

Huomisen **OULU**

Huomisen **OULU**





Ajatuspaja Toivo
Kansakoulukuja 3A
00100 Helsinki

www.toivoajatuspaja.fi

Tervetuloa ajattelemaan uudesti!

Kannet: Kristian Tervo
Taitto: Satu Winqvist, Takomo Tuotanto Oy
Paino: Painotalo Trinket Oy
Painettu Suomessa

ISBN: 978-952-7402-04-7

Sisältö

Lukijalle, <i>Sini Ruohonen</i>	4
Kirjoittajat	6
Huomisen Oulu tehdään yhdessä, <i>Mari-Leena Talvitie</i>	10
HYVINVOINTI JA SIVISTYS	
Hyvinvointipalvelut Oulussa, <i>Pekka Simonen</i>	14
Perheiden puolesta, <i>Mono Kuoppala</i>	24
Hyvän matkan eväät – varhaiskasvatus ja perusopetus, <i>Kaisu Tuomi</i>	34
Oulusta houkutteleva korkeakoulukaupunki, <i>Paavo Koho ja Sebastian Stenfors</i>	44
YHTEISÖLLISYYS	
Aikamatka oululaisuuteen, <i>Teija Angeria</i>	52
Yhteisöllisyyteen mallia Jäälin asuinalueelta, <i>Jari Laru</i>	64
Teemme oululaista tulevaisuutta, <i>Sami Pikkuaho</i>	70
LIKKUMINEN JA YMPÄRISTÖ	
Omnibus – julkisen liikenteen kehitys, <i>Lyly Rajala</i>	76
Rakentamisen ohjaus ja valvonta – vaikuttamisen paikka, <i>Hanna Haipus</i>	84
Luonto on vielä meidän, <i>Kati Jurkko</i>	96
TALOUS JA KASVU	
Kestävästi kasvava Oulu, <i>Niilo Heinonen</i>	106
Oulun talous kuntoon – mutta miten? <i>Jarmo J. Husso</i>	120
Kasvusuuntana kansainvälisyys, <i>Teija Ruokamo</i>	130
Johtopäätökset: Kaupungit koronan jälkeen, <i>Sini Ruohonen</i>	138

Lukijalle

Loppuvuodesta 2019 Ajatuspaja Toivo käynnisti kunnianhimoisen projektin: ehdotimme **suurimpien kaupunkien kokoomuksen valtuustoryhmille kokoelmakirjan kirjoittamista oman kotikaupunkinsa tulevaisuudesta.**

Kymmenien kirjoitusten deadline asetettiin maaliskuulle ja kirjojen julkistaminen ajoitettiin alkukesään. Onnistuimme. Siitä kiitos kaikille kirjoittajille ja ennen kaikkea kokoomuksen poliittisille sihteereille Elli-Nora Vehmaselle, Alvar Eurolle, Neea Loimuvirrälle ja Roope Tukialle. Ilman täsmällistä koordinaatiotyötä tämä ei olisi luonnistunut. Kiitokset myös editointiavusta Jutta Wirénille, taittotyöstä Takomo Oy:n Satu Winqvistille ja kansista Kristian Tervolle.

Kirjoittajien tehtävä oli visioida yhden kiinnostavan aihepiirin tulevaisuutta. Osallistuja valitsivat kiinnostavia aiheita digitalisaatiosta poliittisen päätöksenteon kehittämiseen. Teksteistä näkyy, kuinka monilla kirjoittajilla on pitkä kokemus eri sektoreilta luottamushenkilöinä ja myös monipuolista asiantuntemusta. Ennen kaikkea kirjoituksista välittyy innostus vaikuttaa oman kotikaupunkinsa tulevaisuuteen.

Pyysimme osallistujia kertomaan onnistumisia ja kehityskohteita – sekä tekemään konkreettisia ehdotuksia. Kukin teksti sai olla kirjoittajansa näköinen ja ne julkaistaisiin jokaisen omista nimistä. **Kirjat eivät ole poliittisia ohjelma-asiakirjoja**, mutta saattavat hyvin auttaa myös siinä työssä.

Tavoitteena oli luoda kattava kuva siitä, miten ja millaista kaupunkipoliittikkaa tehdään kaupungeissa. Liian usein pohdintoja käydään valtionhallinnon tasolta, jolloin suurten kaupunkien erityisasema ja -piirteet hämärtyvät. Fokus ollut kuntauudistuksissa tai valtio-osuusjärjestelmän uudistamistarpeesta, vaikka nekin ovat erittäin tärkeitä asioita. Tässä kirjassa kaupunkipoliitiikan varsinaiset tekijät jakavat tietoa omien kotikaupunkiensä hyvistä käytännöistä ja kertovat siitä, mitä, miksi ja miten kaupungeissa pitäisi uudistaa.

Kieltämättä jouduimme maaliskuussa kuumottavaan tilanteeseen, kun koronavirus aiheutti maailmanlaajuisen poikkeustilan. Myös kaupungeissa tehtiin akuutteja toimenpiteitä esimerkiksi digitaalisuuden ja etäopetuksen osalta sekä tietenkin massiivisia sosiaali- ja terveyssektorin uudelleenjärjestelyjä. Kansalaisten ja kaupunkilaisten turvallisuus asetettiin etusijalle, mutta toki samaan aikaan alkoivat arviot ennennäkemättömien rajoitustoimien taloudelli-

sista vaikutuksista – jotka ilman muuta koskettaisivat myös kaupunkia niin lyhyellä kuin pitkällä aikavälillä.

Kirjaprojektimme oli kulminaatiopisteessä; **kestävätkö kirjoitusten visiot aikaa siten, että näkemykset kaupunkien tulevaisuudesta ovat valideja vielä kriisin jälkeen?** Olivatko ne liian sidoksissa taloudelliseen nousukauteen vai esitettiinkö ideoita, jotka olisivat toteutuskelpoisia myös uudessa tilanteessa? Ei olisi mieltä julkaista kirjoja, jotka joutaisivat suoraan arkistoon.

Uuden tilanteen keskellä luimme tekstejä editoinnin merkeissä ja huomasimme iloksemme kirjoituksissa esitettyjen ajatusten kestävän. Useimpia kokoomuksen arvopohjalta laadittuja **tekstejä leimasi katse pidemmälle tulevaisuuteen.** Monissa teksteissä lähdettiin toimintatapojen uudistamistarpeesta.

Aluksi projektissa oli mukana kaikki kuusi suurinta kaupunkia, mutta kevään edetessä espoolaiset päättivät siirtää kirjansa julkaiseminen tuonemmaksi. Nyt meillä on siis käsissämme viiden kaupungin visiot; Helsingin, Oulun, Tampereen, Turun ja Vantaan.

Kirjat muistuttavat meitä yhtäältä siitä tilanteesta, joka kaupungeissa vallitsi hetkeä ennen koronaa. Toisaalta ne osoittavat, millaisia kehitystarpeita suurimmissa kaupungeissa on kriisistä riippumatta.

Haastamme lukijat pohtimaan, **mitkä kirjassa esitetyistä ehdotuksista ovat toimivia riippumatta koronan vaikutuksista.** Mitä toimenpiteistä pitää kiirehtiä ja mitä tavoitteita voidaan siirtää pidemmälle tulevaisuuteen? Millaisia suuntaviivoja kaupunkipoliitikalle voidaan asettaa näiden kirjoitusten ja suuren murroksen pohjalta. **Mitä teemme seuraavaksi?**

Ajatuspaja Toivon tehtävä on tuottaa tietoa ja näkemyksiä poliittisen päätöksenteon tueksi. Katseen on yltävä päivänpolitiikkaa pidemmälle. **Alati muuttuvassa maailmassa työ ei ole helppoa, ja siksi visiot ovat aina osittain kiinni kirjoitushetkessä, osittain ennalta-arvaamattomassa tulevaisuudessa.** Julkaisumme ovat keskustelunavauksia ja näin on myös tämän kirjasarjan kohdalla. Tutustu kirjoituksiin osoitteessa www.toivoajatuspaja.fi/kaupunkivisio2030 ja tervetuloa osallistumaan keskusteluun: #kaupunkivisio2030.

Turussa, etätyöpisteellä 30.4.2020

Sini Ruohonen

Ajatuspaja Toivon toiminnanjohtaja

Kirjoittajat



Teija Angeria on sisustusarkkitehti, joka tarkastelee ihmisen suhdetta tilaan ympäristöpsykologisesti ja kirjoittaa historiallista romaania autonomaajan lopun Oulusta.



Rakennustekniikan DI **Hanna Haipus** on intohimoisesti parempaan huomiseen ja erityisesti parempaan rakennusalan tulevaisuuteen uskova nelikymppinen oululaisvaltuutettu. Hänelle Oulu on kaupunki maaseutuineen ja erityisesti oululaisine ihmisineen.



Niilo Heinonen on 26-vuotias Kokoomuksen eduskuntaryhmän tiedotussihteeri, Oulun nuorin kaupunginvaltuutettu ja yhdyskuntalautakunnan jäsen, joka katsoo Oulua useimmiten pyörän satulasta.



Jarmo J. Husso on Kokoomuksen valtuustoryhmän puheenjohtaja ja kaupunginhallituksen jäsen. Hän on suorasanainen ärhentelijä, mutta samaan aikaan hyväntahtoinen avoimelainen oululainen yrittäjä ja liikkeenjohtaja.



Viestintäalan ammattilainen, yrittäjä **Kati Jurkko** on tehnyt pitkään toimittajan töitä ja ollut muutamana vuoden mukana kuntopoliitikassa. Hänen sydäntään lähellä ovat luonnossa liikkuminen ja kalastaminen.



Neljännen vuoden lääketieteen kandidaatti **Paavo Koho** toimii Oulun yliopiston ylioppilaskunnan (OYY) edustajistossa Kokoomuksen ryhmänjohtajana ja Oulun hyvinvointilautakunnan varajäsenenä.



Nuorisotyönohjaaja **Mono Kuoppala** toimii hyvinvointilautakunnan varajäsenenä ja yksilöasianjaoston jäsenenä. Hän on ulkoilusta, lukemisesta, elokuvista ja hyvästä ruuasta nauttiva optimisti.



Jari Laru on 45-vuotias kasvatustieteiden tohtori ja yliopistonlehtori, Oulun kaupunginvaltuutettu ja sivistys- ja kulttuurilautakunnan jäsen.



Sami Pikkuaho on 52-vuotias perheenisä, sairaanhoitaja ja yrittäjä. Hän on kaupunginvaltuutettu, Kokoomuksen kaupunginhallitusryhmän puheenjohtaja, BusinessOulun varapuheenjohtaja ja Oulun Kokoomuksen puheenjohtaja.



Lyly Rajala on toiminut Oulun kaupunginvaltuutettuna vuodesta 1997 ja kansanedustajana vuosina 2003–2011. Poliittisen uran lisäksi hän on valtakunnallisesti tunnettu muusikko ja toimittaja.



Sini Ruohonen on Ajatuspaja Toivon toiminnanjohtaja ja kokoomuksen kaupunginvaltuutettu Turussa. Ruohonen tekee väitöstutkimusta poliittisesta viestinnästä.



Teija Ruokamo on kansainvälisen kaupan ja markkinoinnin asiantuntija, yrittäjä ja Oulun yrittäjien hallituksen jäsen. Hän toimii myös kaupunginvaltuutettuna ja hyvinvointilautakunnan jäsenenä.



Pekka Simonen on insinööri, perheenisä ja Kokoomuksen puoluevaltuuston varapuheenjohtaja. Kokoomuksessa hän on toiminut aktiivisesti vuodesta 2004. Vapaa-aikaa hän viettää mieluiten perheen ja ystävien kanssa karavaanin ratissa tai moottoripyörän selässä.



30-vuotias talotekniikkayrittäjä **Sebastian Stenfors** toimii aktiivisena äänenä nuorten ja yrittäjyyden puolesta. Työn ohella hän kirjoittaa kauppatieteen graduaan julkisista hankinnoista.



Oululainen ympäristötekniikan diplomi-insinööri, kaupunginvaltuutettu ja perheenäiti **Mari-Leena Talvitie** toimii kansanedustajana ja Kansallisen kokoomuksen varapuheenjohtajana. Hänellä on tahtoa ja kykyä rakentaa ihmisenkokoista Oulua ja tulevaisuutta, kestävästi ja kannustavasti.



Emerita kunnanjohtaja **Kaisu Tuomi** uskoo sivistyksen ja kasvatuksen vahvuuteen ihmisen hyvinvoinnissa. Hän saa voimaa luonnosta ja luonnossa liikkumisesta ja musiikista.

HUOMISEN OULU TEHDÄÄN YHDESSÄ

Mari-Leena Talvitie

Mikä on sinun polkusi Ouluun ja oululaisuuteen? Muutin eräänä syksynä Ouluun Etelä-Pohjanmaalta, kuten tuhannet muutkin – opiskelemaan. Ouluun oli helppo tulla. Saavutettavuus onkin yksi kaupunkimme eduista.

Moni sanoo kotiutuneensa Ouluun ilmapiirin ansiosta nopeasti. Samoin kävi minulle – sain tuomiokirkon vierestä vuokra-asunnon mukavine naapureineen ja kaikkialle pääsi polkupyörällä tai Onnikalla. Tuolloin kaupungissa oli alle 120 000 asukasta. Nyt, 20 vuotta myöhemmin, meitä oululaisia on yli 204 000. Perheemme molemmat tyttäret ovat syntyneet Oulussa. Kasvu on ollut huimaa. Siihen on myös osaltaan vaikuttanut kuuden kunnan eli Oulun, Ylikiimingin, Haukiputaan, Oulunsalon, Kiimingin ja Yli-Iin yhdistymiset.

Kuntien rooli on muuttumassa palveluiden järjestäjästä sivistyksen, osallistumisen ja hyvinvoinnin edistäjäksi sekä elinvoiman moottoriksi. Tällöin on tärkeää tukea ja mahdollistaa asukkaiden, yrittäjien ja erilaisten kaupungin-osaryhmien ja järjestöjen kuin myös monipuolisen koulutus- ja elinkeinoelämän toiminta. Niin yhteistyö, innovointi ja kokeilut – monipuolisine kohtauksineen. Huomista on sujuvampi rakentaa, kun teemme asioita aidosti yhdessä.

Oulun arvot ovat rohkeus, reiluus ja vastuullisuus. Maailman myllerryksissä ihmisten ja toimijoiden, kuten yritysten ja kaupunkien arvoilla ja arvojen mukaisella toiminnalla, on entistä suurempi merkitys.

Rohkeutta tarvitaan, jotta pystyy katsomaan huomiseen, rakentamaan tulevaisuutta. Rohkeutta on se, että tekee asioita toisin, hyväksyy keskeneräisyyden ja uskaltaa luopua jostain. Olkoon se opiskeluala, työ, mielipide tai vaikka tapa järjestää palveluita. Rohkeutta kokeilla ja päivittää uuteen, monesti tuntemattomaan. Välillä rohkeutta tarvitaan siihenkin, että kunnioittaa perinteitä tai pitäytyy siinä tutussa.

Reiluus on oikeudenmukaisuutta, toisten huomioon ottamista ja avoimuutta. Reilussa toimintaympäristössä yhteiset toimintatavat ja säännöt ovat kaikkien toimijoiden ja osapuolten tiedossa ja niiden hyväksymiä. Meillä kaikilla, kuten myös Oululla, on aina jotain parannettavaa. Yksi helppo tie siihen on lisätä avoimuutta ja keskustelua, niiden myötä osallistumista ja ennakkointia. Reiluuteen kuuluu hyvä johtaminen ja kannustava, luottamuksellinen ilmapiiri. Epäonnistumisista pystyy oppimaan ja vaikeassa paikassa kannetaan yhteisvastuuta.

Vastuullisuutta on kestävätkä ratkaisut ja kokonaistaloudellisuus. Tärkeä on ymmärtää vapauden ja vastuun tasapaino. Jos on vapauksia, niin on myös vastuuta – ja toisinpäin. Vastuuta itsestä ja toisista ihmisistä, vastuuta omasta toiminnasta ja yhteisöstä sekä vastuuta ympäristöstä.

Kun kaupunki toimii vastuullisesti, se toimii oikea-aikaisesti ja ennakoiden. Silloin palvelut ovat vaikuttavia, laadukkaita ja ennaltaehkäiseviä. Tällöin ei rahat mene seurausten korjaamiseen. Vastuullinen yritys luo työpaikkoja, kasvattaa verotuloja ja osallistuu yhteiskunnallisen hyvinvoinnin luomiseen. Vastuullisuutta on vaalia ajattomia, inhimillisiä arvoja, kuten ystävällisyyttä ja kumppanuutta.

Monesti matka oikeaan suuntaan on tärkeämpää kuin määränpää. On uskallettava irrottautua liian vahvasta hallintokeskeisyydestä ja siirryttävä toiminnassa enemmän kaupunkilais-, potilas- ja yrittäjälähtöisyyteen. Samalla katsoa asioita eri näkökulmasta. Sitä kehitystä edesauttaa sähköiset palvelut ja tiedon avoimuus. Tällä uudistuspolutlla niin kirittäjänä kuin tekijänä jokaisella kaupunkilaisella ja toimijalla on roolinsa.

Oulu on yli 400-vuotisen historiansa aikana rakentanut menestyksensä kansainvälisellä kaupalla ja vahvoilla kumppanuuksilla. Tervasta on kännyköiden kautta tultu monenlaisiin älykkäisiin, kestäviin ja langattomiin innovaatioihin, jotka ovat muun muassa hyvinvointiin, tekoälyyn, kulttuuriin, ympäristöön ja kaupungistumiseen.

Uudessa ajassa kukaan ei pärjää yksin. Parhaiten menestyvät he, jotka toimivat yhdessä sekä solmivat alueellisia ja kansainvälisiä kumppanuuksia. Oulussa on kaikki edellytykset rakentaa kansainvälisiä menestystarinoita ja hyödyntää rohkeasti digitalisaation mahdollisuuksia. Kuntien, yhteisöjen ja toimijoiden on tärkeää elää ajan hermoilla. Jatkuvan uudistumisprosessin kautta kykenee strategiaan valintoihin ja korjaamaan tarvittaessa myös suuntaa.

Vuoden 2026 kaupunkistrategian mukaan Oulu on pohjoisen kestävästi kasvava keskus, jossa yhdistyvät hyväntuulinen ilmapiiri ja huipputeknologia, yrittäjäyys ja taitavat tekijät sekä omaleimainen, uutta luova kulttuuri. ■

Mari-Leena Talvitie

HYVINVOINTIPALVELUT OULUSSA

Pekka Simonen

Kuntalain mukaan kaupungin perustehtävä on edistää asukkaidensa hyvinvointia ja alueensa elinvoimaa sekä järjestää asukkailleen palvelut taloudellisesti, sosiaalisesti ja ympäristöllisesti kestäväällä tavalla. Ihmisen hyvinvointi on kuitenkin hyvin laaja käsite. Siihen sisältyy hyvin erilaisia asioita elämän eri osa-alueilta. Usein sitä ryhmitellään terveydelliseen ja materiaaliseen hyvinvointiin sekä elämänlaatuun. Hyvinvointiin siis vaikuttavat fyysinen ja psyykinen terveys, yleiskunto, parisuhde, ystävyydet, harrastukset, asuminen, työ ja toimeentulo.

Tässä kirjoituksessani jätän suosiolla valtaosan hyvinvoinnin osa-alueista sivuun ja keskityn vain kaupungin järjestämisvastuulla oleviin sosiaali- ja terveyspalveluihin. Kaikkien näiden palveluiden järjestämisessä on syytä korostaa kokoomuslaisia arvoja; kannustavuutta ja välittämistä sekä vapautta ja vastuuta.

Sosiaali- ja terveyspalveluissa on aina kyse välittämisestä. Välittämistä palveluiden järjestämisessä on myös se, että ne ovat kannustavia. Minkään sosiaali- ja terveyspalvelun ei pitäisi olla passivoiva, vaan tavoitteena tulee aina olla kannustaminen ja tukeminen niin, että mahdollisimman moni kykenisi ottamaan vastuutaan omasta ja läheistensä elämästä ja hyvinvoinnistaan. Tämä on myös välttämätöntä siksi, että saamme verorahat riittämään laadukkaisiin palveluihin myös tulevaisuudessa. Palveluiden tarve kasvaa väestömme ikääntymisen takia hurjaa vauhtia.

Ihmisen hyvinvointiin vaikuttaa merkittävästi se, että hän kokee olevansa ”oman elämänsä herra”. Siksi on tärkeää, että palveluita tarvitseva pääsee itse vaikuttamaan mahdollisimman paljon hänelle tarjottaviin palveluihin ja myös tekemään itse valintoja. Vapauteen kuuluu aina myös vastuu. Meidän jokaisen tuleekin ottaa mahdollisuuksien mukaan vastuuta omista valinnoistamme, jotka vaikuttavat meidän itsemme ja läheistemme hyvinvointiin. Sosiaali- ja terveyspalveluiden asiakkaan valinnanvapaudessa on tärkeää, että henkilö saa riittävästi tietoa ja tukea valintojensa tekemiseen.

LASTEN JA PERHEIDEN PALVELUT

Valtaosa oululaisista lapsista, nuorista ja perheistä voi hyvin, mutta liian paljon on myös perheitä, joissa lapsilla on erilaista pahoinvointia eri syistä johtuen eikä kaikkien lasten vanhemmat kykene terveeseen vanhemmuuteen.

Viime vuosina on kiinnitetty paljon huomiota siihen, että lasten, nuorten ja perheiden oireiluihin puututaan matalalla kynnyksellä ja tarvittaessa lastensuojelu toimii tehokkaasti jopa niin, että tavalliset perheet ovat kokeneet huoli-ilmoitukset ja villit huhut lastensuojelun toimista ahdistavina ja pelottavina. Kaupungin näkökulmasta tämä on johtanut kovaan kustannusten kasvuun ja ammattilaisten kohtuuttomaan työtaakkaan ja uupumukseen.

Lastensuojelua tulee edelleen kehittää lapsen etua ja tulevaisuutta ajatellen, mutta entistä enemmän painopistettä täytyy saada perheiden arjen ja vanhemmuuden tukemiseen. Lähtökohtaisesti vanhemmat haluavat olla vastuullisia vanhempia ja toimia lastensa parhaaksi. Ympäröivän yhteiskunnan tulee tukea tässä niin, että vanhemmat jaksavat ja kykenevät huolehtimaan nykyajan arjen paineiden ja erilaisten vaatimusten ristitulella lapsistaan, nuoristaan ja toisistaan. On tärkeää, että perheet kokevat saavansa juuri tarvitsemaansa tukea ja oikea-aikaisesti. Vanhempien ei pidä myöskään kokea minkäänlaista syyllisyyttä tai epäonnistumista, kun ottaa apua vastaan.

Varhaiskasvatus mielletään usein vain päivähoidoksi, jotta vanhemmat voivat käydä töissä. Tämäkin on tärkeää, mutta varhaiskasvatus on paljon laajempi kokonaisuus. Sen tulee olla hoivaa, kasvatusta ja opetusta, jotka tukevat lapsen tasapainoista kasvua ja kehitystä.

Jokainen lapsi on yksilö ja jokainen perhe omanlaisensa. Siksi on tärkeää, että perheet voivat valita lapsensa tarpeiden ja elämäntilanteensa mukaan sopivimmat varhaiskasvatuksen palvelut. Jollekin se voi olla kotihoito ja avoin varhaiskasvatus (kerhot), toiselle kunnallinen tai yksityinen päiväkotitoi ja kolmannelle perhepäivähoito. Joustavuuden ja monipuolisuuden turvaamiseksi sekä kokonaiskustannusten hillitsemiseksi kaupungin täytyy tehdä hyvää yhteistyötä sekä yksityisen että kolmannen sektorin toimijoiden kanssa.

TERVEYSPALVELUT

Terveyspalvelujen tavoitteena on edistää kaupunkilaisten terveyttä ja toimintakykyä. Oulussa palvelut nojaavat kolmeen peruspilariin; työterveys-huoltoon ja kunnallisiin sekä yksityisiin terveyspalveluihin. Jokaisen näiden rooli on välttämätön. Keskityn tässä kunnallisiin terveyspalveluihin; hyvinvointikeskuksiin ja -pisteisiin.

Kun ihmiselle tulee huoli omasta tai läheisensä terveydestä, on tärkeää, että hän pääsee juuri oikealle asiantuntijalle mahdollisimman nopeasti ja joustavasti. Siksi tarvitsemme hyvinvointikeskuksiimme riittävän laajat aukioloajat, riittävän monipuolista osaamista, moderneja sähköisiä palveluita ja sopivan tiukat hoitotakuuajat. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että kiireelliseen hoitoon täytyy päästä samana päivänä ja kiireettömäänkin hoitoon viikossa. Ellei tämä muuten toteudu, kaupungin on annettava palveluseteli, jolla voi ostaa palvelun yksityiseltä toimijalta. Tämä vaatii jonkin verran lisää resursseja, mutta ennen kaikkea uudenlaisia toimintatapoja. Jatkossa tämä myös hillitsee kustannusten kasvua, kun ongelmat hoidetaan ajoissa eikä raskaampia erikoistason palveluita tarvita.

Oulun viidessä hyvinvointikeskuksessa (Haukipudas, Kaakkuri-Oulunsalo, Kiiminki, Kontinkangas ja Tuira) on jo nykyisellään melko laajasti tarjolla perustason sosiaali- ja terveyspalveluita. Jatkossa niihin tulee jalkauttaa myös erikoistason osaamista, jotta vältetään turhilta läheteiltä ja jonotuksilta erikoissairaanhoidon palveluihin OYS:iin. Myös aukioloajat tulisi jatkaa iltaisin kuuteen saakka.

Hyvinvointikeskusten lisäksi tarvitsemme useita erilaisten alueiden tarpeisiin pohjautuvia hyvinvointipisteitä, josta voi saada perustason terveyspalveluita lähipalveluna. Tarvetta uusille hyvinvointipisteille on mm. kaupunkikeskuksessa. Osa hyvinvointipisteistä voisi toimia vaikkapa kauppakeskuksissa.

Jotta oululaisten veronmaksajien rahoja käytettäisiin mahdollisimman tehokkaasti ja palvelut kehittyisivät, osa hyvinvointipisteiden toiminnasta tulisi antaa yksityisten yhteistyökumppanien tehtäväksi. Tällöin kaupunkilaisten valinnanvapaus paranisi ja eri toimijat kirittäisivät toisiaan entistä laadukkaampaan ja tehokkaampaan toimintaan.

MIELENTERVEYS- JA PÄIHDEPALVELUT

Ihmisen hyvinvoinnin yksi keskeisimpiä asioita on henkinen terveys ja tasapaino. Aika moni tiedostaa asioita, jotka vaikuttavat fyysiseen terveyteen, mutta aina ei osata tai haluta toimia oman mielenterveyden parhaaksi. Siksi on tärkeää kannustaa kaikenikäisiä ihmisiä huolehtimaan oman mielensä voimavaroista riittävällä liikunnalla, unella ja ravinnolla sekä mielekkäällä tekemisellä, kuten koulunkäynnillä, opiskelulla, työnteolla ja harrastuksilla. Etenkin kiireisen elämänrytmin keskellä on hyvä muistaa myös perhe- ja ystävyys-suhteiden merkitys.

On tärkeää, että jokainen kokee itsensä hyväksytyksi ja tärkeäksi. Onhan sinulla joku, jolle voit puhua? Muistako sinä kysyä ja kuunnella, mitä läheisesi kuuluu? Mielenterveysongelmien ennaltaehkäisyssä ja hoidon tukena toimivat erinomaisesti erilaiset virtuaaliset palvelut, kuten *mielenterveystalo.fi*.

Kun ihmisen voimavarat syystä tai toisesta heikkenevät liikaa tai mieli järkkyy muuten, on ensiarvoisen tärkeää, että hän pääsee välittömästi tarpeellisiin tutkimuksiin ja saa hänen tarvitsemansa tuen ja hoidon nopeasti. Siksi on tärkeää, että ns. mielenterveyspalveluiden terapiatakuu saadaan mahdollisimman pian käytäntöön. Se tarkoittaa sitä, että asiakkaan hoidon tarpeen arviointi on tehtävä viimeistään kolmantena päivänä yhteydenotosta, ellei se onnistu heti yhteydenoton yhteydessä. Samoin tarpeelliseksi todettu psyko-terapia tai muu psykososiaalinen hoito täytyy aloittaa neljän viikon kuluessa.

Erityisen tärkeää on kehittää lasten ja nuorten matalan kynnyksen palveluita. Nopea reagointi ja oikea-aikaiset sekä asianmukaiset tuki- ja hoitotoimet ovat inhimillisesti ajatellen välttämättömiä. Niiden avulla voidaan usein välttää vakavampia mielenterveysongelmia ja vähentää esimerkiksi nuorten syrjäytymistä.

Erilaisten riippuvuuksien hoidossa on ensiarvoisen tärkeää saada asianomainen henkilö itse motivoitumaan elämänmuutokseen. Joillekin siihen riittää neuvonta ja virtuaaliset palvelut, kuten *paihdelinkki.fi*. Osa tarvitsee vaativakin toimia avo- tai laitospalveluina sekä lääkehoitoa.

SUUNHOITO

Suunhoito on keskeinen osa terveydenhoitoa. Suun terveydellä on merkittävät vaikutukset ihmisen muuhun terveyteen ja hyvinvointiin. Kaikkien halukaiden tulee päästä hammashoitoon kolmen kuukauden kuluessa. Jos tämä ei toteudu, kaupungin täytyy antaa palveluseteli, jolla voi mennä hoidattamaan hampaansa yksityiselle toimijalle.

Dentopolis on jo nyt Pohjois-Suomen hammashoidon paras osaamiskeskus ja sellaisena sitä tulee edelleen kehittää. Oulun ja koko seudun kaikki vaativat suunhoidon tehtävät mukaan lukien oikomishoidot kannattaa keskittää Dentopolikseen hyvän osaamisen, laadun ja kustannustehokkuuden varmistamiseksi. Myöskään päivystystyyppistä kipuvastaanottoa ei kannata järjestää kovin monessa paikassa, vaan äkillisen hammaskivun tai -tapaturman sattuessa tärkeintä on päästä nopeasti laadukkaaseen hoitoon.

Hammastarkastukset ja perustason suunhoito voidaan edelleen tuottaa laadukkaasti ja tehokkaasti hyvinvointikeskuksissa. Koululaisten hammastarkastukset ja normaalit hoitotoimet voidaan hoitaa liikkuvien hammashoidon yksiköiden avulla. Samoja liikkuvia yksiköitä voidaan hyödyntää vaikeampien kulkuyhteyksien alueilla myös aikuisväestön hammastarkastuksiin.

VAMMAISTEN PALVELUT

Hyvinvointiyhteiskunnan mittari on siinä, miten se huolehtii heikoimmassa asemassa olevista jäsenistään. Meidän tulee turvata jokaiselle vammaiselle hänen tarvitsemansa palvelut laadukkaina ja oikea-aikaisina.

Jokainen ihminen on ainutkertainen yksilö ja myös tarpeet ovat yksilöllisiä. Vammainen henkilö voi tarvita esimerkiksi henkilökohtaista apua, kotihoitoa eli kotipalvelua ja kotisairaanhoidoa, ateriapalveluita, turvapalveluita, liikkumista tukevia palveluita, asumispalveluita, ohjauspalveluita, palveluasumista, hoivaa, päivä- ja työtoimintaa, vuoro hoitoa, omaishoidontukea, perhehoitoa, asunnonmuutostöitä sekä vaikeavammaisten lasten aamu- ja iltapäivähoitoa.

Jotta vammainen (ja hänen läheisensä) voi itse vaikuttaa mahdollisimman hyvin omiin palveluihinsa, kaupungin tulee tarjota näihin palveluihin henkilökohtaista budjettia. Tämä tarkoittaa sitä, että vammaiselle henkilölle annetaan virtuaalisesti sellainen summa rahaa, jolla kaupunki voisi tuottaa hänen tarvitsemansa palvelut. Henkilö voi itse valita ja ostaa tarvitsemansa palvelut miltä tahansa palveluntarjoajilta, jotka ovat hyväksytyjä palveluntarjoajia. Henkilökohtaisen budjetin käyttö edellyttää, että vammainen henkilö saa riittävästi tukea valintoihinsa läheisiltään ja/tai palveluohjaukselta.

Ellei vammainen henkilö halua käyttää henkilökohtaista budjettia, kaupungin tulee tarjota hänelle tarvitsemiinsa palveluihin palveluseteliä tai tarjota tarvittavat palvelut kaupungin itse tuottamana. Tällöinkin tulee huomioida vammaisen henkilön henkilökohtaiset tarpeet ja toiveet sekä palvelujen jatkuvuus.

Yksi keskeinen vammaisten palvelu on omaishoito. Se on usein vammaiselle henkilölle helppo ja mukava vaihtoehto. Se on myös kaupungin näkökulmasta hyvä ja kustannustehokas tapa tukea vammaisen ihmisen arkea. Omaishoitajalle ja hoidettavalle tulee antaa riittävästi tukea ja varahoitopaikka tulee järjestää niin, että hoidettava kokee sen turvalliseksi ja hoitaja voi viettää vapaansa rauhallisin mielin.

IKÄIHMISTEN PALVELUT

Jokainen ikääntyvä oululainen ansaitsee arvokkaan vanhuuden. Lähtökohtana tulee olla se, että jokainen ikäihminen kokee oman asuinpaikkansa kodikseen ja elämänsä viimeisetkin vuodet mielekkäiksi. Myös ikäihmisten palveluissa korostuvat niiden oikea-aikaisuus ja palveluiden henkilökohtainen sopivuus.

Ikäihmisten hyvinvointiin kannattaa kiinnittää huomiota jo hyvin varhaisessa vaiheessa. Heidän tulevaisuuden toimintakykyyn ja hyvinvointiin vaikuttavat monet ratkaisut ja elämäntavat jo eläköitymisiässä ja jopa ennen sitä. Siksi on hyvä, että saamme Kokoomuksen ryhmän aloitteesta tällä hetkellä pilotointivaiheessa olevan seniorineuvolatoiminnan pysyväksi palveluksi koko kaupungin alueelle.

Seniorineuvolapalvelussa kutsutaan kaikki 68-vuotiaat hyvinvointitapaamiseen. Tapaamisen tavoitteena on selvittää ikääntyvän kuntalaisen terveydentilaa ja hyvinvointia kokonaisuutena. Lisäksi häntä innostetaan voimavaroiltaan lähtökohtaisesti hoitamaan omaa hyvinvointiaan ja varautumaan ikääntymisen tuomiin muutoksiin. Tapaamisen sisältö muotoutuu kunkin henkilön toimintakyvyn ja elämäntilanteen mukaan. Ennaltaehkäisevää tukea kohdennetaan henkilöille, joilla on kohonnut riski toimintakyvyn heikkenemiseen ikääntyessä. Yksilöllisen tarpeen mukaan ikääntyvä kuntalainen saa hyvinvointikeskuksen ammattilaisten lisäksi myös alueen järjestötoimijoiden apua.

Kun ikääntyvä kaupunkilainen ei selviydy enää itsenäisesti omassa kodissaan, on mietittävä yhdessä hänelle henkilökohtaisesti parhaimmat ratkaisut. Usein ainakin alkuvaiheessa riittää kotihoidon tukikäynnit tai palveluseteli tarvittavien tukipalveluiden hankkimiseksi. Joskus on jo tässä vaiheessa syytä pohtia erilaisia asumisvaihtoehtoja. Jollekin riittää siirtyminen omakotitalosta rivi- tai kerrostalohuoneistoon. Erinomaisia vaihtoehtoja ovat myös erilaiset yhteis-asumisen ratkaisut esimerkiksi opiskelijoiden kanssa. Tärkeintä on, että ikäihminen kokee elämänsä turvalliseksi ja mielekkääksi.

Jos ikäihmisen asuminen itsenäisesti tuettunakaan ei onnistu, täytyy etsiä sopiva asumisjärjestely eriasteisesta tehostetusta palveluasumisesta, perhehoidosta, omaishoidosta jne. Tavoitteena tulee olla, että kenenkään ei tarvitse asua perinteisessä laitoshoidossa.

Omaishoidon tukemisessa pelkän taloudellisen tuen lisäksi on erityisen tärkeää kiinnittää huomiota omaishoitajan omaan hyvinvointiin ja jaksamiseen. Usein

omaishoitajana toimii myös iäkäs läheinen, jolla omatkin voimavarat ovat rajalliset. Jokaisen omaishoitajan tulee saada hänen tarvitsemansa vapaat ja hoidettavan hoidot tulee järjestää asianmukaisesti niin, että omaishoitaja uskaltaa huoletta viettää vapaansa.

Aina jos ikäihminen tarvitsee enemmän tai useampia palveluita, tulee hänelle tarjota henkilökohtaista budjettia, jolloin hän saa valita yhdessä läheistensä kanssa hänelle itselleen parhaiten sopivat palvelut ja niiden tuottajat. Onnistuneiden valintojen tekemiseksi, tärkeää on myös riittävän palveluohjauksen tarjoaminen.

SOTE-UUDISTUS

Sosiaali- ja terveystalouden uudistusta on yritetty saada aikaan jo useiden vaalikausien ajan, mutta laihoihin tuloksiin. Perusterveydenhuolto, erikoissairaanhoito ja sosiaalipalvelut ovat edelleen liian paljon erillään toisistaan ja ns. sote-integraatio on vielä alkutekijöissään. Hoitojonot ovat osin kohtuuttoman pitkiä ja osa ihmisistä ei saa tarvitsemiaan palveluita. Myös kuntatalouden kannalta tilanne on nyt kestävä.

Nyt on korkea aika keskittyä ihmisten palveluiden saatavuuteen ja laatuun, palveluketjujen sujuvuuteen sekä sote-palvelujen kustannusten kasvun hillintään. Jotta palveluketjut saadaan sujuviksi, meidän täytyy kyetä kaatamaan raja-aidat sairaanhoitopiiriin ja kaupungin sosiaali- ja terveystalouden väliltä. Myös yhteistyö hyvinvointipalvelujen sekä sivistys- ja kulttuuripalvelujen välillä täytyy saada toimimaan nykyistä tehokkaammin.

Mikäli sosiaali- ja terveystalouden uudistusta halutaan kehittää ylikunnallisesti, tulee sen tapahtua kaikkien kuntien vapaaehtoisuuteen pohjautuen ja välttämättä turhia hallintorakennelmia. Jos sosiaali- ja terveystalouden hallintoa halutaan yhdistää, se voidaan tehdä muuttamalla nykyisen sairaanhoitopiiriin perussopimusta niin, että se mahdollistaa toimimisen alueen sosiaali- ja terveystalouden järjestäjänä ja osin myös tuottajana. Tällöin myös päätöksenteko tulee järjestää niin, että kunkin omistajatahon vaikuttamismahdollisuudet ovat suhteessa väestöön ja kustannusten jako kuntien kesken palvelutarpeiden mukaisesti.

Jos nykyisen hallituksen ajama soten maakuntamalli toteutuu, on todella tärkeää huolehtia, että palvelujen tuotannossa säilyy asiakkaiden valinnan-

vapaus. Se vaatii alueen päättäjiltä rohkeutta ja ennakkoluulottomuutta päättää mm. henkilökohtaisen budjetin ja palvelusetelin käytöstä sekä erilaisista yhteistyöratkaisista yksityisen ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. Palvelujen rahoitus mahdollisessa maakuntamallissa tulee olla yksikanavainen valtion rahoitus. Maakuntavero lisääisi veronmaksajien verotaakkaa ja johtaisi eri alueiden väliseen epätasa-arvoon.

MITÄ SIIS PITÄISI TEHDÄ?

Kaikissa sosiaali- ja terveyspalveluissa johtotähtenä täytyy olla kannustavuus ja välittäminen. Palveluiden tulee olla oikea-aikaisia ja henkilökohtaisesti sopivia. Siksi lähes kaikissa palveluissa tarvitaan valinnanvapautta ja toisaalta ihmisten omaa vastuunottoa. Sama sapluuna ei käy kaikille, vaan ihmisiä täytyy kohdella ainutkertaisina yksilöinä.

Palveluiden painopistettä tulee siirtää erikoistasolta perustasolle ja oireiden hoitamisesta ennaltaehkäisevään arjen tukemiseen. Järjestelmän tulee olla ihmistä varten, ei päinvastoin.

Jotta palvelut kyetään tuottamaan oikea-aikaisesti, kustannustehokkaasti ja laadukkaina, on syytä tarkastella kaikkia palveluita ennakkoluulottomasti. Mitkä palvelut kannattaa keskittää? Mitä erikoistason palveluita kannattaa jalkauttaa perustasolle? Mitä voidaan toteuttaa virtuaalisesti/sähköisesti? Mitä palveluita kannattaa tuottaa yhteistyössä yksityisen ja kolmannen sektorin kanssa? Miten saamme kaikki kaupungin hallintokunnat aitoon yhteistyöhön tavoitteiden saavuttamiseksi? Ja viimeisenä (tärkeimpänä); miten saamme kannustettua ihmiset ottamaan itse vastuuta omasta ja läheistensä hyvinvoinnista? ■

Pekka Simonen

PERHEIDEN PUOLESTA

Mono Kuoppala

Suomi ja Oulu osana kokonaisuutta on todettu maailman onnellisimmaksi maaksi. Arkipuheessa käytämme useimmin sanaa onnellisuus kuvaamaan hyvinvointiin liittyviä asioita. Useissa vanhoissa huoneen- tauluissa yhdistyvät sanat onni ja koti. Perhe on ihmisen perusyksikkö, jonka hyvinvoinnista jokainen on omalta kohdaltaan myös itse vastuussa.

Perheiden hyvinvointi vaikuttaa Oulun kaupungin tarjoamien palveluiden tarpeeseen, määrään ja muotoon. Poliitikkojen tehtävä on katsoa kokonaisuutta ja numeroita. Päätöksiä tehdään niiden perusteella. Jokaisen numeron takana on kuitenkin ihminen ja hänen hyvinvointinsa edistäminen.

Mielestäni kaikkia tarjottavia palveluja pitäisi arvioida seuraavan kolmen näkökulman kautta:

- 1) Lisääkö tarjottu palvelu asiakkaan omaa toimintakykyä ja hänen kokemustaan siitä, että oma arki on jollakin lailla hallussa?
- 2) Ohjaako tarjottu palvelu asiakasta terveellisiin elämäntapa valintoihin?
- 3) Millaista kokemuksellista hyvinvointitietoa palvelu tuottaa ja miten se huomioidaan poliittisessa päätöksenteossa?

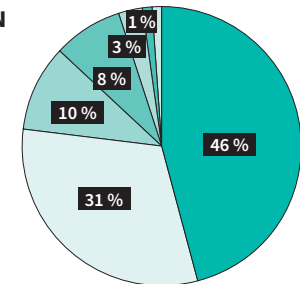
Perheiden hyvinvointi ja sen edistäminen kaupungin palveluissa ja päätöksenteossa muodostuu monesta eri tekijästä. Tässä tekstissä käsittelen osaa niistä lyhyesti.

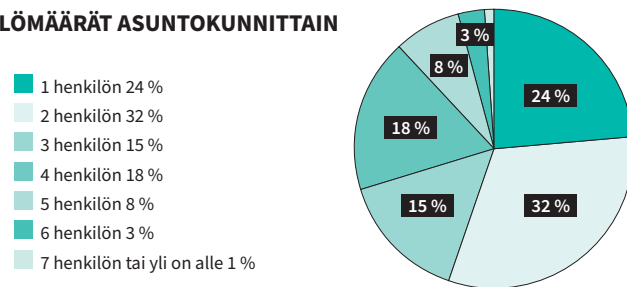
OULULAISIA KOTEJA JA PERHEITÄ

Vuoden 2019 lopussa oli Oulussa yli 200 000 asukasta. Huomioin tässä tekstissä perheitä asuntokuntien mukaan. Kuviossa 1 esitetään eri kokoisten asuntokuntien määrä Oulussa, ja kuviossa 2 Oulun asukasmäärän jakaantuminen näihin erilaisiin asuntokuntiin. Tiedot on poimittu Oulun vuoden 2019 tilastokatsauksesta.

ASUNTOKUNNAT HENKILÖMÄÄRITTÄIN

- 1 henkilön 46 %
- 2 henkilön 31 %
- 3 henkilön 10 %
- 4 henkilön 8 %
- 5 henkilön 3 %
- 6 henkilön 1 %
- 7 henkilön tai yli 1 %



HENKILÖMÄÄRÄT ASUNTOKUNNITTAIN

Asuntokuntien määrä kertoo, että 77 prosenttia oululaisista kodeista on 1–2 henkilön koteja. Vain 5 % kodeista on viiden henkilön tai sitä suuremman perheen koti (kuvio 1). Henkilömäärällä laskettuna enemmistö eli 56 % oululaisista asuu 1–2 henkilön perheissä ja 33 % asuu 3–4 henkilön perheissä.

Oululaisista 11 % asuu 5 henkilön tai sitä suuremman henkilön perheessä (kuvio 2). Viidesosa lapsiperheistä on yksinhuoltajaperheitä. Oulussa pientuloisten kotitalouksien osuus on suurempi kuin koko maassa keskimäärin, mutta toimeentulotukea saavien osuus on kuusikkokaupunkien alhaisin.

Ouluun muuttaa erityisesti opiskelijoita, työttömiä ja ikäihmisiä. Eniten Oulusta muuttaa pois työikäisiä ja lapsiperheitä. Kaupunkilaisten koulutustaso on noussut ja se on suurten kaupunkien kolmanneksi korkein Espoon ja Helsingin jälkeen. Tutkinon suorittaneista 34 prosentilla on korkeakoulututkinto.

Eläkkeelle Oulussa jääetään nuorena, keskimäärin 57-vuotiaana, kun koko maan keskiarvo on 60 vuotta.

HYVINVOINTI ON MONIALAISTA JA PALVELUT KOSKETTAVAT KAIKKIA

Hyvinvoinnista ei ole olemassa yhtä selkeää määritelmää. Tarkastelen hyvinvointia sen osa-alueiden ja perheiden erilaisten tarpeiden kautta. Fyysinen hyvinvointi sisältää terveyteen, elämäntapavalintoihin liittyviä teemoja. Psyykinen hyvinvointi hahmottuu toimintakyvyn ja positiivisen mielenterveyden kautta. Osallisuus ja ihmissuhteet kuvaavat sosiaalista hyvinvointia. Hyvät käytännöt, terveelliset ja turvalliset tilat kertovat jotakin ympäristöllisestä hyvinvoinnista.

Oulun hyvinvointikertomus nostaa esiin keskeisiä teemoja liittyen mm. lapsiperheiden, nuorten ja ikäihmisten palveluihin ja tukemiseen, hyvinvointierojen kaventamiseen, työllisyyden edistämiseen sekä arjen turvallisuuden näkökulman huomioimiseen.

LAPSIPERHEET

Ennaltaehkäiseviä toimia lapsiperheiden hyvinvoinnin lisäämiseksi tulee vahvistaa ja kaikessa toiminnassa on tuettava vanhemmuutta. Käytännössä tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi neuvolatoiminnan vahvistamista ja Lapset puheeksi -menetelmän käyttöönoton laajentamista. Vanhemmuuden ajokortin tai vanhemmuuden palikat -kurssin tarjoaminen antaisivat hyviä eväitä vastuulliseen vanhemmuuteen.

Oulussa kokeiluna käytössä olevaa lapsiperheiden kotipalvelua tulisi mielestä vakinaistaa ja laajentaa. Tällä hetkellä uudet asiakasperheet saavat kerran kalenterivuodessa maksutonta kotipalvelua kahden viikon yhtäjaksoiselle ajalle. Palvelua myönnetään toimintakykyä alentavan synn tai erityisen perhe- tai elämäntilanteen perusteella. Huomioitavaa on, että erilaisten tukitoimien tarpeessa olevien lapsiperheiden määrä on Oulussa kasvussa. Mielestäni laajennettu kotipalvelu toimisi hyvänä ennaltaehkäisevänä menetelmänä siihen, että perheen arki sujuisi ilman raskaimpia palveluja.

Lasten ja nuorten osalta perheen lisäksi kouluarjen sujuminen sekä mahdollisuus oppia ovat keskeisiä hyvinvoinnin tekijöitä hyvien kaverisuhteiden lisäksi. Nykyisten lasten ja nuorten, tulevien aikuisten ja vanhempien hyvinvoinnin kannalta on oleellista, että koulussa oppii riittävät luku-, kirjoitus- ja muut perustaidot. Näiden taitojen oppiminen on varmistettava jokaisen lapsen kohdalla.

Nuoret on saatava pois mielenterveys- ja päihdepalveluiden jonoista niiden palvelujen piiriin. Tällä hetkellä jonotusajat ovat kohtuuttoman pitkät huomioiden nuorten elämäntilanne ja kehitysvaiheet. Odotan mielenkiinnolla, mitä apua Tuiran hyvinvointikeskuksen pilotti tarjota mielenterveys- ja päihdepalveluja tuo tähän haasteeseen. Pidempiaikaisena ratkaisuna ongelmaan näkisin varhaisen ennaltaehkäisevän psykososiaalisen tuen lisäämisen erityisesti koulujen oppilas- ja opiskelijahuollon kautta.

YKSIN TAI KAKSIN ASUVAT

Yhden tai kahden henkilön perheistä suuri osa on opiskelijoita ja ikäihmisiä. Oulussa on toteutettu opiskelijoiden ja ikäihmisten yhteisasumista palvelutalossa. Tätä mahdollisuutta tulee laajentaa. Asumismuodossa nuoret maksavat asunnostaan edullisempaa vuokraa, kun sitoutuvat viettämään aikaa asukkaiden parissa. Toiminta vähentää yksinäisyyttä sekä mahdollistaa eri-ikäisten ja erilaisten ihmisten kohtaamista arjessa.

Erityistä tukea tarvitsevat he, jotka asuvat yksin vastoin omaa tahtoaan. Itsensä yksinäiseksi kokeneiden osuus on kasvanut Oulussa. Kaupungin tulee etsiä järjestöjen ja muiden kolmannen sektorin toimijoiden kautta kohdennettuja yhteisöllisiä ja ennaltaehkäiseviä palveluja heille, joiden hyvinvointia yksinasuminen heikentää.

IKÄIHMISET

Ikäihmisten osuus Oulussa kasvaa nopeasti. Kokonaisuuden kannalta ratkaisevaksi muodostuu se, että löydämme toimivat ikäihmisten hyvinvointia edistävät ennaltaehkäisevät palvelut. Kontinkankaan hyvinvointikeskuksessa on aloitettu uutena pilottikokeiluna seniorineuvola. Hyvinvointitapaamiseen kutsutaan kaikki hyvinvointikeskusalueen vuonna 1952 syntyneet asukkaat. Muualla Suomessa olleiden seniorineuvoloiden tulosten perustella näen, että tämän toimintamalli vakiintuu ja laajenee myös Oulussa.

Moni vanheneva ikäihminen haluaa asua omassa kodissaan niin pitkään, kun se vain on mahdollista. Kaupunki haluaa strategiansa mukaisesti tukea tätä toivetta. Liikkuva sairaanhoitaja, Evondos- lääkkeenantoautomaatti ja älykäs ovivahti ovat hyviä esimerkkejä jo käytössä olevista ja kotona asumista edistävästä palveluista. Teknologian ja tekoälyn mahdollisuuksia palveluiden toteuttamisessa on lisättävä ja kotiapua ja -hoitoa antavan henkilöstön osaaminen on otettava aiempaa vahvemmin mukaan toiminnan kehittämistyöhön.

Ikäihmisten palveluissa olisi hyvä löytää jokin uusi palvelujen tuottamismalli oman tuotannon, palvelusetelien ja ostopalvelun lisäksi. Mikä voisi olla tulevaisuudessa esimerkiksi järjestöjen ja kolmannen sektorin rooli? Löytyisikö joku hybridimalli, joka yhdistää edellä mainittuja palvelumalleja?

PERHEMALLISTA JA IÄSTÄ RIIPPUMATTA HYVINVOINTIA EDISTÄVÄÄ

Hyvinvoinnin yksi tärkeä osa-alue on työ ja toimeentulo. Jokainen perhe tarvitsee rahaa selvitäkseen asumiseen ja elämiseen liittyvistä kuluista. Oulun tehtävä on edesauttaa työpaikkojen syntymistä ja niiden säilyttämistä kaupungissa. Oulun kaupungin sosiaalietuuksista on tehtävä perhettä koskevat päätökset mahdollisimman nopealla aikataululla oikeudenmukaisuutta ja tasavertaisuutta vaarantamatta. Päätöksiin liittyvien valitusten käsittelyaikataulua on pystyttävä tiivistämään. Maksimikäsittelyajat eivät edistä perheiden hyvinvointia.

Kaavoitus ja ympäristösuunnittelu ja niissä tehtävät päätökset ovat tärkeitä hyvinvoinnin edistämisen näkökulmasta. Oulu maantieteellisesti laaja-alaisena ja moni-ilmeisenä kaupunkina tarjoaa erilaisille perheille eri elämäntilanteissa useita ja muihin isoihin kaupunkeihin verrattuna edullisia vaihtoehtoja.

Terveelliset ja turvalliset tilat kodista kouluihin, työpaikoille ja harrastustiloihin antavat raamit hyvinvoinnille. Oulun on korjattava tai purettava ne kiinteistöt, joissa on sisäilmaongelmia. Ihmisten terveyttä ei saa heikentää sijoittamalla heitä epäterveellisiin kiinteistöihin. Ouluun tarvitaan kunnianhimoisempi sisäilmaohjelmaa ja sen noudattamista.

Jokaisen yksilön **elämäntapavalinnoilla** on Oulussa erityisen suuri merkitys, koska oululaisten sairastavuus on korkeaa. Perintötekijöille emme voi mitään, mutta elintavoillemme voimme. Sairastavuus näkyy myös alhaisena eläkötymisikänä ja työkyvyttömyyseläkkeen saajien suurena osuutena. Toisaalta oululaisten elämäntavat ja hyvinvointi ovat pääsääntöisesti parantuneet. Liikunnallisen elämäntavan, terveellisen ruokavalion, riittävän levon ja päihitteettömyyden lisääminen on keskeistä. Meillä on jo olemassa sairaanhoitajia ja terveydenhoitajia. Voisiko Oulu palkata ensimmäiset hyvinvointihoitajat edistämään oululaisten kokonaisvaltaista hyvinvointia?

Ihmisten arki on muuttunut kohti 24/7-todellisuutta. Tällä hetkellä **kaupungin tarjoamat palvelut** ovat saatavilla pääsääntöisesti arkipäivisin klo 8–16. Palvelut on tiivistetty hyvinvointikeskuksiin, joista saa laaja-alaiset perustason sosiaali- ja terveyspalvelut. Tämä haastaa siihen, että palveluja on oltava tarjolla suuremmalla aukioloajalla ja niihin kulkeminen julkisilla joukkoliikennevälineillä eri kaupungin osista on mahdollista.

Mobiili- ja etäpalveluiden sekä tekoälyn mahdollisuuksia ja käyttöä on lisättävä. Co-Created Health and Wellbeing -hankkeen tulosten selkeä hyödyn-

täminen palvelujen toteuttamisessa ja etälääkäritoiminnan laajentaminen olisivat hyviä askelia kohti oikeaa suuntaan. Lapsia koskevat tiedot, vihjeet ja palvelut on keskitetty lapsuus.ouka.fi verkkosivulle. Vastaavia koontisivuja tulee tehdä myös muille palveluryhmille. Esimerkiksi mielenterveyspalvelujen osalta sivulle on suuri tarve.

Omaishoitajien arvostusta on lisättävä heitä tukevilla toiminnoilla. Maksettavaa korvausta olisi pystyttävä korottamaan. Vapaapäivät, vertaistuki ja virkistystoiminta on saatava systemaattiseksi satunnaisuuden tilalle. Koulutuksen puolelta esimerkiksi Kinestetiikka-koulutus lisäisi omaishoitajien omaa hyvinvointia. Kinestetiikka on voimavaralähtöinen toimintamalli, joka perustuu ihmisen luonnollisten liikemallien ja aistitoimintojen ymmärtämiseen. Siinä tuetaan ihmistä hänen perustoiminnoissaan siten, että hän kykenee aktiivisesti osallistumaan toimintoihinsa huolimatta sairaudestaan tai vammaisuudesta.

Oulu tarjoaa loistavat puitteet **harrastamiseen**. Alle 18-vuotiaille lapsille ja nuorille tulee antaa harrastustakuu. Siinä taataan jokaiselle lapselle ja nuorelle vähintään yksi hänelle mielekäs harrastus. Perheiden hyvinvointia lisäisi se, jos harrastustoimintaa voitaisiin keskittää mahdollisimman paljon kouluille koulupäivien jälkeen. Kaupungin rooli oman harrastustoiminnan tarjoamisessa ja mahdollistajan sekä tilaajan roolissa eri ikäisille kaupunkilaisille tulee selkeyttää.

KOETTU HYVINVOINTI

Osallisuus rakentaa hyvinvointia. Tunne siitä, että kuuluu yhteiskuntaan ja on osa yhteisöä vahvistaa osallisuuden kokemusta. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä toiminta- ja hallintasuhteet eivät ole yksiselitteisiä. Ihmisillä on oikeus hyvään elämänlaatuun ja tarve osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon ja valintoihin. Mahdollisuus vaikuttaa omaan elinympäristöön on myös tärkeää.

Opiskelun ja työelämän ulkopuolella olevien nuorten osallisuuden vahvistaminen on välttämätöntä. Kokemusasiantuntijoiden osaaminen ja tietotaito ovat tässä toiminnassa korvaamattomia.

Ajankäyttöön ja ihmissuhteisiin liittyvät tekijät, kuten työn ja työmatkojen, unen määrän, ja sosiaalisten suhteiden määrä sekä terveys vaikuttavat yksilön

koettuun hyvinvointiin. Yksilön asenne, tavoitteet, sopeutuminen ja vertailu toisiin vaikuttaa koetun hyvinvoinnin sisältöihin.

Oululaisessa päätöksenteossa tulee huomioida kattavasti kokemuksellista hyvinvointitietoa ja yksittäisten asiakkaiden kohtaamisissa hyödyntää laajempaa tilastollista tietoa. On varmistettava, että eri perhemuotojen ja ikäryhmien kokemuksellinen hyvinvointitieto kerätään ja se on työntekijöiden sekä päättäjien käytettävissä.

Kaupungin näkökulmasta oululaisten koettua hyvinvointia voidaan edistää varmistamalla palvelujärjestelmän toimivuus, palveluiden saavutettavuus ja kehittämällä niiden laatua. Verkostoyhteistyön tärkeyttä on korostettava. On varmistettava, ettei palveluntarpeita jää huomioimatta, eikä tarjota päällekkäisiä palveluja, liian monelta luukulta. Palvelut eivät voi poistaa ihmisen omaa vastuuta omasta ja perheensä hyvinvoinnista. Ne voivat vain auttaa siinä.

POSITIIVISET HYVINVOINTIMITTARIT

Ouluun on luotava kattavat positiiviset hyvinvointimittarit. Tällä hetkellä hyvinvointimittarit mittaavat enemmän pahoinvointia, kun hyvinvointia. Yleensä se, mitä mitataan, sitä saadaan. Jos Oulussa haluamme lisätä hyvinvointia, niin meidän on oikeasti myös sitä mitattava.

Positiivinen mielenterveys on voimavara ja olennainen osa terveyttä ja hyvinvointia. Siinä korostetaan yksilön psyykkisiä voimavaroja, esimerkiksi taitoa kohdata vastoinkäymisiä, toiveikkuutta ja elämänhallinnan tunnetta. Tutkimuksen mukaan positiivisella mielenterveydellä on todettu olevan yhteyksiä esimerkiksi parempaan fyysiseen terveyteen, parempaan elämänlaatuun, koulumenestykseen ja positiivisiin elämäntapavalintoihin.

Tyydytystä tuottavien sosiaalisten suhteiden olemassaolo sekä myönteiset käsitykset omasta itsestä ja omista kehittymismahdollisuuksista antavat kuvaa sosiaalisesta elämänlaadusta. Yksinkertaisimmillaan fyysisen elämänlaadunmittari voisi mitata työ- tai koulupäivien määrää, ei niiden poissaoloja. Ympäristöllinen elämänlaatu hahmottuu arvioitaessa esimerkiksi turvallisuutta ja tiedon saantia lisääviä asioita.

Toimintakyky kertoo positiivisesta hyvinvoinnista. Se kertoo ihmisen kyvystä tehdä itseään koskevia päätöksiä, nähdä mitä se vaatii ja toteuttaa ne. Toiminta-

kyky voidaan erotella esimerkiksi vähäisestä ylivirittyneisyyteen asti. Vähäisessä toimintakyvyssä toimintakyvyn määritelmäksi voisi sopia se, että jaksaa nousta sängystä ylös ja pestä hampaat. Ylivirittyneessä toimintakyvyssä voisi mitata kykyä sulkea 14 tunnin työpäivän jälkeen työkone ja puhelin.

MILLEKÄ ALETTAISIN NIINKU NYT?

Ennaltaehkäisevän toiminnan kehittäminen on minun vastaukseni tähän kysymykseen. Kokemuksellisen hyvinvointitiedon systemaattinen kerääminen ja analysointi sekä positiiviset hyvinvointimittarit toimivat tässä hyvinä työvälineinä.

Keskittäisin voimavaroja erityisesti perheiden kotipalveluun ja vanhemmuuden tukemiseen, mielenterveys- ja päihdepalveluihin, mobiili-, verkko- ja tekoälypohjaisiin ratkaisuihin sekä laajentaisin kaupungin palveluiden saatavuutta pidentämällä aukioloaikoja. Muuttuvassa toimintaympäristössä on tarpeellista myös ennakoida tulevaa. Meidän on hyvä miettiä palvelurakennetta ja palvelujen tuottamisen tapaa erilaisten vaihtoehtojen kautta.

Pohdintani lähteinä olen käyttänyt taustatietoja Oulun kaupungin, THL, Sitran, Tilastokeskuksen ja Soccan sivuilta. ■

Mono Kuoppala

HYVÄN MATKAN EVÄÄT – VARHAISKASVATUS JA PERUSOPETUS

Kaisu Tuomi

O masta lastentarha-ajasta on kulunut jo jokseenkin pitkä aika eivätkä muistot lastenikaan päiväkotivuosista ole enää aivan tuoreita. Opinpolun alkuun on palattava kymmenien vuosien matka. Silloinen koulunkäynti autoritaarisine opettajineen ja tiukkoine sääntöineen on nykyaikaan verrattuna kuin toiselta planeetalta. Tuntuikin uskalta tarrtua aiheeseen, jossa kokemusasiantuntijuus on käynyt näin hataraksi. Hetken pohtimisen jälkeen ajattelin kuitenkin, että ajallinen välimatka voisi antaa kohtuullisen hyvän perspektiivin ja ehkäpä myös hieman objektiivisuutta aina ajankohtaisiin ja pitkälle tulevaisuuteen vaikuttaviin teemoihin, varhaiskasvatukseen ja perusopetukseen.

Substanssiosaamisen puuttuessa tarkastelu on väistämättä arvopohjainen hahmotus siitä, mikä olisi lapsen yhteiskunnallisen elämän alkutaipaleen kannalta oleellista tai toivottavaa ja miten kaupungin hänen tarpeisiinsa varustama palvelupaketti siihen vastaa. Yleisenä huomiona voi todeta, että mikäli kaikki velvoittavat ja ohjeelliset asiakirjat tavoitteineen myös käytännössä toteutuisivat, ei seniori-ikäisenkään tarvitsisi olla huolissaan oululaisten lasten hoivasta, kasvatuksesta tai opetuksesta hyvän elämän matkaeväinä.

Pohdinnan taustamateriaalia on runsain määrin aina perustuslaista yksittäisen lapsen tasolle saakka. Perustuslain 6 pykälä kieltää kaikenlaisen syrjinnän ja määrää kohtelevan ihmisiä yhdenvertaisesti ja lapsia tasa-arvoisesti yksilöinä. Heidän tulee myös saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti.

Erityisen mielenkiintoinen kokonaisuus on kaupunkistrategiaan ja säännöllisin väliajoin laadittavaan laajaan hyvinvointikertomukseen perustuva Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2018–2021 sekä varhaiskasvatuslakiin perustuva Varhaiskasvatussuunnitelma, joka johdattelee hoivan ja esikoulun kautta aloittamaan lähes elämän mittaisen oppimisprosessin. Oulun perusopetuksen opetussuunnitelma, OPS, puolestaan on valtakunnallisiin toimenpiteisiin ja tavoitteisiin pohjautuva yli tuhattavuinen modernin oppimis- ja opettamiskäsityksen tuhti tietopaketti.

LÄHTÖKOHTANA ASIAKASLÄHTÖISYYS

Vuosien takaa on jäänyt mieleen muuan teesi tulevaisuudessa menestyvän kunnan tärkeimmästä ominaisuudesta. Teesin mukaan kuntien välisessä kilpailussa menestyy parhaiten se, joka kykenee käymään todellista diskurssia diffe-

roituneen ja fragmentoituneen asiakaskunnan kanssa. Äkkiä kuultuna lause on hieman kummallinen, mutta kun siitä siivoaa oudoilta näyttävät termit selkokielelle, merkitys ja sisältö avautuvat: kunta siis pärjää, jos vuoropuhelu, siis kuuleminen ja kuunteleminen, on aitoa ja siinä tunnustetaan erilaiset ja moninaisia ryhmiä muodostavat kuntalaiset sekä heidän tarpeensa ja toiveensa. Sanalla sanoen kyse on asiakaslähtöisyydestä.”

Varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa teesin mukainen ydinasiakas on lapsi ja häntä koskevien palvelujen ja toimenpiteiden lähtökohta ovat hänen yksilölliset ominaisuutensa ja tarpeensa, aivan perustuslain hengessä. Mikä olisi tällöin yhteiskunnan, kaupungin, kilpailuvaltti, olisi myös yksilöiden välisen kilpailun voimavara. Perusolettama on siis, että monitasoinen tavoittelu paikasta auringossa hyväksytään ja että hyvä elämä rakentuu henkisen ja aineellisen kilpailun varaan. Totuttujen ajatusmallien kyseenalaistaminen on välillä paikallaan, niin myös tässä. Lienee ehkä ylivoimainen tehtävä yrittää muuttaa nyky-yhteiskunnan perusmantraa kilpailun ylivoimaisuudesta. Joitakin merkkejä voi kuitenkin nähdä toiseen suuntaan, kun myös kohtuullisuuden ja tavallisen arjen koetaan tuovan hyvinvointia ja elämänlaatua.

Vaikka paluuta menneisyyteen ei ole, soisi joidenkin hyväksi kokemuksi ihmisminaisuuksien edelleen olevan arvossaan: toisen kunnioittaminen, hienotunteisuus, vastuun ottaminen itsestään ja omista teoistaan, yhteisöllisyys ja yksilön rooli osana sitä.

Kokoomuslaisen maailmankatsomuksen koetaan yleensä tukevan vain taloudellista ja aineellista kasvua ja olevan siten kovan arvomaailman tulkki. Oulun Kokoomuksen tuoreeseen kaupunkipoliittiseen ohjelmaan 2020–2025 on kuitenkin tietoisesti kirjattu sekä arvoksi että yhdeksi toiminnan kärkiteemaksi välittäminen. Oleellista on, että oman vastuun ja pärjäämisen tukena on varhainen ongelmiin puuttuminen ja että palvelut ja sosiaaliturva antavat ihmisarvoisen elämän perusedellytykset.

Puolueena Kokoomus on aina korostanut sivistyksen ylivoimaista voimaa suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan rakenteissa. Ei ole myöskään sattumaa, että lautakunnan nimessä niin Oulussa kuin monissa muissakin kunnissa on termi sivistys, tarkoittaahan se Wikipedian määrittelyn mukaan kasvatuksen kautta omaksuttua tietoa, henkistä kehittyneisyyttä ja avarakatseisuutta. Jo 1820 -luvulla Suomen kieleen omaksutun sanan pohjana olivat siveä ja siivo, joista nykykieleen ja ihmisenä olemiseen hyvin sopisi ainakin sanaparista jälkimmäinen.

HAPAROIVAT ASKELEET HOIVASTA KASVATUKSEEN

Ihmislapsen tulo maailmaan fyysisenä tapahtumana lienee aikojen saatossa säilynyt samanlaisena teknologian, turvallisuuden ja asianmukaisten olosuhteiden kehittymistä lukuun ottamatta. Eriytyminen alkaa kuitenkin jo hyvin varhain perheolojen, ihmissuhteiden, kasvuympäristön, varallisuuden ja sosiaalisen verkoston viitekehyksessä. Toisaalta myös yhteiskunta käy varsin pian eriytymisen kimppuun tarjoamalla lapsille tasa-arvoisen ja yhdenmukaisen kohtelun mahdollisuudet riippumatta heidän taustoistaan ja lähtökohdistaan. Lähtökohtaisesti jokainen lapsi on tervetullut yhteisön jäsen.

Subjektiviivisen päivähoito- oikeuden alkaminen oli aikoinaan varsin mullistava uudistus. Tuolloin jo kouluikäisten äitinä uudistukseen ei osannut ensin suhtautua pelkästään myönteisesti, olihan lasten vieminen vieraan hoitoon aiheuttanut myös huolta ja mielipahaa siitä huolimatta, että työelämäänsä palaaminen oli siten ylipäätään mahdollista. Ristiriitaisia tuntemuksia synnytti erityisesti perheen oikeus saada lapsi päivähoitoon ilman, että taustalla oli vanhempien tai äidin opiskelun ja työn aiheuttama tarve.

Ajan mittaan yleinen suhtautuminen on muuttunut ja lientynyt samalla kun koko päivähoitoon käsite on laajentunut pedagogisesti painottuneeseen lapsen kasvatukseen, opetuksen ja hoivan kokonaisuuteen.

Huoltajalla ja kodilla on edelleen kasvatuksen ensisijainen vastuu mutta uskallan väittää, että se ei toteudu kitkatta tai aukottomasti. Järjestelmä mahdollistaa hyvin joustavia ja myös huoltajien intresseistä lähteviä toimintatapoja, joissa lapsen hyvän toteutuminen ei aina ole päällimmäisenä. On selvää, että kova yhteiskuntataloudellinen vaatimus työllisyysasteen nostamisesta hyvälle pohjoismaiselle tasolle edellyttää myös pienten lasten vanhempien työssäkäyntiä ja lapsen siirtymistä varsinaisesta kodista päiväkotiiin varhaiskasvattajien huomaan. Alle 3-vuotiaan näkökulmasta yhteiskunnan tarpeet eivät kuitenkaan ole ykkösasia, vaan hänen hyvinvointinsa tueksi riittävät pääsääntöisesti lähipiiri, koti ja omat vastuulliset vanhemmat.

Pienen ihmisen perustarpeita on hyvä hoiva. Se tarkoittaa turvallista ja luotettavaa aikuista, johdonmukaisesti sujuvia päivittäisiä rutiineja ja kiireettömyyttä. Hoitopaikan henkinen ilmapiiri syntyy ammattitaidon, välittämisen, henkilökunnan keskinäisen kanssakäymisen ja lasta aidosti rakastavien ihmisten kokonaisuudesta. Usein tulee miettineeksi, mikä onkaan hyvän hoivan ja varhaiskasvatuksen tavoitteiden keskinäinen suhde tai ovatko ne

lapsen kannalta tasapainossa, kun palautteen saaminen pienokaiselta on enemmän oireiden ja ulkoisten tunnusmerkkien kuin suullisen vastineen varassa. Vanhempien perusvaatimuksena ja levollisen mielen hyvänä indikaattorina toiminee tieto, että lapsen voi turvallisesti jättää hoitopaikkaan ja että päivä näyttää ja tuntuu sujuneen mukavasti.

Oulun varhaiskasvatuksen suunnitelman mukaan myös lapsille oli sen valmistelussa annettu mahdollisuus pohtia, millainen on hyvä aikuinen. Arvatenkin pohdinnat kallistuivat oleelliseen, hyvään, kilttiin, lapset huomioon ottavaan turvalliseen aikuiseen. Lapsikohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman ja siihen pohjautuvan palautteen ja arvioinnin merkitys on myös tärkeä, erityisesti jos arvioinnissa päähuomio on kannustamisessa sekä lapsen itsetuntoa ja myönteisyyttä vahvistavissa asioissa.

Tasa-arvon ja ketään syrjimättömän kohtelun vaatimus tarkoittaa nykykäytännön mukaan sitä, että lasten sijoittumista ryhmiin toteutetaan integroinnin periaattein aivan kuten perusopetuksen puolella. Pystymättä ottamaan toimintatapaan sinänsä kantaa voi kuitenkin arvella, että tällaisen ryhmäytymisen onnistuminen edellyttää joko sopivan pientä lapsimäärää tai riittävästi henkilökuntaa. Valitettavan usein tapahtuu kuitenkin suunnitelmien, tavoitteiden ja arkielämän todellisuuden törmäys. Se ei tarkoita, etteikö päiväkotien henkilöstö pääsääntöisesti olisi tehtäviinsä vihkiytyneitä ja motivoituneita ammatilaisia vaan huolta aiheuttaa enemmänkin resurssien riittäminen laadukkaaseen ja kaikkien lasten erityistarpeet huomioon ottavaan varhaiskasvatukseen.

Syntyvyyden lasku ja sen seurauksena varhaiskasvatusikäisten määrän pieneeminen saattaisivat suoraviivaisesti ajatellen tuoda helpotusta ja monien substanssiosaajien toivomaa väljyyttä mutta toisella puolella ovat lähivuosina ainakin Oulun kaupungin käyttötalouden tasapainottamisvaateet. Aivan oma kysymyksensä on tulevaisuudessa henkilöstön saatavuuteen liittyvät ongelmat, kun yhtälöön lisätään eläköityminen ja varhaiskasvatuksen kiinnostavuus koulutus- ja ammattialana.

ESIKOULUSTA ELINIKÄISEN OPPIMISEN POLULLE

Pedagogisesti painottunut varhaiskasvatus on hoivan lisäksi esikoulua. Siirtyminen ”pienistä” isompien joukkoon tarkoittaa painotuksen muuttumista koulumaiseen maailmaan, joka saattaa lapselle olla jännittävää ja ehkä pelottavaakin, vaikka aamuisin tultaisiinkin tuttuun päiväkotiin. Aivan uuteen

ympäristöön siirtymistä voisi helpottaa ”saattaen vaihdettava” -menettely lisäämässä turvallisuuden ja luottamuksen tunnetta tärkeässä nivelvaiheessa, mikäli opettajaresurssit sen mahdollistavat: esikoulun opettaja jatkaisi silloin oppilaidensa kanssa alakoulun ensimmäisellä ja toisella luokalla.

Esiopetuksen tavoitteet on kirjattu sen opetussuunnitelmaan. Lasten yksilölliset valmiudet otetaan huomioon ja resursseja on myös erilaisiin tukitoimiin, jotta hankalasti ratkaistaviin tai lapsen tulevaisuuteen vaikuttaviin ongelmiin löytyisi ajankohtainen ratkaisu. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman mukaan lähes jokaiselle oululaiselle lapselle tehdään yhdessä vanhempien kanssa varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen suunnitelma.

Perheiden merkitys kasvatus- ja koulutuskumppaneille on oleellinen, vaikka kaupunki palvelujen järjestäjänä vastaa koulun ja kodin yhteistyön edellytysten kehittämisestä. Lapsen hyvinvoinnin ollessa palvelujen lähtökohtana varhaiskasvatuksella ja peruskoululla on suuri merkitys myös huono-osaisuuden kompensoinnissa. Hyvinvointisuunnitelma korostaa kasvatuskumppanuutta sekä painottaa sosioekonomisen taustan vaikutusta lapsen oppimistuloksissa.

Koulutuksesta ja oppimisesta syrjäytymisen vaara tuntuu vaanivan nyky-yhteiskunnan lasta ja nuorta monissa hänen elämänsä eri vaiheissa. Kun koulunkäynnin merkitys on itselle aikoinaan istutettu syvälle mieleen, on joskus vaikea ymmärtää, miksi se ei olisi ykkösjalla myös nykyvanhempien arvostuksissa. Oma sosioekonominen taustani ei ainakaan ollut esteenä elämässä eteenpäin pääsemiseksi, vaikka tiedän vanhemmillani olleen ajoittain vaikeuksia selvittää koulumatka-, lukukausi-, kirja- ja muista maksuista siirtyessämme kansakoulusta silloisen oppikoulun puolelle. Tärkeintä oli, että lapsilla oli paremmat elämän eväät kuin mihin vanhemmillä oli koskaan ollut mahdollisuuksia. Nykyisen taloudellisen hyvinvoinnin aikana yhteisten verojen allokoinnissa pidettäkään huoli, että lasten ja nuorten etu toteutuu strategioihin ja heitä koskeviin suunnitelmiin kirjatulla tavalla.

On tultu hyvin pitkä ja polveileva matka siitä, kun kansakoulussa, nykyisen alakoulun vastineessa, opeteltiin yhteiskunnassa tarvittavia tietoja ja taitoja. Raittiuskilpajoitukset ovat vaihtuneet esi- ja perusopetuksen ilmiöpohjaiseen oppimiseen ja elämyksellisyyteen, pahviset opetustaulut digitaaliseen oppimisympäristöön sekä koko vuosiluokkaa koskevat tavoitteet yksilölliseen oppijälähtöiseen opetukseen. Kymmenien vuosien takaisen koulumaailman muisteleminen on omalla tavallaan äärimmäisen mielekästä, antaahan se

kokemuksien kautta ymmärrystä nykyoppilaan todellisuuteen ja yhteiskunnan hänelle asettamiin vaatimuksiin.

Tiedon ja informaation luonteen muuttuminen, käsitteellisen maailman siirtyminen osaksi paikallisuutta sekä ihmisten ja asioiden verkottuminen osin vaikeasti hahmotettavaksi ympäristöksi koettelevat ennen näkemättömällä tavalla ihmisen vastaanottokykyä. Vaikka esiopetuksen luonne painottuikin vielä lapsen leikkiin ja oppimisen opetteluun, on siirtyminen peruskoulun puolelle jo askel kohti alati muuttuvaa ja muuttumisessaan vaativaa yhteiskuntaa. Laaja-alainen oppiminen antaa eväitä kansalaiseksi valmistautumiseen ja lapsi käsitetään oman oppimisensa subjektiksi, jota opettaja ohjaa omatoimisuuteen ja ihmisenä kasvun oikeaan suuntaan.

Sekä varhaiskasvatuksen että peruskoulun puolella lapsi saa monenlaista tukea tarpeen mukaan. Perustuslaista lähtevä ihmis- ja kansalaiskasitys edellyttää oleellisten erojen tasoittamista ja esteiden raivaamista oppimisen tieltä. Tämä on eettisesti oikea valinta ja välittäminen toteutuu siinä konkreettisesti. On kuitenkin hyvä pohtia myös, tukeeko koulu oppimisympäristönä ja mahdollistajana riittävästi lapsia, joilla on erityistaitoja ja edellytykset muita nopeammalle etenemiselle.

Julkisen sektorin opetussuunnitelmat eivät ota kantaa vaihtoehtoisten koulujen (Montessori, Steiner-koulu yms.) järjestelyihin ja Oulussakin ne ovat yksityisen palveluntuottajan vastuulla perheiden kustannettavina. On toki ymmärrettävää, että verovaroin tuotettu palvelu ei voi tarjota loputonta mahdollisuuksien kirjoa, kun olennaista on huolehtia riittävän laadukkaasta perustason opetuksesta. Ei kuitenkaan liene aivan mahdotonta järjestää yksilöllistä polkua ilman, että sille lyödään turha ja kyseenalainen elitismien leima.

ELÄMÄÄ VARTEN

Oulun kaupunkistrategian 2018–2026 visiossa todetaan hyvinvoinnin kuuluvan kaikille ja kasvavan Oulun tarjoavan mahdollisuuksia onnelliseen elämään ja unelmien toteuttamiseen. Mikään yhteiskunnallinen instituutio ei vaikuta ihmisen elämään yhtä vahvasti ja pitkäkestoisesti kuin koulu. Siksi pohtimisen sen olemuksesta, tavoitteista, toimintatavoista ja resursseista on oltava jatkuva, kriittistä ja rakentavaa. Koulu sinänsä ei tarvitse politiikkaa mutta se tarvitsee valmistelijoita, vastuuhenkilöitä ja päättäjiä, jotka katsovat samaan suuntaan lapsen etu osviittana. Olisi toki naiivia väittää, että aukoton yhteinen

näkemyks voisi koskaan syntyä, ovathan ihmisten arvomaailmat kuitenkin erilaiset.

Vanha sanonta, ei koulua vaan elämää varten, on yhä ajankohtainen. Tulevaisuuden yhteiskunnan ja sen vaatimusten näkeminen nykyhetkestä on kuitenkin lähes ylivoimainen tehtävä. Voimme vetää suuntaviivoja ja yrittää ennakoita tulevaa, ennustaminen sen sijaan on jo uskaliaista. On muutamia selviä tilastollisia merkkejä, kuten Ouluakin kasvusta huolimatta kohtaava väestön ikärakenteen muutos.

Varhaiskasvatettavia ja peruskoulutettavia kuitenkin on, vaikka 1–12-vuotiaiden määrä väheneekin Oulussa seuraavien kymmenen vuoden aikana nykyisestä n. 7 400 lapsen verran. Samanaikaisesti 65 vuotta täyttäneiden määrässä tapahtuu huima kasvu. Näistä muutoksista huolimatta ihanteellista olisi, että lasten ja nuorten hyvinvointiin panostettaisiin. Olisi iso harppaus toivottuun suuntaan, jos tulevaisuuden resurssointi tarkoittaisi riittävää ja laadukasta henkilömitoitusta, sopivan kokoisia lapsiryhmiä sekä terveellisiä ja turvallisia hoito- ja oppimisympäristöjä.

Myös käynnissä olevat monet muutokset vaikuttavat lasten kasvu-ympäristöön ja edellyttävät kasvatusammattilaisilta totuttujen toimintamallien tarkistamista. Ydinperhe on saanut uusia ulottuvuuksia sateenkaari-perheiden myötä, maahanmuuttajien kulttuuri- ja arvokatsanto poikkeavat suomalaisesta, uskonnon opetus ja kristilliset traditiot ovat saaneet rinnalleen vaihtoehtoja; suoraviivaisuus ja selkeys on vaihtunut moninaisuudeksi ja sirpaleisuudeksi. Yhteiskunta on kuin onkin differoitunut ja fragmentoitunut paitsi sisäisesti, myös globaalien virtausten vaikutuksesta.

Miettiä sietää myös, mikä on peruskoulupolun 10. luokalle jatkamisen vaikutus syrjäytymisen näkökulmasta. Olisiko sittenkin viisaampaa panostaa nykyiseen varhaiskasvatukseen perusopetuksen kokonaisuuteen? Myös vanhempien osallistuminen ja ensisijainen kasvatusvastuu tukisivat ammattilaisia ilman, että opettajien tarvitsisi käyttää tarpeettomasti aikaa eri puolilta tulevien häiriöihin reagoimiseen.

KOHTI PAREMPAA

Riippumatta tulevaisuuden yhteiskunnan tai työelämän tarpeista tavoite kunnan ihmiseksi kasvamisesta ei häviä mihinkään. Ei riitä, että olemme

vain tuottavia ja tehokkaita, hallitsemme nykyaikaiset menetelmät ja työvälineet ja liikumme sujuvasti elinikäisen oppimisen polulla. Syvä inhimillisuus, yhteisöllisyys ja sen osana oleminen voivat vaikuttaa vanhahtavan ajattelun idealismilta. Jos ne kuitenkin ovat kantaneet yksilöä ja yhteiskuntaa kaukaa historiasta tähän päivään, niissä täytyy olla jokin hyvään matkaan vaikuttava evästys.

Oman ikäpolveni vanhemmilla oli lapsia koskeva varsin yleinen ajattelutapa. Sen kuuli erityisesti silloin, kun koulunkäynti ei jostain syystä oikein maistunut. Paitsi että lukutaidottomaksi jäävästä ja rippikouluun pääsemättömästä uhkasi tulla ruunan kummi, oli vanhempien ydintavoite saada lapsilleen parempaa kuin heillä itsellään oli ollut.

Nyt pari sukupolvea myöhemmin voi kysyä, mitä parannusta nykyiseen tulevaisuus mahtaa tuoda kasvamisen ja oppimisen antamat eväät korissaan elämänpituiselle taipaleelle lähtevälle lapselle ja nuorelle? Mikä muuttuisi paremmaksi, kun tälläkin hetkellä elämä pursuaa ylen määrin valinnanvaraa ja mahdollisuuksia? Saattaisikin olla merkityksellisempi kysymys, riittävätkö eväät vaikkapa oman lähiympäristön tai globaalien uhkakuvien ratkaisuihin; ne pysykööt kuitenkin vielä sopivan kaukana pienen lapsen ja nuoren murheenaiheista.

Oulun kaupungilla on voimassa olevien strategioiden, suunnitelmien ja ohjeiden perusteella hyvät edellytykset kasvattaa lapsistaan ja nuoristaan fiksuja kansalaisia. Kaikkia tulevaisuudessa vaadittavia taitoja on mahdoton ennakoita. Tärkeämpää onkin, että on saanut koulutaipaleeltaan riittävät edellytykset sopeutua ja ymmärtää väistämättä jatkuvan muutoksen kuuluvan normaaliin yhteiskunnan ja ihmisen kehityskulkuun.

Jos voisi päättää, mitä eväitä pitää säilyttää korissa muutosten vaatimuksissa, nousee yksi taito ylitse muiden: luetun, kuullun ja kirjoitetun äidinkielen osaaminen. Se ei ole takertumista vanhaan vaan perinteisyydessään syvällisen ymmärryksen ja uuden oivaltamisen kulmakivi.

TAUSTA-AINEISTOA:

Perustuslaki

Oulun kaupunkistrategia 2018–2026: Valovoimainen Oulu

Oulun kaupungin laaja hyvinvointikertomus 2017–2021

Oulun kaupungin lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2018–2021

Oulun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma

Oulun kaupungin perusopetuksen opetussuunnitelma OPS

Oulun Kokoomus, kaupunkipoliittinen ohjelma 2020–2025

Kaisu Tuomi

OULUSTA HOUKUTTELEVA KORKEAKOULUKAUPUNKI

Paavo Koho ja Sebastian Stenfors

Oulu on Suomen mittakaavassa suuri opiskelijakaupunki yli 13 000 yliopisto-opiskelijalla ja 8 000 ammattikorkeakouluopiskelijalla. Eikä tätä tähän pidä missään tapauksessa jättää! Oulu on kasvava kaupunki, joka tuottaa korkeakouluopiskelijoita suurelta osin koko pohjoisen Suomen tarpeisiin, joten tänne täytyy saada lisää opiskelijoita.

Osa aloista puuttuu edelleen kokonaan, kuten psykologia, joka näyttäytyykin selkeänä psykologipulana koko Pohjois-Suomessa. Tarvitsemme edelleen vahvan Oulun, vahvan yliopiston ja vahvan ammattikorkeakoulun jatkumon. Oulun yliopiston rahoitus verrattuna opiskelijamääriin on alakantissa, ja siihen on saatava muutos, jotta koulutuksen laadusta voidaan pitää kiinni.

Linnanmaan kampuksella on menossa merkittävät muutoksen tuulet, koska suurin osa yliopiston ja ammattikorkeakoulun tiloista on yhdistetty yhdelle kampukselle. Yhteiskampus tuo uusia näkökulmia ja uusia mahdollisuuksia, samoin kuin koko kampuksen siirron pohtiminen keskustan alueelle. Yliopiston sijainti Oulun ydinkeskustan tuntumassa parantaisi sen houkuttelevuutta, ja se olisi myös paremmin saavutettavissa juna-asemalta ja lentoasemalta.

Oulussa on mahdollisuus edulliseen ja laadukkaaseen asumiseen, joka on selkeästi poikkeavaa moneen muuhun yliopistokaupunkiin verrattuna. Oulu onnistuu tässä järkevällä kaavoituksella sekä asuntopolitiikalla. Oulussa opiskelija pärjää hyvin yleisellä asumistuella, opintotuella ja opintolainalla matalan kustannustason ansiosta. Oulussa ei myöskään ole välttämätöntä asua keskusta-alueella, sillä julkinen liikenne ja pyörätieverkosto toimii erinomaisesti useilta asuinalueilta kampusten suuntaan. Kaupunkikeskusta kaipaasi kuitenkin elävöittämistä ja lisää ostovoimaa korkean rakentamisen kautta.

VAHVA YLIOPISTO

Oulun yliopisto tuottaa suurelta osin koko Pohjois-Suomen maisterit, diplomi-insinöörit ja lääkärit. Lähes 20 000 opiskelijalla Oulu on Pohjois-Suomen merkittävin opiskelijakaupunki. Oulussa voi opiskella laajasti teknillisiä, humanistisia sekä luonnontieteellisiä aloja. Näiden lisäksi Oulussa voi opiskella myös esimerkiksi lääketiedettä ja arkkitehtuuria, joita opetetaan Oulun yliopiston lisäksi vain muutamassa yliopistossa Suomessa. Oulu on näiden perusteella hyvin kilpailukykyinen muihin yliopistokaupunkeihin verrattuna. Selkeä puute Oulun yliopistossa on kuitenkin psykologian koulutuksen puute,

ja tähän haluamme saada ratkaisun: Pohjois-Suomi tarvitsee oman psykologian tiedekunnan Ouluun, josta saisimme alueen valtavaan psykologipulaan helpotusta.

Aikaisemmin Nokia tarjosi Oululle vahvan IT-sektorin kysynnän, mutta romahdamisen jälkeen täällä oli useita tuhansia työttömiä tietotekniikan ammattilaisia. Vaikka romahdusta pidettiin todella kovana katastrofina, jota se tietysti olikin, se on sittemmin poikinut Ouluun erittäin vahvan startup IT-sektorin, joka imee kaikki opiskelijat työharjoitteluihin sekä työelämään kiinni. Oulun yliopisto ja Oulu onkin yksi 5G- ja 6G-mobiilidatayhteyksien kehityskeskuksesta. Tällä osa-alueella olemmekin yksi Suomen parhaita yliopistoja. Oulussa on mahdollista nostaa sekä tietotekniikan opetuksen määrää, että laatua merkittävästi.

Oulun yliopistolle on juuri valmistunut uusi Dentopolis Oulun hammaslääketieteelliselle tiedekunnalle, jota voi kiistatta sanoa yhdeksi tämän hetken modernimmaksi opetustilaksi koko Suomessa. Fantomin, eli hammaslääketieteellisen opiskelijoiden simulaatiosalin, kaltaisia opetustiloja ei löydy muualta. Lääketieteellisen osalta Oulussa on oma kampus heti Oulun yliopistollisen sairaalan vieressä, jolloin liikkumiseen sairaalan tilojen ja luentosalien välillä ei mene aikaa.

Tulevaisuudessa Oulun yliopiston opiskelijamääriä on nostettava kauttaaltaan, tiloja on kehitettävä ja koulutuksen tasoa nostettava. Oulun yliopiston rahoitus verrattuna opiskelijamääriin on alakantissa, ja siihen on saatava muutos. Mikäli haluamme pitää Oulun edelleen houkuttelevana mahdollisuutena saada huippukoulutusta tarvitsemme myös huippuluokan rahoituksen. Hallituksen on herättävä tähän.

VAHVA AMMATTIKORKEAKOULU

Oululaisessa ammattikorkeakouluopiskelussa on menossa merkittävät muutoksen tuulet, koska suurin osa yliopiston ja ammattikorkeakoulun tiloista on yhdistetty yhdelle kampukselle Linnanmaalle. Yhteiskampus tarjoaa merkittävästi uusia mahdollisuuksia toisiaan tukevalle yhteistoiminnalle; lähes 20 000 opiskelijalla samassa keskittymässä voidaan saavuttaa uniikki näkökulma siitä, kuinka työelämä, ammattikorkeakoulu ja yliopisto yhdistyvät pohjoisessa kokonaisuudessa.

Ammattikorkeakoulun ja yliopiston siirtyminen samalle kampukselle avaa mahdollisuudet merkittävälle yhteistyölle opetuksen muodossa. Tälläkin hetkellä joillakin aloilla on selkeä putki ammattikorkeasta yliopistoon masterivaiheeseen ja näitä tulisikin lisätä merkittävästi. Ammattikorkeakoulua käyvät voivat mahdollisesti tulevaisuudessa päästä yliopiston tarjoamille kursseille joustavasti, josta siirtyminen seuraavalle asteelle tapahtuisi luonnollisesti.

Opiskelupaikan tulee kyetä vastaamaan opiskelijan henkilökohtaisiin tarpeisiin, ja henkilökohtaisiin tarpeisiin vastaamista tulee kyetä tarjoamaan tuhan-sille opiskelijoille. Tulevaisuuden haaste ammattikorkeakoululle onkin hallita monimuotoista kokonaisuutta houkuttelevuuden luomiseksi. Opetuksen tulee valmentaa opiskelijat työelämän kuumimpaan kysyntään, sekä antaa mahdollisuuksia opiskelijoille erikoistumiseen haluamiinsa aihealueisiin työelämän tarpeet huomioiden.

Oulun ammattikorkeakoulun yhtenä tavoitteena on tarjota opiskelupaikkoja alueen työelämän tarpeet huomioiden ja tarvittaessa muokata tutkintorakenteita nopeallakin aikataululla.

Paikallisen houkuttelevuuden haasteena on kuitenkin luoda uniikkeja tekijöitä esimerkiksi työelämän, opiskeluympäristön tai yrittäjyysmahdollisuuksien kautta. Yrittäjyyden osalta esimerkiksi Oulu Entrepreneurship Society ja Terwa-akatemia ovat onnistuneet yhdistämään yrittäjyydestä kiinnostuneita opiskelijoita toteuttamaan omia intohimojaan. Tällaisten mahdollisuuksien edistäminen luo pohjaa houkuttelevalle kokonaisvaltaiselle opiskelukokemukselle, sekä auttaa verkostoitumaan jo opintojen aikana ja mahdollisesti jäämään alueelle pysyvästi.

VIIHTYISÄ OULU

Laadukkaalla kaupunkisuunnittelulla luodaan mahdollisuuksia ympäristöllisesti kestäväälle kasvulle sekä vaikutetaan kaupungin kilpailukykyyn ja elinvoimaisuuteen. Linnanmaan kampus sijaitsee hyvien kulkuyhteyksien päässä, noin 6 kilometriä kaupungin keskustasta, ja Kontinkankaan kampus noin 3 kilometrin päässä. Julkisen liikenteen bussiyhteydet ovat molempiin kattavat, ja yhteyksiä ollaan myös lisäämässä ammattikorkeakoulun muuttaessa Linnanmaalle. Kehitykselle on kuitenkin vielä tarvetta – tällä hetkellä valtaosa yhteyksistä kulkee keskustan kautta, kun suorille linjoille olisi tarvetta

myös esimerkiksi Kaakkuri-Linnanmaa-Ritaharju-akselilla. Myöskään Toppilan suunnasta tulevat itä-länsi-yhteydet yliopistolle ovat harvassa.

Tilanne tulee muuttumaan, jos yliopisto muuttaakin keskustaan, kuten viime aikoina on noussut esille. Yliopiston sijaitseminen keskustassa olisi opiskelijan kannalta todennäköisesti pelkästään positiivista, sillä keskusta on paremmin saavutettavissa rautatie-, linja-auto- ja lentoasemilta, ja keskustassa on myös kattavammat palvelut.

Pyöräverkosto Oulussa on aina ollut Suomen parhaimmistoa, mutta erityisen parannuksen verkosto koki pyöräbaanujen tullessa kaupunkiin. Baana edistää päästötöntä liikkumista ja parantaa jalankulkijoiden ja pyöräilijöiden turvallisuutta sekä sujuvoittaa liikkumista. Oulu on todellinen pyöräilykaupunki: pyörällä pääsee mistä vain, minne vain, säässä kuin säässä, ja ennen kaikkea välimatkat ovat lyhyitä.

Vuonna 2019 baanoja tulivat täydentämään myös kaupunkipyörät eli Sykkeli, jotka tuovat uuden liikkumismuodon kaupunkiin etenkin nuorille ja turisteille. Sykkeli-verkostoa sekä baanaa voitaisiin kehittää vielä laajemmalle, ja tuoda tarjontaan myös yhteiskäyttöautot entistä näkyvämmiin. Kaupunki voisi avittaa yhteiskäyttöautoja tarjoavia yrityksiä, esimerkiksi tarjoamalla laajemmin pysäköintimahdollisuuksia kyseisille autoille. Opiskelijoille yhteiskäyttöautot ovat kustannustehokas vaihtoehto oman auton omistamiselle.

Helsingistä katsottuna Oulu on vain reilun tunnin lentomatkan päässä, mikä tekee Oulusta varteenotettavan vaihtoehdon myös pääkaupunkiseudulta kotoisin oleville opiskelijoille. Oulusta on suoran yhteyden myötä ovet auki helpoille lomamatkoille sekä vaihto-opiskelulle. Lappi ja laskettelurinteet ovat myös vain muutamien tuntien ajomatkan päässä, joten talviurheilusta kiinnostuneille Oulun yliopiston sijainti on myös otollinen. Näkökulmaa voitaisiin tulevaisuudessa painottaa enemmän myös Oulun kaupungin visiossa ja markkinoinnissa.

Oulun kaupungissa lähiluontoa on runsaasti tarjolla. Ainolan puisto aukeaa heti ydinkeskustan tuntumasta ja tarjoaa virkistytymisalueen kaikille kaupunkilaisille. Kesäisin puistossa on runsaasti aktiviteetteja vauvasta vaariin, leikki-puistosta puistojoogaan ja kesäteatteriin. Myös lenkkeilyreitit ja kuntoilu-mahdollisuudet Pikisaaren, Hietasaaren ja Raatin alueilla on mietitty huolella ja arvokkaan suiston maisemointiin kiinnitetty huomiota.

PALVELUT

Oulu on siitä hyvä kaupunki opiskelijoille, että yleinen kustannustaso on matala: täällä pärjää yleisellä asumistuella, opintotuella ja lainalla. Opiskelija-asuntoja on kattavasti, ja niiden lisäksi löytyy yksityisiltä markkinoilta kohtuuhintaisia asuntoja. Oulussa ei myöskään ole välttämätöntä asua keskusta-alueella, sillä julkinen liikenne ja pyöräverkosto toimii erinomaisesti useilta asuinalueilta kampusten suuntaan. Kaupungista löytyy myös hyvin vaihtoehtoja niin alueellisesti kuin asuntokannasta myös perheellisille opiskelijoille.

Keskustan palvelut ovat lähellä Linnanmaan ja Kontinkankaan kampuksia, ja vielä lähemmäksi ne tulevat, jos Linnanmaan kampus siirtyy tulevaisuudessa keskustaan. Opiskelijoille on myös kattava valikoima urheilupalveluita. On uimahalleja (joista uusin tulossa Linnanmaalle), lukuisia kuntosaleja, Nallisport, Nallikarin liikuntapalvelut ylipäätään sekä esimerkiksi kolme golfkenttää. Oulussa toimii myös ainutlaatuinen liikuntakeskus Hukka, jossa saman katon alle yhdistyvät laajat liikuntapalvelut.

Opiskelijoille on myös erillinen Oulun korkeakouluuikunnan Sporttipassi-palvelu, joka tarjoaa alennettua hintaa lähes jokaiseen kaupungissa tarjottavaan urheilumuotoon aina kuntosaleista ryhmäliikuntaan ja kamppailulajeihin.

Oulussa on myös kattavat kulttuuripalvelut opiskelijaystävällisin hinnoin. Oulun kaupunginteatteriin pääsee jopa leffalipun hinnalla, Oulu Sinfonia järjestää jatkuvasti tasokkaita esityksiä, ja museotoiminta on Oulussa laadukasta. Oulu tavoittelee Euroopan kulttuuripääkaupunki 2026 -titteliä, jonka saavuttamiseksi kulttuuritarjontaa on lisättävä merkittävästi. Oulun opiskelijakulttuuri on myös ollut jo vuosia erittäin elävää ja monipuolista, esimerkiksi yliopiston Vulcanalian ja ammattikorkeakoulun Preludin muodossa, jotka starttaavat opiskeluyksyn suurilla osanottajamäärillä.

Elävä kaupunkikeskusta on merkittävässä roolissa siinä, että Oulu on houkutteleva kaupunki korkeakouluopiskelijoille. Kehitettävää kuitenkin olisi Oulun kivijalkakauppojen määrässä ja sijoittumisessa myös kauppakeskus Valkean välittömän läheisyyden ulkopuolelle.

Oulussa on vihdoinkin aloitettu pohtimaan tosissaan korkeaa rakentamista, mikä toisi enemmän ostovoimaa keskustaan. Mitä enemmän alueella asuu ihmisiä, sitä enemmän myös palveluille olisi kysyntää ja käyttöä, ja sitä kautta keskustaa saataisiin luonnollisesti elävöitettyä. Korkealla rakentamisella ja suuremmalla

ostovoimalla mahdollistettaisiin palveluiden sijoittuminen myös muualle kuin Valkeaan, jotta koko keskusta olisi houkutteleva ja mielenkiintoinen.

LOPUKSI

Oulu on nyt ja myös seuraavat vuosikymmenet kasvava kaupunki, jossa on tarvetta suurelle määrälle korkeakoulutettuja ihmisiä. Meidän on pidettävä vahvasta yliopistosta, vahvasta ammattikorkeakoulusta ja viihtyisästä Oulusta huolta. Parhaiten tässä onnistumme rohkealla visioinnilla ja joustavalla opetuksella. Yliopiston rahoitus on tietysti turvattava tässä muuttuvassa maailmassa.

Oulun ammattikorkeakoulu voi olla tulevaisuudessa yksi moderneimmista ammattikorkeakouluista Suomessa, jossa panostetaan mahdollisuuteen jatkaa opintoja maisteriohjelmassa joustavasti AMK-tutkinnon jälkeen. Tähän keinoina on esimerkiksi teknillisen alan opiskelijoille tukikursseja matemaattisiin aineisiin yliopistoa varten. Oulun ammattikorkeakoulussa on jo tunnistettu työelämän vaatimuksia korostavat koulutukset, kuten tradenomilinja Terwa-akatemia.

Jotta saamme Oulun pidettyä houkuttelevana kaupunkina nuorille, tarvitsemme elävän keskustan, joka onnistuu parhaiten nostamalla Oulua kohti taivasta. Lisäämällä korkeaa rakentamista koko keskustan elinvoimaisuus nousee. ■

Paavo Koho ja Sebastian Stenfors

AIKAMATKA OULULAISUUTEEN

Teija Angeria

Vuonna 2105 Perämerenkaaren johtavassa metropolissa vietetään vuosijuhlaa. 500-vuotias Oulu on arktisen alueen tutkimuksen ja tuotekehityksen globaalikeskus. Koko kaupungin viisisataavuotisen historia aikana, se on ollut poliittisesti ja taloudellisesti maantieteensä määrittämä. Oulun alueen kulttuurinen vakaus ja taloudellinen dynaamisuus syntyivät tämän aseman ymmärtämisestä. Sen geopolittinen menneisyys ja pitkän historian osoittama kyky selvitä kansainvälisistä konflikteista ja niiden synnyttämästä tuhosta määrittelee sen identiteettiä; se ilmentää yhtä lailla sisua, kuin osoittaa laaja-alaisen sivistyksen ja koulutuksen roolin yhteiskunnan tasapainoisen kehityksen edellytyksenä.

Pohjoisen ja arktisen alueen luonnonrikkauudet aiheuttavat edelleen poliittista ja valtiollista kilpajuoksua. Maailmanlaajuisen eriarvoisuuden, ilmastonmuutoksen ja valtiollisten kriisien seurauksena alueellamme on edelleen turvallisuuspoliittista merkitystä. Oulu on tiiviisti kiinni kansainvälisissä verkostoissa. Se on pohjoinen solmukohta, ja sen logistinen tietotaito on maailmanluokkaa ja takaa niin paikallista kuin valtiollista huoltovarmuutta. Oulun alueen lento- ja meriliikenne on integroitu tehokkaasti eurooppalaiseen raide- ja maantieverkostoon.

Oulu kasvaa ja kehittyy hallitusti vaalien luontoympäristöään. Oulujoki on vapautettu vesivoimaloistaan, ja sen maine lohijokena on palautettu sille tasolle mitä se oli 1800–1900-lukujen vaihteessa. Luontomatkailu on osa sen elinvoimaa, se on kudottu sisälle kaikkiin sen elämisen ja olemisen tasoihin. Suistoalue laajenee yhä joen mukanaan tuomaan lietteen takia. Sitä on kehitetty suunnitelmallisesti niin asumisen, ruoantuotannon kuin viihtymisen tarpeisiin, ja siitä on muodostunut yksi vahvimista kaupungin vetovoimatekijöistä. Oulun kaupunki tunnetaan pohjoisen vihreänä kanavakaupunkina.

Oulu on yhtä lailla urbaani kasvukeskus, kuin se on osittain lähes agraarinen. Sen ytimessä ja ympärillä leviää vihervyöhykkeitä, joissa vaalitaan luonnon monimuotoisuutta ja tuotetaan ruokaa oululaisille. Keskukseen ympärille sijoittuu vahvan alueellisen identiteetin omaavia alueita; ne kehittyvät asukasdemokratian keinoin, ja sisältävät palvelukeskuksia, yhtä lailla kuin tiloja hiljentymiseen ja luonnonmukaiseen elämään. Nämä aluekeskukset ovat onnistuneet luomaan erityisen imagon historiansa varrella tunnistettujen erityispiirteidensä ympärille.

TULEVAISUUDEN MORAALISIA JA EETTISIÄ VALINTOJA OHJAAVAT SYVÄVIRTAUKSET

Visioni tulevaisuuden Oulusta syntyy vahvasta emotionaalisesta suhteesta perheyhteisöni. Se käsitti laajimmillaan neljä sukupolvea saman katon alla Oulun Toppilassa. Syntymävuosikymmenen mukaan perheyhteisöni aikaperspektiivi käsitti näin 1880-luvulta 1970-luvulle saakka. Tämä näkökulma luo pohjan lähes kaikelle ajalliselle ja paikalliselle havainnoimiselle, kaikelle sille mitä liitän oululaisuuteen ja suomalaisuuteen yleensä. Sukupuon tiheissä latvustoissa mennään ja tullaan, ja puhdas paikallisuus rakentuu sukupolvien tuntemusten seiteissä.

Minua kantaa perheeni arvopohja, joka mitä suurimmassa määrin merkitsee huolenpitoa lähimmäisistä, kuuntelemista ja jakamista. Käsitykseni kotikaupungistani rakentui pitkälti merellisyyden ja yrittämisen ympärille. Oulu oli dynaaminen keskus, josta lähdettiin niin kauas Kainuuseen, kuin vilkkaan sataman kautta kaikkialle maailmaan. Kun yritän kuvitella kotikaupunkini tulevaisuutta, en voi olla huomioimatta niitä tunneilmaston syviä virtauksia, joita kotoani välittyi. Ne liittyivät lähimenneisyyteen perheeni aikaperspektiivissä.

Kun tarkastelen taaksepäin perheeni hierarkiaa, voin hyvin nimittää ukkiani sen päämieheksi. Hän oli huutolaispoika, joskin onnekaasti ”huudettiin” sivistyneeseen perheeseen. Hän selvisi kahdesta sodasta ja psyykkisistä vammoistaan huolimatta onnistui luomaan yrityksen, joka kantoi laajaa perheyhteisöämme. Kaikki se mitä perheessäni tapahtui, miten siellä ajateltiin, miten varauduttiin huomiseen, sitä kaikkea pyöritti jonkinlainen emotionaalinen turbulenssi. Käydyn sodan järkälemäisestä, painajaismaisesta olemuksesta tuli osa mielenmaisemani syvävirtausta.

Tulevaisuutta pohtiessani pyrin kontrolloimaan henkilökohtaisen kokemusmaailmani syvimpiä tai vanhimpia virtauksia, jotka kieltämättä liittyivät menetyksen ja tuhoutumisen pelkoon. Nähdäkseni tästä hetkestä pitemmälle, on minun etäännyttävä ajatukseni pienestä piiristä ja avauduttava sivistyksen mukanaan tuomaan kulttuuriseen ymmärrykseen.

Ilman muistia suunnan määrittämisestä tulee arpapeliä, jossa tekojemme seuraukset jäävät nähtäviksi. Ihminen liittyy maailmaan muistinsa avulla. Ilman muistia emme tunnista yhteyksiä, emmekä syy-seuraussuhteita. *Yhteiskunnalle menneisyyden sulkeminen pois tietoisuudesta merkitsee samaa, kuin yksilölle muistinmenetys, emme liity mihinkään* (Filosofi, kulttuurihistorioitsija

Wilhelm Dilthey). Emme hahmota myöskään sitä, mikä on aidosti merkityksellistä, ja suunnan määrittämisestä tulee arpapeliä, jossa tekojemme seuraukset jäävät nähtäviksi. Jotta voimme tutkia tai ennustaa tulevaisuutta, on meidän katsottava ensin taaksepäin.

Näkökulmani tulvaisuuteen voidaan myös johtaa Lapin yliopiston dosentin Marja Tuomisen tutuksi tekemästä, ja aiemmin suomalaisen historiankirjotuksen klassikoihin luetun Pentti Renvallin käyttämästä määritelmästä *Menneisyys elää meissä*.¹

TULEVAISUUS SYNTYY TÄMÄN HETKEN VALINNOISTA, PÄÄTÖKSISTÄ JA TEOISTA

Myös Tulevaisuuden tutkimuksen tiedonalassa havainnoidaan tulevaisuutta menneisyyden tutkimuksen avulla. Turun yliopiston tulevaisuuden tutkija, dosentti Anita Rubinin (1952–2015) sanoin: ”Tulevaisuuden tutkimuksen empiirisen havainnon kohteet ovat sekä menneisyys, että nykyhetki, joista pyritään saavuttamaan mahdollisimman laaja-alainen ymmärrys kartoittamalla monien tieteiden tutkimustuloksia ja uutta tietoa.”²

Tulevaisuus syntyy tämän hetken valinnoista, päätöksistä ja teoista. Anita Rubin määritelmän mukaan yksittäisten ihmisten valinnoissaan käyttämä tieto on riippuvaista niin historiasta, kulttuurista, arvoista kuin ajan hengestä. Yhtä lailla se on riippuvainen valinnan tekijän omasta osaamistasosta, luonteesta, mielikuvituksesta, kyvyistä kuin henkilökohtaisista kokemuksista.

Kulttuuri on aina kollektiivinen ilmiö, se on myös elämäntapa, joka ohjaa yhteisöjen ja kansojen asenteita ja arvoja, yhtä lailla kuin myös niiden toimintatapoja ja tavoitteita. Koska kulttuuri on jatkumo, on meidän jatkuvasti tarkkailtava asenteitamme, ja oltava selvillä siitä, mikä meitä motivoi ja mihin se meitä ohjaa.

1 Marja Tuomisen virkaanastujaisilaisuuden esitelmä Lapin yliopistossa v. 2005. <https://www.ulapland.fi/FI/Tapahtumat-Lapin-yliopisto/Tapahtumia-2005/Virkaanastujaisilaisuus/Marja-Tuomisen-esitelma>

2 Rubin, Anita: Tulevaisuuden tiedonalana ja tieteellisenä tutkimuksena. <https://metodix.fi/2014/12/02/anita-rubin-tulevaisuuskientutkimus-tiedonalana-ja-tieteellisenä-tutkimuksena>

LUOMMEKO TULEVAISUUTTA MENNEISYYDEN TRAUMOJEN KAUTTA?

Psykiatri, filosofian lisensiaatti Pirkko Siltala käsittelee perheiden, yhteisöjen ja kansakuntien työstämättömiä tai vaimennettuja traumoja teoksessaan Taakkasiirtymä (2016). Työstämättöminä ja avaamattomina siirrämme niitä eteenpäin sukupolvesta toiseen. Haavoittumiset, sodat, sorrot, hirmuteot jne. muovaavat maailmankuvaamme, tunteitamme, toiveitamme ja pelkojamme. Luomme tulevaisuutta menneisyyden traumojen kautta, ellei meille löydy mahdollisuutta yhteisöllisesti kohdata niitä.

Pirkko Siltala luennoi vuonna 2016 Oulun kaupungin pääkirjaston Pakkalasalissa ylisukupolvisesta taakkasiirtymästä. Luennon päätyttyä täysi sali kuulijoita oli valmiina avautumaan sukujensa vaietuista salaisuuksista. Ne kytkeytyivät eri tavoin paikalliseen historian kulkuun, veljessodan repimiin sukuihin, kaatuneisiin ja kadonneisiin, köyhyyden tai mielenterveysongelmien takia hylätyihin lapsiin. Merkittävä osa tarinoista liittyi sodan rikkomien ihmisten kyvyttömyyteen käsitellä kokemuksiaan.

Pirkko Siltalalle esitettiin kysymys: ”Milloin taakat lakkaavat siirtymästä?” Hän vastasi, ettei milloinkaan, ellei niitä jaeta yhteisesti.

OOKKO NÄÄ AVOJALAKANEN OULULAINEN VAI TULLISTA TULLU?

Oulun kaupunkistrategian 2026 mukaisesti kaupunkimme valovoimaisuus merkitsee kasvua, oululaista asennetta ja tapaa toimia. Strategiamääritelmän mukaan yhdessä tekemisen kulttuuri ja korkea osaaminen ovat luoneet perustan Oulun osaamiselle.

Mistä ja miten meidän *yhdessä tekemisen kulttuuri* on sitten syntynyt, ja mitä mahdollista tarkoittaa oululaisella asenteella; onko se jotain sellaista, jonka voi omaksua kuka tahansa tänne muuttava, vai tarvitseeko se muodostuakseen elinikäisen oleskelun tai peräti sukupolvien ketjun? Koska asenne merkitsee jotain olemassa olevaa, on syytä katsoa taaksepäin, ja pohtia mitä se on ja miten se syntyi.

Niin ennen, nyt kuin tulevaisuudessakin, olemme maantieteellisen sijaintimme määrittämiä. Sijaintimme idän ja lännen rajapinnassa vaikuttaa edelleen maailmankuvaamme, politiikan tekoon kuin toimintatapoihimme. Kun lähialueillamme uhataan vakautta ja demokratiaa, alamme hakea turvaa ja

järjestystä. Mietimme vaistonvaraisesti, kuinka tässä pääsi näin käymään, ja miten suojaudumme, jos uhka lähestyy. Käännämme katseemme taaksepäin ja mietimme, kuinka selvisimme silloin joskus.

OULU, SYNTYMÄSTÄÄN SAAKKA KANSAINVÄLINEN

Oulu syntyi Ruotsin suurvaltapolitiikan seurauksena, kun kuninkaaksi kruunattu herttua palkitsi talonpoikaiset kannattajansa lahjoittamalla heille uuden kaupungin, Uleåborgin, vuonna 1605. Nimensä mukaisesti Oulun alkuperäinen identiteetti oli puolustuspoliittinen. Siitä tuli myös keskus, jonka kautta mobilisoitiin joukkoja valloitusotiin Itä-Lappiin, Kuolaan ja Viaan.

Oulu syntyi ruotsalaiseksi kaupungiksi ja suuntauduimme Tukholmaan. Kaupunkiin muutti niin ympäröivältä maaseudulta, kuin muistakin kaupungeista talonpoikia porvareiksi ja käsityöläisiksi. Varsinkin 1600-luvun loppupuolella kaupungin porvaristo kansainvälistyi; tänne muutti mm. Krullit, Cameronit ja Langet, skotlantilaiset Forbukset ja saksalaiset Boehmöllerit ja Bonstorphit. Oulun porvarit olivat ruotsinkielisiä. Porvarilla tarkoitettiin kauppiasta ja korkeaa ammattitaitoa osoittavaa käsityöläistä. Heidän oli vaalittava ammattitaitoaan opiskelemalla, sekä pitkällä työharjoittelulla jonkun jo kannuksensa hankkineen ammattilaisen luona, usein molemmat tapahtuivat Tukholmassa tai muualla Euroopassa.

Oulun tärkeimmät kauppatuotteet olivat lohi, voi, terva, piki ja puutavara. Ne lisäsivät Ruotsin valtakunnan vientiä, turvasivat Tukholman huoltoa ja mahdollistivat laajamittaisen laivanrakennuksen, joka lähes kaksisataa vuotta palveli Tukholman porvaristoa ja valloitusotia käyvää kruunua.

Koko 1600-luvun oululaiset uhrasivat hyvinvointinsa Ruotsin valloitusodille, kun se taisteli itsensä eurooppalaiseksi jättiläiseksi. Koko 1700-luvun oululaiset antoivat kaikkensa, ettei Ruotsi menettäisi sitä, minkä oli taistelemalla ja sorrolla saavuttanut.

Niiden kahden vuosisadan aikana, jolloin Oulu oli ruotsalainen kaupunki, se joutui kolme kertaa Venäjän armeijan miehittämäksi. Miehitykset merkitsivät lähes täydellistä hävitystä. Ne, joilla oli varoja ja tilaisuus pakenivat Ruotsiin. Ne, joilla oli tilaisuus, muttei varoja, pakenivat erämaihin. Ne, joilla ei ollut kumpaakaan, kohtasivat väkivaltaisen loppunsa tai heidät lähetettiin orjaksi

Venäjälle. Oli myös niitä, jotka ostivat henkensä palvelemalla valloittajaansa tai kavaltamalla perheensä ja naapurinsa.

Oululaisten rooli suurvallan palveluksessa merkitsi sitä, että sen oli lähetettävä sotiin miehiä ja hevosia, ja kun ne menetettiin, oli tilalle lähetettävä jälleen uusia miehiä ja hevosia. Porvarit rahoittivat sotivaa kruunua, armeijalle oli annettava tuotteita, laivastoja pakko-otettiin armeijan kuljetuksiin. Sotaväkeä oli pakko majoittaa, ruokkia ja kyydittää, ja tähän osallistuivat kaikki kaupunkilaiset. Kun venäläinen uhkasi Oulua, oli jokaisen miespuolisen asukkaan osallistuttava puolustukseen.

OULUSTA TULEE VENÄLÄINEN KAUPUNKI

Mitä tapahtui oululaiselle identiteetille siinä vaiheessa, kun entisestä vihollisesta tuli uusi isäntä? Tähän saakka olimme olleet kulttuurisesti suuntautuneet Tukholmaan ja ruotsalaisuuteen. Sinne mentiin myös opiskelemaan, töihin ja ostoksille. Sinne muutettiin paremman toimeentulon toivossa, solmittiin ystävyssuhteita ja löydettiin aviopuolisoita.

Oulusta tuli maailman silmissä venäläinen kaupunki Suomen sodan seurauksena 1808-1809. Oululainen kirjailija Sara Wacklin kirjoittaa Oulun menettämisestä venäläiselle sotaväelle kirjassaan Sata muistelmaa Pohjanmaalta mm. seuraavaa:

”He olivat järkyttävä ja liikuttava näky, nämä urheat, koko sodan ajan synnyinmaataan puolustaneet Suomen pojat, nyt viimeisellä marssillaan jättäessään maansa. Heidän käyntinsä oli uupumuksesta ja surusta horjuvaa, he olivat laihuneita, kalmankalpeita, varjoja entisestään, loppuun kulutetuissa varusteissa, miltei paljasjalkaisina lumirännässä, katseet painuneina, kun he kivärit sinne tänne sojottaen marssivat epävireisten rumpujen komeasti päristessä.”

Myöhemmin Wacklin jatkaa, ja päivää kirjoitelmansa Antin päivänä, marraskuun 30.1808. *”...Koko kaupungissa vallitsi venäläisen armeijan sinne marsiessa hämmästyntynyt kuolemanhiljaisuus. Tyhjillä kaduilla ei näkynyt ainoatakaan elollista olentoa, lukuun ottamatta kasakoita, jotka pitkät keihäät käsissä ratsastelivat niitä pitkin. Silloin tällöin vilahti jossakin ikkunassa pelosta kalpeat kasvat ja heitä katsomaan kurottuva kaula.”*

RUOTSALAISIA EMME OLE, VENÄLÄISEKSI EMME TAHDO TULLA, OLKAAMME SIIS SUOMALAISIA

Globalisaatiosta ei vielä voinut puhua, mutta paikallista identiteettiä ravisteltiin nyt todella: Euroopasta vyöryi meillekin valta-aate, kansallisuusaate. Adolf Ivar Arwidsson kehotti etsimään ominta olemustaan historiasta, ja julisti ”Ruotsalaisia emme ole, venäläiseksi emme tahdo tulla, olkaamme siis suomalaisia”. 1800-luvun puolen välin jälkeen Oulussa leimusi kiivas kielitaistelu suomalaisuuden ja ruotsalaisuuden välillä.

Aikakautta leimasi myös merkantilistisen vaiheen päättyminen; säätyjakoon perustuvista etuoikeuksista pyrittiin eroon, ja elinkeinojen harjoittaminen vapautettiin. Kun Venäjän tsaari Nikolai II aloitti ensimmäisen sortokauden 1899, kaupungin sisäiset jännitteet loivat uusia jakolinjoja.

Vajaa kaksikymmentä vuotta eteenpäin johdatti nouseva kommunismi, joka ajoi yhteisomistukseen perustuvaa yhteiskuntamallia, koko kansan sisällissotaan. Sota raateli yhteiseksi koettua oululaisuutta ehkä pahemmin kuin mikään edeltävien vuosisatojen ulkoinen uhka.

Ei ole liioiteltua väittää, että sata vuotta myöhemminkin luokkasodan henki saattaa yhteiskunnallisessa keskustelussa hetkittäin nostaa päätään.

Lähimuistimme sanotaan kantavan taaksepäin noin satavuotta vanhempiemme ja isovanhempiemme kautta. Se miten heidän elämänsä rakentui tuona aikana, on edelleen vahvasti psyykkistä todellisuuttamme. Lähimuistimme talvi- ja jatkosotineen määrittää meitä niin kansakuntana, kuin paikallisina ihmisinä. Kytämme kansanluonteemme, sisun, näihin kokemuksiin. Kansallinen identiteettimme on syntynyt siitä, kun jouduimme sodanuhan edessä määrittelemään arvomme sellaiseksi, jota olimme valmiita puolustamaan hengellämme.

KOLLEKTIIVINEN MUISTI PAIKAN HENGEN, IDENTITEETIN JA IMAGON RAKENNUSOSANA

Voidaan väittää, että hyvän alueellisen imagon taustalla tulisi olla voimakas identiteetti ja aluetietoisuus. Tähän liittyy näkemys omasta alueesta muista erottuvana sekä alueen yleinen tunnettuus. Näin Kaj Zimmerbauer väitöskirjassaan Alueellinen identiteetti ja imago liikkeessä (2008).

Käsitettä paikan henki, *genius loci*, käytetään yleisesti kuvaamaan jonkin paikan tunnelmaa, joka ilmenee yhtä lailla niin luonto- kuin rakennetussa ympäristössä. Paikan henki välittyy niin tarinoiden, historiallisten asiatietojen kuin symbolienkin kautta. Olematta roomalainen tai parisisilainen, voimme samaistua paikan henkeen, ja kokea sen erityislaatuisuuden ainoastaan vain kulkemalla vanhoilla kaduilla. Esimerkiksi Eiffel-torni tai Colosseum toimivat symbolin tasolla, ja ne auttavat meitä orientoitumaan paikallisesti ja ajallisesti. Yhtä lailla lin hamina tai Pikkaralan vanha kylätie välittävät aisteillemme tietoa paikan ajallisesta jatkumosta. Vaikka meillä ei olisi sukuyhteyttä näille seuduille, voimme kokea samaistumisen ja liittymisen tunteita yhteisesti jaetun kulttuurisen kokemuksen kautta.

Alueellinen identiteetti voi sisältää useita kerroksia. Se voi rakentua yhtä lailla niin kulttuurista tavoista ja perinteistä, kuin hallinnollisista tai uskonnollisista merkityssisällöistä. Ihminen voi samaistua henkilöhistoriansa ja yleissivistyksensä kautta yhtä-aikaa moniin eri paikkoihin ja sen tasoihin. Kaj Zimmerbauerin mukaan erityisesti vanhat alueet ovat tärkeitä samaistumisen kohteita. Hän sanoo, että paikan imago ei voida rakentaa tyhjän päälle.

Ollakseen aito oululainen ihminen, ei tarvitse syntyä tänne. Kollektiivisesti jaetut asiat riittävät sitomaan paikkaan.

TULEVAISUUDEN KAUPUNKI ON JATKUMOA

Vuoden 2105 Oulu on onnistunut kääntämään menneisyyden tragediat voimavarakseen. Se on oppinut rakentamaan siltoja ja luomaan yhteyksiä eri aikakausien, yhteisöjen ja etnisten ryhmien välille. Oulu on ensisijaisesti ankuroitunut arvoketjujensa kautta eurooppalaisiin valtioihin ja Pohjoismaihin. Tämä luo sille vakautta ja vähentää geopolitiikan ennustamattomuutta ja turvattomuutta. Historia on myös opettanut, että yllättävien uhkien ja kriisien takia sen on haettava tukea ja huoltovarmuutta lähialueilta. Yhteytemme itärajan taakse loivat haasteita, sillä Venäjä ei kyennyt modernisoimaan talouttaan ja yhteiskuntaansa samassa tahdissa kansamme.

Kaupunkirakenteemme 2100-luvulla muodostuu tiiviistä, kylämaisista yhteisöistä, jotka viljelevät ja tuottavat ruokaa itsensä ja lähiseutunsa tarpeisiin. Maailmanlaajuisten kriisien kuten esimerkiksi räjähdysmäisen väestönkasvun, ilmastonmuutoksen ja poliittisen kuohunnan seurauksena on valtioiden ja alueiden taattava asukkaittensa huoltovarmuus, mm. paikallisella ruoan-

tuotannolla. Uudet ruoan tuotantoteknologiat mahdollistavat uudenlaista paikallista liiketoimintaa, niitä kehitetään erityisesti pienten yhteisöjen tarpeisiin ja pienelle pinta-alalle sopiviksi. (Emilia Nordlund VTT: Tulevaisuuden ruoantuotanto kaupungistuvalla väestöllä. 2017)

Kaupunkiarkkitehtuurissa on yhtäläisyyksiä vanhan agraariyhteiskunnan rakenteeseen siitä huolimatta, että kerroskorkeus on energiakysymysten ja hiilineutraaliuden vaatimuksesta yhä paikoin hyvinkin korkeaa. Arvot ja identiteettikysymykset ohjaavat ihmisiä asumaan yhteisöihin. Ekologiset, yhteisölliset ja luonnonmukaiset asumisratkaisut ovat maailmanlaajuinen ilmiö.

Oulun viheralueiden monimuotoisuus ja paikoin luonnontilaisuus ovat kaupunkilaiselle tärkeämpää kuin puleeratut nurmikentät asfaltoituine väyläineen. Mikrobiodiversiteetin vaaliminen on terveen elämän perusasia; se tarkoittaa sitä, että mitä runsaampi viherympäristö meillä on, sitä parempi mikrobiomi ihollemme elää: tästä seuraa parempi luontainen immunitetti ja vähemmän allergioita.

VUONNA 2105 KAUPUNKILAINEN HALUAA TYÖNTÄÄ KÄTENSÄ MULTAAN

Suistoalue ja sen vanha historiallinen rakennuskanta muodostavat kaupungin kulttuurisen sydämen. Sen innoittamana kaupungissa kehitetään uudenlaisia perinteisiin sidottuja liiketoimintamalleja ja oppimisympäristöjä. Vierailija voi valita aikamatkaoppaakseen, vaikka oululaisen Härnösundin piispan Frans Mikael Franzén, merimies Jöns Jönsinpoika Pikkaraisen tai opettajatar Angélique Wenellin. Teknologisesti luotu havaintomaailma saattaa vierailijan eri aikakausille. Teknologia auttaa havaitsemaan ja käsittelemään ilmiötä. Käsi kädessä Jöns Jönsinpojan kanssa voimme tehdä matkan ihmisyyden ja maailman ymmärtämiseen.

2100-luvun kaupungeissa perinnetietoisuus ja -taitoisuus on tavoiteltavaa. Rakennusperintömme ei ole vain ainetta, se on emotionaalinen voimälähde, joka mahdollistaa ymmärtämisen ja muistamisen; sen varassa lepäävät tarinat ja syntyvät legendat.

Vanhat satama- ja asutuskeskittymät lin Haminasta, Pateniemen satama-alueen kautta Oulusalon Varjakkaan ja Hailuotoon muodostavat merellisen perinteemme selkärangan. Niiden kautta Oulun seutu integroitui satojen vuosien kuluessa niin kaukaisiin erämaihin kuin suureen maailmaan. 1950-

luvun jälleenrakennuskauden matalat puutaloalueet esim. Kastellissa, Karjasillalla ja Toppilassa ovat 2100-luvulla maailman kulttuuriperintökohteita. Niissä asuminen ilmentää vastuullista asennetta ja ymmärrystä ihmisten teoista aikajatkumossa.

Oulussa juhlavuonna 2105 on sisäistetty, että hyvinvoinnin ja vakauden perusedellytys on pitää kaikki mukana. Historia opetti, ettei hyvinvointivaltiotukien varassa eläminen antanut kokemusta yhteiskunnallisesta osallistumisesta. Ympäristö- ja tasa-arvokysymykset ajoivat perinteisen tulonjakopolitiikoinnin rinnalle ja ohi. Vapaaehtoisuus ja perheyhteisöjen keskinäinen, palkaton jakamistalous muodostivat jälleen yhteisöllisen turvaverkoston, joka edesauttoi taloudellista elinvoimaisuutta.

Moraalista kasvoi keskeinen kysymys, ja ympäristön vahingoittaminen oli ihmisyyden vahingoittamista. Vähintä mitä vastuullisen kaupunkilaisen tuli omistaa, oli oma puu. Olimme edelleen vakaata metsänhoitajakansaa.

LISÄÄ AIHEESTA:

Pentti Viita: Oulu Ruotsin suurvaltapyrkimysten ja tervan kaupunki

Kustaa Hautala: Oulun kaupungin historia I-IV

Mika Aaltola: Yhteyksien geopolitiikka on Suomen keskeisin valtiollinen strategia. Jarno Limnell, Suomen idea. (Docendo 2016)

Pirkko Siltala: Taakkasiirtymä (Therapeia-säätiö 2016)

Topi, tulevaisuudentutkimuksen oppimateriaali
(Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto)

Teija Angeria

YHTEISÖLLISYYTEEN MALLIA JÄÄLIN ASUINALUEELTA

Jari Laru

Vielä muutama vuosikymmen sitten oli hyvin tyypillistä, että ihmiset tekivät yhdessä talkoita järjestääkseen tapahtumia tai kunnostaakseen yhteistä asuinympäristöään. Suomea ei ole suotta kehuttu yhdistysten luvatuksi maaksi. Maassamme on tehty paljon merkityksellistä ja arvokasta työtä lukuisissa eri yhdistyksissä niin valtakunnallisesti kuin paikallisesti. Onko yhdessä tekeminen nykyään katoava luonnonvara?

”Ketään ei tahdo saada hallituksen jäseniksi, vuosikokouksestakin lähdetään karkuun yleisen osan päättyessä”, näin todetaan usein yhdistysaktiivien keskustellessa keskenään. Olemme sosiaalisia olentoja, me ihmiset, mutta nykyään sosiaalinen media ja muut uudet viestintämuodot mahdollistavat yhteisöllisyyden ilman tarvetta kokoontua tekemään konkreettisia talkoita tai toimia. Näin siis väitetään, onko asia näin? Tässä tekstissä käsittelen yhteisöllisyyttä ja yhdistystoimintaa eri näkökulmista, jotka kaikki kytkeytyvät tavalla tai toisella Oulun kaupunkiin.

YHTEISÖLLISYYS VAIKUTTA ALUEEN VIIHTYISYYTEEN

Tavalliselle asukkaalle vireästä yhteisöllisestä toiminnasta voi olla muutakin hyötyä, se näkyy usein mukavina tapahtumina, monipuolisina talkooaktiiviteetteina ja edunvalvontana uhkaavien asioiden suhteen. Omalla asuinalueellani Jäälissä nämä kaikki kolme elementtiä ovat toteutuneet 2000-luvun aikana, mutta erityisen maineikkaita ovat alueemme talkooteot: Jääli-Koiteli ulkoilureitti ja Jäälinjärven kunnostus valuma-alueineen.

Olen toiminut vuoden 2008 tienoilta Jäälin asukasyhdistys ry:n hallituksessa ja siitä tähän päivään yhtä vuotta lukuun ottamatta myös yhdistyksen puheenjohtajana, jonka aikana olen ollut mukana niin talkoita suunnittelemassa kuin yhdistysten yhteistyötä edistämässä.

MITÄ YHDISTYSTEN TILALLE? KUKA VALVOO ENÄÄ ALUEIDEN ASUKKAIDEN ETUJA?

Oulussa ja muualla maassa on paljon kaupunginosia, joissa ei ole toimivaa asukasyhdistystä. Oulun kaupungissa suuralueiden asukasillat koordinoivat jossain määrin alueiden asukkaiden näkemyksiä, mutta nekin kattavat useita kaupunginosia kukin.

Kokemukseni mukaan yksittäisen kuntalaisen osallisuus toteutuu nykyään sosiaalisen median kanavien ”puskaradioiden” kautta. Niissä käytävät keskustelut saattavat vääristyä helposti ja aiheet voivat perustua huhupuheisiin. Miten kuntalainen saisi oikeaa tietoa ja voisi vaikuttaa päätöksentekoon?

KUINKA KAUPUNKI VOISI TUKEA KUNTALAISTEN JA KAUPUNGIN VUOROVAIKUTUSTA JA OSALLISUUTTA?

Yhdistysten ja yhteisöjen ohella myös yksittäisen kuntalaisen tulisi kyetä kokemaan osallisuutta kaupunkilaisena kaupungin päätöksenteossa. Olin vuonna 2019 mukana laatimassa Oulun kaupungin vuorovaikutussuunnitelmaa, joka käsittelee kaupungin ja kuntalaisten (ja sidosryhmien) välistä vuorovaikutusta. Suunnitelma perustuu kaupunkistrategiaan 2026 sekä sen arvoihin, jotka ovat rohkeus, reiluus ja vastuullisuus.

Suunnitelman tavoitteena on, että kaikki kokevat tulevansa kuulluiksi ja ymmärretyiksi ja kaikilla on samat mahdollisuudet toimia, osallistua ja vaikuttaa asuinalueellaan sekä koko kaupungissa. Seuraavaksi käsittelen suunnitelman kolmea pääteemaa.

Teema 1. Tiedonkulku: Kaupungin koneisto on monimutkainen – Mitä kuntalaisen tulisi tietää ollakseen osallinen? Tietääkö tavallinen kuntalainen mitä kaupungissa tapahtuu ja mitä osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia heillä olisi? Jotta tietoisuus lisääntyisi, olisi huomioitava eri asukasryhmät ja heidän viestintätavat. Oulun kaupungin viestintä on vastannut tähän haasteeseen kehittämällä toimintaansa ja lanseeraamalla mm. MunOulu-palvelun.

Nähtäväksi vielä jää, kuinka voisimme vielä lisätä asukkaiden mahdollisuuksia ottaa yhteyttä ”kaupunkiin” -yhden luukun periaatteesta olemme vielä ja ehkä ikuisestikin varsin kaukana.

Teema 2. Päätöksenteko: Voiko kuntalainen vaikuttaa päätöksentekoon vain vaaleissa? Oulun kaupunki, kuten muutkin kunnat maassamme, perustuu edustukselliseen päätöksentekoon. Kuntalaiset valitsevat siis päättäjät vaaleissa, jonka jälkeen päättäjät tekevät varsinaiset päätökset. Vuorovaikutussuunnitelmassa lähdemme siitä, että kuntalaisten tulisi tietää päätöksenteosta, sen vaiheista ja vaikuttamisen paikoista.

Päättäjien olisi hyvä myös olla tietoisia kuntalaisten näkemyksistä ja päätösten vaikutuksista. Tässä kohtaa herää kysymys, että tuleeko huomioiduksi vain ”eniten huutavan kanta” eli kuinka saisimme huomioitua ns. hiljaisen enemmistön?

Teema 3. Kuntalaisten toimintamahdollisuudet: kuinka kaupunki voisi tukea yhteisöllisyyttä ja yhdistystoimintaa? Yhdistysten ja yhteisöjen tekemät talkoot ja niiden tuottamat tapahtumat ovat yleensä alueidensa ja toimijoidensa näköisiä. Kuinka Oulun kaupunki voisi tukea tällaista kuntalaisten omaehtoista toimintaa? Perinteinen tapa tukea alueiden yhdistysten ja yhteisöjen toimintaa on ollut taloudellinen tuki, eli vuosittaiset avustukset.

2020-luvun kynnyksellä Oulun kaupunki on siirtynyt seuraavalle tasolle kehittämällä mm. alueellisen kulttuurityön mallia ja pohtimalla sitä, että kuinka kuntalaiset saisi osallistettua alueidensa palveluiden ja toimintojen suunnitteluun. Esim. Asemakaavoituksen osalta tuo tavoite jo toteutuukin jossain määrin, sillä lainsäädäntö velvoittaa osallistamaan kaupunkilaiset kaavoitusprosessien yhteydessä.

VUOROVAIKUTUKSEN JA OSALLISUUDEN LISÄÄMINEN VAATII SEKÄ KUNTALAISEN, PÄÄTTÄJÄN ETTÄ VIRANHALTIJAN PANOSTA.

Sosiaalisen median yhteisöjen suosio eri asuinalueiden asukkaiden vuorovaikutuksessa on osoittanut, että ihmisten tarve olla vuorovaikutuksessa ei ole kadonnut yhtään mihinkään. Vuorovaikutussuunnitelman teemojen toteutuminen vaatii kuitenkin ehkä syvällisempää sitoutumista kuin löyhästi organisoituneet sosiaalisen median keskustelut mahdollistavat. Vai olenko vain vanhanaikainen?

Meillä Jäälissä eletään ilmeisesti eri ajanlaskua, sillä aluetamme pidetään poikkeavan talkoohenkisenä ja aktiivisena. Itsekin hämmästelini, kun toisella puolella Oulua asukkaat vaativat kaupunkia laittamaan nuotiopaikan kuntoon, Jäälissä me tekisimme sen itse.

Uskon vakaasti, että meille tuttu yhteisöllisyys on tulossa takaisin myös muualla kuin Jäälissä. Miksikö? Syy siihen on se, että yhteistyötä tekevät asukkaat voivat kommunikoida keskitetysti myös kuntaorganisaation suuntaan ja saada aikaan toivottuja muutoksia myös kunnallisiin palveluihin.

KAUPUNGINOSAT JA KYLÄT TARVITSEVAT VISION, JOTA KOHTI KULKEA

Isot talkoilla toteutettavat hankkeet ja edunvalvonta eivät onnistu ilman toimivaa yhteyttä kunnallisten päättäjien ja virkamiesten suuntaan. Kokemuksesta oppineena suosittelen strategista lähestymistapaa asioiden hoitamisessa. Siinä, missä kaupunki on laatinut vuorovaikutussuunnitelman, voivat myös yhdistykset laatia omat suunnitelmansa.

Me jääلیلäiset laadimme yhdessä ”Jäälin vision” jo vuosia sitten, jota kohti on kuljettu yhdessä, on sitten ollut kyse kenestä tahansa yhteisten asioiden hoitamiseen osallistuvasta henkilöstä niin politiikassa kuin sen ulkopuolella. Visiossa asetetut tavoitteet ovat nyt pääosin toteutuneet ja olemme käynnistämässä uuden vision laadintaa. Tätä samaa ajattelumallia suosittelen lämpimästi muillekin toimijoille.

JOKAISESSA KAUPUNGINOSASSA TULISI OLLA OLOHUONE TAI ASUKASTUPA

Pelkkä alueellinen visio ei kuitenkaan riitä, elleivät alueen asukkaat voi kokoontua toimimaan yhdessä.

Jokaisessa oululaisessa kaupunginosassa tulisi olla kuntalaisten yhteisöllisen toiminnan mahdollistava tila, olkoot sen nimi olohuone tai asukastupa. Toimiessani Oulun kaupungin lähidemokratiatoimikunnan puheenjohtajana valtuustokaudella 2013–2016 pyrimme edistämään monitoimitilojen ja koulujen tilojen monitoimikäyttöä.

Perinteisiä käyttäjiä ovat erilaiset taito- ja taideaineiden harrastajat, esim. liikuntaharrastajat, mutta yhdistyksille ja asukkaiden yhdessä kehittämälle toiminnalle ei ole oikein löytynyt tiloja. Yleiskäyttöinen olohuone voisi toimia niillä alueilla, joille perinteinen asukastupa on liian raskas toimintamalli.

LOPUKSI: ONKO YHDESSÄ TEKEMINEN TODELLAKIN KATOAVA LUONNONVARA?

Perinteinen rekisteröityjen yhdistysten kautta ilmenevä yhteisöllisyys ja yhdessä tekeminen on haasteiden edessä, siinä missä kokonaisia tapahtumia voidaan organisoida sosiaalisen median palveluiden työkalujen kautta.

Ihmisten tarve vaikuttaa omien asuinalueidensa asioihin ei ole kuitenkaan hävinnyt yhtään mihinkään. Olemme ehkä turvautuneet liiaksi kaupungin mahdollisuuksiin hoitaa asuinalueidemme ympäristöä ja erilaisia palveluita.

Olisiko omalla asuinalueellasi kenties mahdollista järjestää siivoustalkoot, ja täten helpottaa kunnan ympäristöpuolen työkuormaa tai löytyykö alueeltanne innokasta talkooporukkaa kunnostamaan vapaa-ajan virkistyskohdetta? Onko koulun remontti viivästynyt vuosikymmenen tai peräti kaksi?

Ihmiset ryhtyvät tekemään asioita yhdessä, kunhan aihe on riittävän merkityksellinen. Nyt ja aina. Yhdessä tekeminen ja yhteisöllisyys ei ole siis katoava luonnonvara, mutta se elää ajassa ja muuttaa sen vuoksi muotoaan. ■

Jari Laru

TEEMME OULULAISTA TULEVAISUUTTA

Sami Pikkuaho

Kaiken toiminnan ytimessä on oululainen – yksilönä, perheenä ja yhteisön jäsenenä – palvelujen käyttäjänä ja aktiivisena toimijana.

Jo useita vuosia on ollut nähtävillä, miten puoluerakenteeseen sidottu poliittinen toiminta on menettänyt suosiotaan ja kiinnostavuuttaan, vaikka ihmiset eivät politiikkaa sinänsä vieroksuisikaan. Puolueiden ja paikallisyhdistysten toimintaan ei helposti hakeuduta; ihmisten vapaa-ajalle on tarjolla runsaasti vaihtoehtoja, joissa politiikka ei yleensä ottaen ole aivan ykkössijalla.

Nykyaikana kiinnostutaan entistä enemmän ajankohtaisista yksittäisistä poliittisista kysymyksistä, eikä niinkään sitouduta tietyn puolueen politiikkaan. Yksittäiset asiat saavat suuret ihmisjoukot innostumaan politiikasta hetkellisesti ja sosiaalisen median aikakaudella ajamaan asioita erittäin näkyvästi, mutta suuret asiakokonaisuudet tai poliittiset ideologiat eivät saa ihmisiä tekemään pitkäjänteistä työtä puolueiden tavoitteiden eteen.

Taistelua edustuksellisen demokratian ja kansalaisvaikuttamisen merkityksen elvyttämisestä ei ole kuitenkaan hävitty. On vain löydettävä uusia ja nykyihmisen tarpeisiin sopivia tapoja toteuttaa yhteisiksi koettuja asioita erityisesti kuntatasolla, joka on ihmisille läheisin ja ehkä helpommin hahmotettava kuin valtakunnan politiikka kansainvälisistä suhteista puhumattakaan.

Kaupunki tai kunta moninaisine toimintoineen ja rakenteineen ei kuitenkaan ole yksinkertainen. Siksi ei myöskään ole oikein tai reilua oikoa asioita niin, että niiden keskinäiset vaikutukset tai syy-seuraussuhteet hämärtyisivät ja pahimmillaan vääristyisivät. Populismia emme tarvitse kaupunkipolitiikkaan, selkokielistä viestintää tavoitteista ja toimintatavoista sen sijaan kyllä. Useimmiten riittää, että kaupunkilainen ymmärtää organisaation toiminnan pääpiirteissään sekä löytää itselleen ajankohtaiset palvelut vaivatta ja viiveettä.

PERINTEITÄ JA MUUTOKSEN VOIMAA

Oulun Kokoomus on toiminut kaupungin ja kaupunkilaisten hyväksi yli 40 vuotta. Maailma on muuttunut tuona aikana radikaalisti, jopa niin, että muutoksen nopeutta ja sen eri ulottuvuuksia on joskus vaikea hahmottaa. Oulu on kokenut suuren rakenteellisen muutoksen kuntaliitosten myötä, eikä siihen

ole suhtauduttu kaikkialla pelkästään positiivisesti. Kipupisteitä on edelleen, kuten on aina aiemmin itsenäisenä eläneen kunnan muututtua osaksi isoa kokonaisuutta.

Tehtyjen ratkaisujen kanssa on kuitenkin eletävä ja tehtävä lujasti töitä, jotta menneiden vuosien historia voi tulevaisuudessa näyttäytyä hyvässä valossa. Tarvitaan myös aikaa, kärsivällisyyttä ja virheistä oppimisen taitoa sekä yli valtuustokausien kestävää johdonmukaista muutospolitiikkaa.

Poliittisen toiminnan on siis löydettävä uusia väyliä ihmisten arkeen. Kuntien perusolemus sinänsä on niputettu ajantasaiseen lainsäädäntöön, kuntalaki siinä ohjaavana elementtinä ja mm. hallinnollisen rakenteen pohjana.

Tärkein on kirjattu lain ensimmäiseen pykälään: kunta edistää asukkaidensa hyvinvointia ja alueensa elinvoimaa sekä järjestää asukkaalleen palvelut taloudellisesti, sosiaalisesti ja ympäristöllisesti kestävällä tavalla. Tässä tehtävässä valtuustolla on kunnan ylimpänä päätöksentekijänä suurin valta ja myös vastuu kokonaisuuden hallitsemiseksi ja tulevaisuuteen myönteisesti vaikuttavien ratkaisujen tekemiseksi.

Edustuksellinen demokratia kaipaa rinnalleen yhä vahvemmin kaupunkilaisten vuorovaikutusta ja suoraa kansalaistoimintaa. Sen on kuitenkin oltava organisoitunutta, valveutunutta ja arjen realiteetit tunnistavaa. Yhteydenpito äänestäjien valitsemiin luottamushenkilöihin on helppoa sosiaalisen median aikakaudella, kun ajasta ja paikasta riippumatta voi tuoda mielipiteensä tietäväksi itseä tai lähiyhteisöä kiinnostavissa asioissa.

On ymmärrettävää ja hyväksyttävää, että kokonaisuuksien, vaikkapa kaupungin taloudellisen tilanteen, analysointi ei aina onnistu; merkityksellinen todellisuus on ihmisen omassa elinympäristössä. Pohdintaa ja epäkiitollista henkistä väentöä käydään kuitenkin koko ajan juuri kokonaisvaltaisen ajattelun ja vaikkapa yksittäisen kaupunginosan keskinäisestä tarkeysjärjestyksestä päätöksenteossa.

Ristiriitaa aiheuttaa, että kuntalaislähtöisten, yksilöllisten tarpeiden ja vaateiden kenttään on sovittava yleishyödyllisyys, tasavertaisuus ja ketään syrjimätön kaupunkipolitiikka. Tällöin on ilmeistä, että yhteisen ymmärryksen ja konsensuksen on oltava niin vahva, että kaupunkiorganisaation ja kaupunkilaisen rakentava vuoropuhelu on aidosti mahdollinen. Tästä hyvä esimerkki on, kun yhteistyön ja -ymmärryksen pohjaa koetellaan tulevana

vuosina hiljattain valmistuneen taloudellisen sopeuttamisselvityksen toteuttamisvaiheessa.

HEIKKOJA SIGNAALEJA JA PERUSTEELLISTA ANALYYSIA

Tulevaisuuteen näkeminen on onneksi ihmisille vaikeaa, jopa mahdotonta. Kun näin on, on pakko ponnistella yhdessä miettien, mitä toivoa, odottaa tai haluta. Voimme yrittää hahmottaa tulevaisuutta heikkojen tai selvemmin tunnistettavien signaalien avulla tai vain muodostamalla käsitystä tähän asti eletyn perusteella. Tänäkin tehty ratkaisut vaikuttavat tuleviin vuosiin, perusteellisesti pohditut strategiat ainakin ohjaavat haluttua tavoitetta kohti ja valistunut arvauskin voi osua oikeaan. Oleellinen kysymys on kuitenkin, onko aiottu suunta yhteisesti hyväksytty ja yhteisesti jaetuista arvoista syntynyt.

Arvopohja myös muuttuu ajan ja yhteiskunnallisten muutosten myötä jopa niin, että sillä ei välttämättä koeta olevan suurta merkitystä valintojen ja toiminnan taustalla. Aivan perusteltua on kuitenkin myös väittää, että juuri arvoille pohjautuva politiikka on mitä viisainta yhteisten asioiden hoitamista ja perinteisyydessään olemassa olevia rakenteita uudistavaa ja modernisoivaa.

Vaikka kaupunkien välisessä kilpailussa menestyjän perusteeksi voisikin olla kaikkiin toiveisiin reagoiminen, eivät hyvinvointiyhteiskunnan rakenteet ja resurssit anna siihen mahdollisuuksia. Ei ole myöskään vastuullista luvata aina vain lisääntyviä tai laajentuvia palveluja. Kokoomuslainen tulevaisuuden kaupunkipolitiikka on myönteisyydessään realistista, kuten tämän pamfletin muut kirjoittajat hyvin kuvaavat omissa teemoissaan.

Huolimatta siitä, että vastikään aloitettu ja useita vuosia vaikuttava kaupunkitalouden sopeuttamisohjelma sisältää isojakin muutoksia, joista valtuuston on tehtävä päätökset, ei oululaisten hyvinvointia ole tarkoitus rapauttaa tai vaikeuttaa kenenkään elämää kohtuuttomasti.

Sopeutumisessa, kuten muutoksissa muutoinkin, voi hyvin nähdä myös uusia mahdollisuuksia ja viisaasti uudistettuja toimintatapoja kuntalain tarkoittamalla taloudellisesti, sosiaalisesti ja ympäristöllisesti kestävällä tavalla. On tärkeää ymmärtää, että palvelujen järjestäjän ja tuottajan, siis kaupunkiorganisaation, voimavarat ovat juuri niin rajalliset kuin ovat sille tuloja tuottavien kaupunkilaisten ja erilaisten yhteisöjen maksukyky.

Tavoitteemme hyvästä taloudenpidosta, yritystoiminnan ja elinvoiman vahvistamisesta työpaikkoineen ja toimeentulomahdollisuuksineen ei ole kadonnut minnekään. Se on edelleen hyvien palvelujen elinehto ja sisältää kovien tosiasioiden rinnalla Oulun kaupunkistrategiaan kirjatut hyvän elämän edellytykset. Valovoimaisen Oulun kolme painopistettä, elinvoima, vetovoima ja pitovoima kestävät aikaa ja ovat hyvä päätöksenteon pohja pitkälle tulevaisuuteen.

TULEVAISUUDEN ÄÄRIVIIVAT

Luottamushenkilöt tarvitsevat oman taustayhteisönsä tuen ja johdonmukaisen ohjelman motivaationsa ja jaksamisensa varmistamiseksi. Yhteisten asioiden hoitaminen muutosten vaatimuksissa ei ole helppo tehtävä, mutta sen täytyy olla siihen käytetyn ajan ja henkisten voimavarojen valjastamisen arvoista.

Ajoittain tulee esille poliittisen johtajuuden puute ikään kuin kaupunkia johdetaisiin sattumavaraisin ja perustelemattomin päätösin siitä huolimatta, että toimintaa ohjaavia ja sääteleviä johtosääntöjä on kaikilla toiminnan tasoilla. Ne ovat Oulun kaupungin kokoisessa organisaatiossa välttämättömiä mutta kaupunkilaisille usein näkymättömiä dokumentteja, vaikka vaikuttavatkin monin tavoin heidän elinoloihinsa. Hyvinvoinnin rakentaminen on jatkumo, vaikka kuntataloudessa on totuttu elämään budjetti- ja toimintasuunnitelmien kolmen vuoden sykleissä.

Perhe on väestörakenteen muuttumisen myötä hyvin monitahoinen yhdestä ihmisestä monilapsiseen talouteen, joiden elämäntilanteeseen ja tarpeisiin kaupungin on kyettävä vastaamaan. Tulevaisuuden poliittisissa ratkaisuissa arvoista lähtevä prosessi on oikeudenmukainen ja vastuullinen riippumatta siitä, miten oululainen on lähipiirinsä halunnut muodostaa.

On myös oikein hyväksyä, että pitkällä aikavälillä Oulun tavoiteltu asukasmäärän kasvu ja vielä hyvän ikärakenteen säilyminen tarvitsevat lapsia ja nuoria. Miten kaupungin toiminta voi tässä vaikuttaa myönteiseen suuntaan, on monen erillisen perhepoliittisen ratkaisun pitkäkestoinen kokonaisuus. Unohtaa ei pidä myöskään asenneilmapiirin, viihtymisen, vapaa-ajan harrastusten ja monipuolisen kulttuurin merkitystä hyvän ja täysipainoisen elämän rakennuspalikoina, elinympäristön arvoista puhumattakaan.

Ihmisen hyvinvointi rakentuu hyvin moninaisten tekijöiden kautta. Kaikki unelmat tai toiveet eivät toteudu mutta oleellista onkin yhdessä hyväksi koettuun suuntaan kulkeminen. Matkalle tarvitsemme niin kaupunkilaisten kuin muiden poliittisten kumppaneiden rakentavaa yhteistyötä, kriittistä ajattelua ja välillä varmasti myös tavoitteiden tarkistamista. Joustavuuden, ketterän hallintokoneiston, tutkitun ja oikean tiedon varaan rakentuva asioiden valmistelu ja päätöksenteon avulla menestyvää ja pärjäävää Oulua on ilo rakentaa. ■

Sami Pikkuaho

OMNIBUS – JULKISEN LIIKENTEEN KEHITYS

Lyly Rajala

OULUN JOUKKOLIIKENTEEN HISTORIAA

Oli synkkä ja myrskyisä yö v. 1957 kun Ouluun saapui kaksi nuorta miestä Perniöstä. He olivat toimineet kotipaikkakunnallaan linja-auton rahastajina. Nuorukaiset olivat tulossa ostamaan kuuden auton bussiyhtiötä.

Palatessaan neuvottelun jälkeen kaupunkiin toinen miehistä lausui: ”Kui me mittää bussiyhtiötä voiraan ostaa kun meillä on rahaa vain viiskymment markkaa jolla päästään matkustakotti yöksi.” Toinen vastasi: ”Mää luulen et Osuuspankki pitää meistä maalaisista huolta täällä kaupungissakin.” Seuraavana päivänä pankinjohtaja kysyi viiden miljoonan lainalle vakuuksia ja takaajia. Eilen vielä epäileväisempi mies vastasi johtajalle terhakkaasti: ”Anna meille sitä rahaa niin sulla on se yhtiö vakuutena.”

Kaksikymmentä vuotta myöhemmin miehistä ujompi, Rainer Lindeman omisti Koskilinjat Oy -nimen saaneen yrityksen yksin. Oululaiset olivat varmoja, että konkurssi koittaa, kun Daavid löi Goljatin. Koskilinjat osti kolme kertaa suuremman Veljekset Pohjola Oy:n, joka oli hallinnut 75 % Oulun joukkoliikenteestä. Fuusion jälkeen uusi yritys vastasi lähes koko tarjonnasta.

Lindemanin neroutta osoittaa, että hän palkkasi Koskilinjojen liikennepäälliköksi Oulun kaupungin liikennesuunnittelijan. Tämä oli aiemmin laatinut joukkoliikenteen aikataulut ja reittisuunnitelmat Oulun kaupungin työntekijänä, nyt Koskilinjojen palveluksessa. Tästä oli hyötyä myös veronmaksajille. Oulun kaupungin henkilöstökulut helpottuivat, kun reitit ja aikataulut tehtiin Koskilinjojen palveluksessa olevan ammattilaisen toimesta.

KASVUKIPUJA JA INNOVAATIOITA

Tuntemattomasta syystä joukkoliikenteen käyttäjämäärät alkoivat laskea 1990-luvulla. Linjakilometrejä lisättiin ja palvelua parannettiin. Mikään ei auttanut. Käyttäjämäärän vähenemistä ei voinut selittää pelkästään pyöräilyn suosion kasvulla. Oulu oli ollut jo kauan tunnettu pyöräilykaupunki myös talvisaikaan. Rainer Lindeman oli ennakoluuloton yrittäjä. Koskilinjat otti Oulussa käyttöön maailman ensimmäisenä etämaksukortin v. 1992. Seuraavaksi oululaisen Buscomin kehittämä keksintö lanseerattiin Lontoossa. Ekobussit ja rikitön diesel otettiin käyttöön ensimmäisenä Suomessa. Korjaamolla ja pesussa alettiin käyttää vedenkierrätysjärjestelmää.

Lindeman keksi Citybussit. Mittasimme Oulun läpi kulkevan nelostien alla olevan kevyen liikenteen tunnelin Intiöstä Peltolaan. Tarkistimme, kuinka paljon aukkoa täytyy syventää, että Citybussi siitä mahtuu. Kolme reittiä suunniteltiin jo silloin lähes sellaisiksi kuin ne nykyään ovat. Citybussiliikenne alkoi Oulussa v. 2008 ja ne ovat edelleen ainoat Citybussit Suomessa. Ensimmäiset kolme vuotta liikenne sai valtion tukea. Sen loputtua Oulun kaupunki päätti jatkaa tarpeelliseksi koettua joukkoliikennemuotoa omalla tuellaan.

Rainer Lindeman sai liikenneneuvoksen arvon v. 1996 ainoana suomalaisena, jolla ei ollut edes kansakoulun päästötodistusta. Tämä pohjoisen Suomen tunnetuin joukkoliikenteen kehittäjä kuoli marraskuussa 2004 ja jätti alalle ison aukon.

JUHANNUS 2006

Olin Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö ETYJ:n kokouksessa ainoana suomalaisena kansanedustajana Brysselissä kesäkuussa 2006. Juuri kun kirjauduin hotelliin, sain puhelun kaksi vuotta aiemmin edesmenneen liikenneneuvoksen Lindemanin leskeltä. Hän sanoi, että Koskilinjat on myyty lahtelaiselle Koiviston auto Oy:lle. Hotellin vastaanottovirkailija katsoi minua ihmeissään, kun purskahdin kesken puhelun itkuun. Niin läheiseltä ja surulliselta Koskilinjojen 50-vuotisen historian päättyminen minustakin tuntui. Koiviston auto hoitaa edelleen vanhalla Koskilinjat-nimellä suuren osan Oulun joukkoliikenteestä.

EU PUUTTUU PELIIN

Saimme v. 2007 eduskunnan liikenne- ja viestintävaliokuntaan käsiteltäväksi PSA- eli palvelusopimusasetuksen (EY asetus 1370/2007), jonka mukaan joukkoliikenteen järjestäminen siirtyy kuntien vastuulle. Kilpailuttamisen vaihtoehtona on, että kunta järjestää itse joukkoliikenteen palvelut. Pelättiin, että kuntien kulut kasvavat, suuret kansainväliset yritykset valtaavat markkinat ja kuntakeskusten ja jopa taajamien väliset bussivuorot loppuvat. Tässä asiassa valiokunnassa ei ollut etelä-pohjoinen vastapuolia. Huoli oli meille kaikille yhteinen. Yritimme kaataa koko uudistuksen, mutta mitäpä me suurelle EU:lle voimme.

PSA-sopimus astui voimaan 3.12.2009. Bussit kulkevat v. 2020 lähes entisessä omistuksessa ja entistä monipuolisemmilla reiteillä, vaikka sopimuksen siirtymäajankin ovat jo umpeutuneet. Etelän keskuksissa kilpailuun tuli myös kansainvälisiä bussiyrityksiä mutta suurelta osin markkinat säilyivät kotimaisissa käsissä.

DIREKTIIVI AUTTOI

Kunnista tuli EU:n pakottamana kilpailutuksen ammattilaisia. Uusi järjestelmä antoi kuntaviranomaiselle mahdollisuuden tarjota operaattoreille pidempiä sopimuksia. Hinnat laskivat, kun bussiyritykset saivat kuoletettua investointinsa helpommin. Voitiin vaatia myös turvallisempaa ja ympäristöä paremmin huomioon ottavaa kalustoa.

Myös kuljettajien koulutukseen ja osaamiseen on voitu vaikuttaa paremmin. Iso paha EU ei ollutkaan niin paha kuin pelättiin. Emme joutuneet ojasta allikkoon vaan paremminkin ojasta oksalle, jopa vihreälle oksalle. Joukkoliikenteen käyttäjämäärät ovat nousseet huimasti. Palvelutarjonta paranee, kun joukkoliikenteen tuloutus voidaan käyttää sen kehittämiseen.

SÄHKÖÄ LIIKENTEESEEN

Oulu on maamme merkittävin pyöräilykaupunki. Pyöräilyverkostoa on jo yli 700 kilometriä. Kun ammattikorkeakoulun siirtyminen yliopiston yhteyteen Linnanmaalle varmistui, alettiin touhuta paremmin palvelevaa pyöräilybaanaa kampuksen ja kaupungin välille.

Opiskelijamassojen liikuttaminen tarvitsee myös toimivan joukkoliikenteen. On herännyt ajatus myös raitiovaunuliikenteestä. Olen epäileväinen tuon kalliin ja kömpelön ratkaisun suhteen. Kannatan kumipyörillä kulkevaa vaihtoehtoa. Nivelbussit kuljettavat saman matkustajamäärän kuin ratikat. Jos bussi rikkoontuu kesken matkan, se on helppo korvata toisella. Kun ratikka rikkoontuu, sitä ei voi ohittaa, vaan reitti on jumissa kauan. Jos busseilla on omat kaistat, ne liikkuvat yhtä vikkellästi kuin ratikat.

Raitiovaunuja kevyempi, mutta ympäristöystävällinen ratkaisu olisi myös Helsingissä toimineiden trolleybussien paluu. Johdinverkot on huomattavasti helpompi rakentaa katujen ylle kuin kiskot raitiovaunuille. Trolleybussit

lataavat johtimista omaa akkuaan eli kulkevat koko ajan sähkövälitteisesti. Niissä on myös pieni dieselmoottori. Jos sähköjärjestelmä sortuu, voivat bussit toimia häiriön ajan dieselvetoisesti.

Sain pari vuotta sitten ajaa pienen pätkän sähköbussilla Helsingissä järjestetyssä liikennekongressissa. Mainio värkki mutta mitä iloa siitä voisi olla, kun akkujen kapasiteetti on edelleen kelvoton. Kysyin bussin esittelijöiltä: ”Mitä konkreettista hyötyä tästä sähköbussista on?” Kyseinen bussi alkoi seuraavalla viikolla liikennöidä Espoon ja Helsingin väliä. Akut ladataan joka kerta pääte-pysäkeillä kolme minuuttia kerrallaan ja matka jatkuu taukoamatta.

Oulussa on tehty liikenteeseen liittyen nerokkaita innovaatioita myös jätteiden kierrätyksessä. Ruskon kaatopaikka on muuttunut energiaa tuottavaksi teknologiatehtaaksi. Kaatopaikan penkkaan ei kaadeta enää juuri mitään, vaan lähes kaikelle jätteelle löytyy hyötykäyttöä. Kiertokaari Oy toimii Oulun ja kahdeksan muun lähikunnan alueella aina Simoa ja Pudasjärveä myöten. Jätteenpolttolaitoksen lisäksi yritys tuottaa kaatopaikkakaasusta sähköä ja liikennepolttoainetta. Kaasubusseja toivoisi lisää. Niiden käytön esteenä on toistaiseksi varsin vaatimaton liikennekaasun jakelupisteiden verkosto.

MAKSUTON JOUKKOLIIKENNE

Jatkuvasti otetaan kantaa myös maksuttomaan joukkoliikenteeseen. Olimme mukana kansainvälisessä joukkoliikenteen benchmark-tutkimuksessa. Oulu edusti tutkimuksessa pieniä eurooppalaisia kaupunkeja. Tutkimus väitti, että maksuton liikenne hidastaa kulkua, koska se lisää yhden pysäkinvälin matkustajia. Epäilen tulosta. Etäkorttimaksaminen vie kauemmin aikaa kuin bussin pysähtyminen jokaisella pysäkillä. Matkustajien virtaus on nopeampaa ilman maksutapahtumaa.

Suomessa maksuton joukkoliikenne toimii Maarianhaminassa. Se oli kokeiluna myös Suomen Ylitornion ja Ruotsin Övertorneån välillä. Eteläisessä naapurisamme Tallinnassa maksuton joukkoliikenne aloitettiin v. 2013. Sen ansiosta 35 000 virolaista muutti kirjansa Tallinnaan. Kaupunki otti riskin joka kannatti. Tallinna on saanut maksuttoman joukkoliikenteen myötä sinne muuttaneiden asukkaiden ansiosta jopa 20 miljoonaa euroa enemmän verotuloja vuodessa. Ensimmäisenä valtiona maksuttoman joukkoliikenteen aloitti juuri pinta-alaltaan Oulun kokoinen Luxemburgin suuriruhtinaskunta. Maksutonta joukkoliikennettä kannattaa kokeilla Oulussakin.

KISKOT VIEVÄT ETELÄÄN – JA EUROOPPAAN

Kun saamme kaksoisraiteen Ouluun saakka voimme kehittää myös paikallisjunaliikennettä. Radan varret täyttyvät asukkaista, jos junat pysähtyvät lähi-asemilla. Kaikki Helsinkiin menevät ja tulevat junat pysähtyvät Pasilassa. Oulun alueella pysäkkejä olisivat ainakin Liminka, Kempele, Haukipudas ja Ii. Näille asemille pitäisi rakentaa toimivat parkkialueet, kuten tehtiin uuden Lahden radan asemien yhteyteen. Lähiasukkaat tulevat asemille autoilla, pyörillä tai muuten, jättävät kulkuneuvonsa päiväksi parkkiin ja loikkaavat junaan.

Pyrittäessä puhtaampaan kulkemiseen on saatava sähköistettyä myös 15 kilometrin puuttuva radan pätkä Laurilasta Haaparantaan. Tornion ja Haaparannan välillä on jo molempien maiden raiteet. Suomi käyttää Venäjän raideleveyttä 1 524 mm ja Ruotsi eurooppalaista, joka on 1435 mm. NykYTEKniikalla myös vaunujen telit voidaan vaihtaa, jos raideleveys muuttuu. Näin Suomesta avautuisi ratayhteys Ruotsin kautta Eurooppaan v. 2000 Malmöstä Kööpenhaminaan vievän Juutinrauman sillan kautta. Ylemmällä kannella kulkevat autot ja alemmalla on kaksoisraide junille.

Kiskoilla kulkee myös tavaraa. Oululainen kuljetusliike Vähälä aloitti 1990-luvulla ympäristöystävällisen kokeilun. Rekat ajettiin junaan Oulussa ja purettiin Helsingissä ja päinvastoin. Homma toimi moitteettomasti mutta surkea oman edun tavoittelu lopetti vähäpäästöisen kuljetusmuodon. VR:n konserniin kuuluu myös rekka- ja logistiikkayritys Transpoint. Valtion omistama VR päätti, ettei se enää halua ”tukea” oman Transpointtinsa kilpailijaa ja ajoi tämän loistavan kulkumuodon alas. Se pitää palauttaa takaisin heti vaikka lainsäädännöllä.

MERELLINEN OULU

Oulu sijaitsee meren rannalla mutta on kuitenkin suistokaupunki. Suomen viennistä 90 % ja tuonnista yli 70 % kulkee laivoilla. Oulun uusi 12,5 metrin syväväylä mahdollistaa entistä suurempien alusten kiinnittymisen Oritkarin satamaan. Oulua täytyy markkinoida myös kansainvälisten risteilyalusten pysähdyspaikkana.

On ikävää, että Oulujoella ei enää risteile päivittäin yhtään alusta. Oulujoen rantojen kauneus avautuu vain joelta, ei autosta. Toivottavasti jokiristeilyt Turkansaareen palaavat ohjelmaan. Kauppatorin rannasta pääsee satunnai-

sesti risteilemään Oulun edustalle. Siellä ei ole paljoa nähtävää, kun saaret puuttuvat.

Usein kysytään miksi Oulusta ei risteillä Ruotsiin. Sitä kokeiltiin 1960-luvulla M/S Cocolita-aluksella. Yritys kaatui kannattamattomana. Olisiko nostalgialla kannattajia nyt, jos torin rannasta pääsisi laivalla muinaiseen malliin Hailuotoon, vaikka sinne siltakin on tulossa?

KÖYSIRATA

Oulun matkailujohtajaksi v. 1989 tullut Heikki Kähärä oli idearikas mies. Hän ehdotti rakennettavaksi köysirataa kauppatorilta Nallikariin. Se olisi ollut sekä joukkoliikenneväline että turistiryssä. Köysiradoilla kulkee gondoleja Suomenkin tuntureilla mutta lähin sellainen, joka kuljettaa ihmisiä kaupunginosasta toiseen, löytyy Singaporesta. Siellä gondolit kuljettavat matkustajia läheiselle Sentosan saarelle. Hieno kokemus. Suosittelen. Vaikka matka on kolme kertaa juna kalliimpi, on köysiradalle aina jono. Gondolin voi varata myös pidemmäksi aikaa ja nauttia siellä päivällisen henkeäsalpaavissa maisemissa.

Oulun köysirata olisi maksanut investoinnin takaisin parissa vuodessa, mutta vasemmisto esti aiheet. Köysirata voitaisiin rakentaa edelleen mutta pidempänä. Nallikarin jälkeen se kiertäisi vähitellen rakentuvan Euroopan kauneimman sisälaguunin Hietasaaren Vaakunakylästä Stora Enson edustan Hevossaarille. Radalla olisi tietysti muutamia pysäkkejä mm. kauppatorilla.

LENTOKENTTÄLIIKENNE

Oulu on maamme toiseksi vilkkain lentokenttä yli miljoonalla matkustajalla vuodessa. Aiemmin bussit kulkivat kaupungista vain lentomatkustajia varten. Tuolloin kuljettajien oli helpompi odottaa myöhässä tulevien koneiden matkustajia. Nykyisin linjat palvelevat myös kaikkia välillä asuvia joten bussien täytyy pysyä aikataulussa.

Miksi lennoilta tulevien matkustajien oven edessä aiemmin sijainnut bussipysäkki siirrettiin huomaamattomaan nurkkaan kauas tulijoista? Asiaa on yritetty oikaista monin keinoin, mutta kenttiä operoiva Finavia ei suostu pysäkin paikkaa muuttamaan. Sille olisi aseman edessä tilaa ja matkustajat sen myös löytäisivät.

Oululainen terollisuusneuvos Veikko Lesonen ehdotti 1990-luvulla omistamansa Jot Automationin suuruuden päivinä että lentokentäntien viereen kaavoitettaisiin tilaa kiskoille. Hän halusi rakentaa kaupungista lentokentälle rautatien. Näin myös hänen henkilökuntansa olisi ollut helpompaa kulkea kun Jotin kohdalla olisi ollut oma pysäkki. Olisikohan radalle edelleen kysyntää? Joukkoliikenteen ratkaisuja lentokentälle täytyy joka tapauksessa kehittää.

MITÄ NYT?

Tarvitaan uskallusta ja luovuutta. Joukkoliikenteen kulkuvälineiden ja reitien kehitystyötä jatketaan. Siirrytään sähkö- ja kaasubusseihin. Asiakaspalvelua parannetaan myös digitaalisin keinoin. Maksuton joukkoliikenne uhka vai mahdollisuus. EU ja kilpailutuksen edut. Kuntakin oppii, kun on pakko. Paikallisjunat ja kansainväliset yhteydet. Rekat raiteille. Merellinen Oulu – käyttämätön rikkaus. Uskaliaita ideoita, kuten köysirata. Alueemme kansanedustajien tärkein tehtävä logistiikan saralla on nyt kuitenkin saada hoidettua rahoitus kaksoisraiteen rakentamiseksi Ouluun saakka.

Otsikko ”omnibus” on latinaa ja tarkoittaa kaikille. Sen sujuvin suomennos on Oulun murteen linja-autoa tarkoittava Onnikka. ■

Lyly Rajala

RAKENTAMISEN OHJAUS JA VALVONTA – VAIKUTTAMISEN PAIKKA

Hanna Haipus

Rakennuksiin on sitoutunut 45 % Suomen kansallisvarallisuudesta ja jos mukaan otetaan myös infra, niin luku nousee jo 83 %:iin. Rakennusten osuus Suomen energiankulutuksesta on 32 % ja rakennusala työllistää 20 % Suomen työllisistä. Tiedot löytyvät Suomen Rakennusinsinöörien liiton joka toinen vuosi julkaisemasta rakennetun omaisuuden tila -raportista¹. Erittäin vaikuttavia lukuja, jotka jokainen suomalainen periaatteessa tietääkin. Mutta käsitämmekö kuitenkin, miten ison asian äärellä olemme?

Suomalaisen yksityishenkilön yksi suurimmista, ellei suurin investointi on oma koti. Koti on seiniä, lattiaa, kattoa, tontti, viemärit jne., mutta isommin ajateltuna sen tulisi olla turvallinen paikka olla ja elää. Silloin jos kaikki on rakennuksen, eli puitteiden puolesta kunnossa, oman tekemisen kotona voi suunnata parhaaksi katsomallaan tavalla perheen tai omaan hyvinvointiin, työhön, harrastuksiin tai mihin vaan.

Yhtälöön siis liittyi vain tuo yksittäinen pieni ”jos”: Miten niin, jos on kunnossa? Eikö rakennusten tulisi aina olla teknisesti huolettomia ja kunnossa, jolloin oman kodin ostajan tarvitsee vain huolehtia rahoituksesta ja vaikka sisustuksen tyylistä? Samaa logiikkaa voi soveltaa tietysti kaikkiin rakennuksiin – oletusarvon täytyy olla, että rakennus on terveellinen ja turvallinen.

Maamme kaikista työllisistä rakennuslalla työskentelee peräti 20 %. Joukkoon mahtuu monta ammattilaista ja näkökulmaa. Vanhan suomalaisen sanonnan mukaan ei ole mies eikä mikään, jollei rakenna itse taloa, eli myös itseoppineita tekijöitä, koulutettujen tekijöiden lisäksi riittää edelleen. Rakentamisessa on suuren tekijämäärän ansiosta monta tapaa ratkaista tuhannet rakentamiseen liittyvät asiat. Mukana on myös tutkittua tietoa ja paljon enemmän kuultua ja arvattua ”tietoa”. Tilanne rakentamisessa kokonaisuutena olisi täysin villi, ellei meillä olisi yhteiskunnassa sovittuna yhteisiä pelisääntöjä (lait ja asetukset), sekä tahoa (rakennusvalvonta) joka huolehtii pelisääntöjen noudattamisesta.

Kaupunkien ja kuntien rakennusvalvonalle on Suomessa annettu iso vastuu huolehtia lähes puolesta kansallisvarallisuudestamme. Jotta joka ikinen rakennus olisi käyttäjilleen turvallinen ja terveellinen, on prosessiin kehitetty keinot, joilla esimerkiksi varmistetaan kohteen tekijöiden ammatillinen pätevyys. Vastuu yksittäisen rakennuksen onnistumisesta jaetaan tällä tavoin

¹ ROTI-raportti 2019: https://www.ril.fi/media/2019/roti/roti_2019_raportti.pdf

laajemmalle joukolle koulutettuja ammattilaisia. Eivät kunnalliset työntekijät voi tarkistaa jokaista naulan paikkaa tai betonin kosteutta, eli järjestely on välttämätön.

Rakennusvalvonta on siis asetettu yksinoikeudella hoitamaan isoa ja vaativaa tehtävää. Rakennusvalvonnan kysymyksen työnkuvasta luulisi olevan tällä ratkaistu. Vain lakisääteisten velvoitteiden hoitaminen olisi kuitenkin liian mielikuvituksetonta ja todella suppeakatseista verrattuna siihen, että valvonnalla on käsissään kaikki narut auttaa meitä saamaan kansallisvarallisuutemme vuosi vuodelta paremmalle tasolle. Tulevaisuuteen katsominen vaatii rohkeita visioita ja avointa ajattelutapaa, sekä paljon myös historian tunte-musta rakentamisenkin osalta.

OULUN LUKUJA JA PIENIÄ TULEVAISUUDEN ASKELEHDOTUKSIA

Ymmärtääksemme tulevaa on syytä kiinnittää huomio nykytilanteeseen ja ehkä hieman myös historiaan Oulun rakennusvalvonnan osalta. Mitä on tehty, miksi ja mitä voitaisiin vielä tehdä?

Oulun rakennusvalvonta on aina ollut arvostettu ja eteenpäin katsova, mutta kääntöpuolella on jäykkyys ja yksittäisissä kohteissa jopa pienasiakkaan näkökulmasta turha byrokraattisuus. Näiden mielikuvien välillä taiteilu on todella haasteellista, sillä kun halutaan ohjata tiukasti tiettyyn suuntaan, niin soveltaminen jää vähäisemmäksi ja tulee jopa mahdottomaksi. Rakennusvalvonnan liian tiukka toiminta ohjaa yksittäisiä lupanhakijoita jopa valitsemaan tonttinsa Oulun kaupungin ulkopuolelta, koska pienempien kuntien rakennusvalvontaviranomaisten kanssa työskentely voi tuntua helpommalta.

Laki on kuitenkin jokaisessa kunnassa sama. Esimerkiksi uuden asetuksen lanseerauksen yhteydessä eri kaupunkien rakennusvalvontaviranomaiset mieltivät yhdessä yhtenäisiä linjauksia toimintaperiaatteiksi. Ristiriitaisia tulkinnan paikkoja ainakin siis yritetään karsia.

Lupien keskimääräiset käsittelyajat Oulussa ovat Suomen mittakaavassa erittäinkin lyhyet. Lukuisissa isommissakin kaupungeissa ajat ovat moninkertaiset. Oulu on pystynyt kehittämään toimintaansa siten, että ennako-ohjauksella hoidetaan asioita kuntoon ja sitten kun itse lupahakemus saadaan, niin lupa pystytään myöntämään todella nopeasti.

Juttuhan tässä onkin tuo ennako-ohjaus. Virallisissa tilastoissa luvan myöntämiseen käytetty aika lasketaan lupahakemuksen jättämisestä luvan myöntämiseen. Kukaan ei virallisesti ainakaan tilastoi sitä aikaa, jolloin luvan puitteissa käydään useita kertoja kädenvääntöä, millainen dokumentti milloinkin tarvitaan ja millä linjauksella kukakin virkamies ennakkolinjaa asioita. Tuo aika on puettu kohteen ennakkosuunnitteluajaksi.

Mielenkiintoista olisikin saada tietoa siitä, millaisen ajan luvan hakijat käyttävät ennakkovaiheessa lupahakemuksen tekemiseen. On päivän selvää, että käytettävä aika on täysin kiinni hakijan aktiivisuudesta. Ehkäpä jälleen tiedon läpinäkyväksi tekemisellä kuitenkin saataisiin ihmiset ymmärtämään rakennuksen suunnitteluvaiheen ja ennakkosuunnitelmien tärkeys, jolloin ”salamapikaäkkihankkeita” tehtäisiin vain silloin, kun on oikeasti todella perusteltu syy. Jos rakennuksen käyttöikä on 50–100 vuotta, niin kuin vähintään soisi olevan, puoli vuotta suunnitteluajaa on pieni murto-osa tuosta ajasta.

AUTOMATISAATIO PARANTAA PALVELUA

Toisaalta on kysyttävä, että jos ohjaus on kaikille samanlaista ja tiedetään mitä asioita lupaa hakiessa tarvitaan, niin miksi varsinkin vaativien tai isojen kohteiden lupanhakijat kokevat toiminnan poukkoilevaksi ja detailjeihin huomiota kiinnittäväksi kokonaisuuden hallinnan sijaan. Tämä pitäisi tietysti kysyä luvan hakijoilta, mutta tulevaisuudessa, kun on toivottavasti kaikista rakennushankkeista selkeämmät tietomallinnetut suunnitelmat, niin ohjelmat voivat käydä suunnitelmat läpi ja virkamiesten tehtäväksi jää vain muutaman mahdollisen poikkeuskohdan hyväksyminen tai selvittäminen, sekä palvelu.

Oulussa voi lupahakemuksen jättää edelleen paperisena, mutta yli 96 % hakijoista käyttää jo sähköistä lupapalvelua, joka on hurjan hieno luku. Palvelu hakuajana tapahtuu myös sähköisen lupapalvelun avulla ja näin kaikki viestintä tallentuu ja on käytössä myös tulevaisuudessa. Erinomaista tekniikan käyttöä, eli mikä voisikaan olla Oulussa seuraava askel?

Rakennusvalvonnan chat-palvelurobotti tai henkilökohtainen asiakaspalvelu-chat palvelurobotin selättämisen jälkeen ovat pieniä seuraavia askelia. Aivan heti ei ole näkyvissä koko lupakäsittelyn muuttamista automaattiseksi, mutta osioita kyllä. Digitalisaation tuomat apuvälineet ovat niin iso ja

jatkuvasti kehittyvä ala, että edes rakennusvalvonta ei voi uinua tutkiessaan seuraavia askeleita. Oulu, jos mikä, teknologiakaupunkina pystyy olemaan muita helpommin edelläkävijä tässä(kin) asiassa.

Pienet asiat suunnittelupöydällä, mutta isot asiat käytännön elämässä olisi hyvä automatisoida suunnittelun tarkistusvaiheessa, jotta inhimilliselle erehdykselle ei jätettäisi mahdollisuutta. Esimerkiksi esteettömyyteen liittyvät asiat luulisi olevan helppo koodata loogiseksi päättelyketjuksi. Suunnitelmat ajettaisiin parametriseulan läpi ja lopputulemana olisi mahdolliset huomioidtavat kohdat tai tarvittavien muutosten ja seulan jälkeen pykälän mukaan esteetön rakennus. Ongelmia pitäisi ratkaista monialaisesti tuomalla saman pöydän ääreen niin rakennusalan työntekijät kuin it-alan osaajat.

Oulussa luvitetuista kerrosaloista vuosina 2018 ja 2019 on puurakenteisten rakennusten osuus ollut 43 % luokkaa. Luku on kiitettävä ajatellen hiilen sitomista, vaikkakin luvun korkea aste taitaa olla lopputulema Pohjois-Pohjanmaan ihmisten tyylisiä rakentaa pientaloja ja pieniä muitakin rakennuksia puurakenteisena. Tähän ei ole liittynyt mitään ohjausta, vaan päinvastoin puurakentaminen on koettu Oulussa viranomaisten näkökulmasta haastavaksi ja siihen on suhtauduttu nuivasti. Energiatohokkuuteen ja kuivaketjuun liittyen on tehty paljon satsauksia ja tuettu tutkimusta, mutta tätä päivää ja vielä enemmän tulevaisuutta olisi keskittyä mahdollisimman hiilineutraalin rakentamiseen.

Oulu on alue, jossa puuta on saatavana hyvin lähialueilta ja talousalueelle sijoittuukin paljon puuta raaka-aineenaan käyttäviä yrityksiä. Puu on luonnollinen valinta Oulun korkeudella ja tässä olisi jälleen paikka olla edelläkävijä.

DIGITALISAATIO JA TIETOMALLINTAMINEN

Miten onkaan trendikästä puhua digitalisaatiosta, mutta rakennusala ja digitalisaatio kuulostavat kuuluvan samaan lauseeseen yhtä paljon kuin yö ja päivä. Pitkään viivyteltiin teknisiä uudistuksia – faksilla pärjättiin. Onneksi alan tuoreella sukupolvella on erilainen asenne, ja he näkevät tekniikan hyödyntämisen edut.

Sähköinen lupapalvelu onkin jo Oulussa hyvin käytössä, kuten myös neuvonta sähköisesti, mutta mitä tarkoittaa se ihmeellinen sana tietomallintaminen?

Tietomallintaminen on (tässä kohtaa rakennuksen) suunnittelua siten, että paikan lisäksi jokaisella komponentilla on myös tieto siitä, mikä se on.

Kunnon tietomallissa on joka ikinen putki ja seinä mallinnettuna ja voit etsiä ”napin painalluksella” esimerkiksi rakennuksen kaikki tietyntyyppiset suodatimet. Suodattimet on helppo sitten saadun määrän mukaan ostaa rakentamisvaiheessa tai ylläpitovaiheessa löytää niiden sijainti ja pitää huolta niiden vaihtamistaajuudesta.

Suunnitteluajana tietomallin käyttö pakottaa suunnittelijat oikeasti miettimään, miten kohde tehdään, eikä leikkauspiirustusta voi tehdä helpoimasta kohdasta. Tosin tuskin kukaan oikea ammattisuunnittelija näin tekisi. Tietomallintamisesta on puhuttu alalla jo reilusti yli kymmenen vuotta ja isoissa hankkeissa se on arkipäivää nykyään. Ainut, joka ei tietomallintamista rakentamisketjussa täysivaltaisesti hyödynnä on rakennusvalvonta. Osaaminen ei riitä, työkalut eivät riitä ja oikeastaan ei tahtotilakaan vielä riitä.

Tietomallin käsittely, jos mikä, veisi kohteen tarkistamisen harppauksin eteenpäin. Mallin sisällä voi liikkua kuin oikeassa rakennuksessa, ja leikkaustasoja voi ottaa mistä kohdasta tahansa. Kun kaikki osat on mallinnettu, niin esimerkiksi rakennuksen hiilijalanjälki voitaisiin tulevaisuudessa ajaa ”napin painalluksella”, koska jokainen rakennuksen komponentti tietää, paljonko juuri sen osan hiilijalanjälki on.

Kun tietomallintamisen ideointia jatkaa, niin mahdollisuudet ovat valtavat. Oikeastaan vain mielikuvitus ja resurssointi rajoittavat. Työkaluista homma ei jää kiinni, mutta lisäksi tarvitaan riittävästi rohkeutta ja osaamista. Tarvitaan tulevaisuuteen näkemistä ja aitojen kaatamista voivottelun ja aitojen rakentamisen sijaan.

YMPÄRISTÖVAIKUTUKSET JA HIILIJALANJÄLKI

Rakennukset kuluttavat 32 % Suomen energiasta, mutta ymmärrämmekö kuinka paljon energiaa kuluttaa rakennusmateriaaleja valmistava teollisuus? Oikeampi kysymys nykyään lieneekin: Paljonko hiiltä rakennus elinkaarensa aikana vapauttaa ilmaan aina rakennusmateriaalin valmistuksesta rakennuksen elinkaaren aikaiseen energiankulutukseen ja rakennuksen purkuun saakka?

Suppealla ajattelulla tarkastelu suunnataan vain rakennuksen elinkaaren käyttämään lämmitysenergiaan, energian määrään tai vain energian tuottamisen puhtauteen. Tämä on kuitenkin sama kuin yrittäisimme asteen tarkkuudella pitää huonelämpötilaa vakiona ottamatta huomioon, onko lähtölämpötila nolla vai +30 astetta. Kun otetaan vielä huomioon hankkeet yhä puhtaamman käyttöenergian tuottamiseksi, on aina vain suurempi merkitys sillä, mitä hiilen tuottamisen rajoittamisen suhteen materiaalivalinnoilla tehdään.

On siis suuri merkitys mistä lähtötilanteesta rakennuksen käytön aikaista hiilijalanjälkeä lähdetään laskemaan. Rakennuksen hiilijalanjäljestä merkittävä osuus päätetään rakennuksen suunnittelupöydällä ja tuotetaan rakennusmateriaalin valmistuksen aikana.

Tehokkainta materiaalikäytön osalta olisikin tietysti korjausrakentaminen. Tai vielä tehokkaampaa on huolehtia jo olemassa olevista kiinteistöistä erityisen hyvin, ihan niin kuin lakikin kiinteistöjen omistajia velvoittaa. Materiaalien valmistus, varsinkin uusiutumattomista luonnonvaroista, kuormittaa ympäristöä monin kerroin enemmän, kuin puhtaasti tuotetulla energialla lämmitetyt aavistuksen huonomman energiatehokkuuden omaavat rakennukset.

Materiaalitehokas korjaus voi siis olla ympäristön kannalta oikea ratkaisu, mutta koska vaatimuksia rakennuksen käyttöön on paljon muitakin, niin tilanne täytyy tarkastella joka kerta tapauskohtaisesti ja hyvin kokonaisvaltaisesti. Rajaaja tässä tekstissä näkökulman kuitenkin vain ympäristöön ja hiilijalanjälkeen.

Suomen ympäristöministeriö on monin tavoin ottanut roolia vähähiilisen rakentamisen ohjaavana tahona. Taustalla ovat niin kansainväliset kuin kansallisetkin päätökset päästä kohti hiilineutraalia yhteiskuntaa. Ympäristöministeriö on lanseerannut laskurin, jonka avulla rakennuksen hiilijalanjälki pystytään määrittelemään.

Laskurin arvot ovat niin tarkkoja, kuin tähän saakka on ollut mahdollista tehdä ja tulevaisuudessa laskuri tarkentuu koko ajan lisää. Laskuri on työkalu kohti valintojen merkityksen tiedostamista. Laskurin avulla kokonaisuuden hallinta on selkeämpi ja osaoptimointi ei enää näyttäydä niin houkuttelevana.

Laskuri ei siis ole itsetarkoitus, vaan keino ohjata valintojen tekemisessä. Yhteiskunnan ohjaavuudella onkin tarkoitus oululaisittain sanottuna ”hoksauttaa”

hankkeeseen ryhtyviä tärkeästä asiasta. Kun saamme valtakunnallisesti hyväksytyn määrittelytason ja työkalun, on rakennusvalvontojen helppo lähteä ohjaamaan rakentamista lukujen avulla. Rakentajien ohjaaminen on eri asia kuin rakentajien valintojen rajoittaminen tai määrääminen.

Olisiko Oululla hartijoita ja ennen kaikkea uskallusta olla edelläkävijä myös rakennusten hiilijalanjäljen pienentämisen ohjaajana, niin kuin Oulu on ollut suunnan näyttäjä kosteusasioiden hallinnassa tai laadunohjauksessa? Oulu voisi lin vanavedessä olla askeleen edellä maailmaa ympäristöasioissakin. Yhteiskunnan toimesta on jo luotu työkalut, ja imua ja tahtoa kaupunkilaisilla olisi.

Harvoin rakennuksiin liittyvien asioiden tiedostaminen tulee kuluttajilta rakennusalan ammattilaisten sijaan näin voimakkaasti, kuin hiilijalanjälkiasiat. Yhteiskunnallinen paine ja kuluttajien tietoisuus pakottavat rakennusalan kaikkien osapuolten etsimään ja tutkimaan aina vain tehokkaampia keinoja hiilijalanjäljen minimoimiseen. Kun rakennusvalvonta ottaa asian omaan ohjaukseen ja ”hoksauttaa” jokaisessa ohjauspalaverissa, jokaisen luvan mukana tai koulutustilaisuuksissa, niin on varmaa, että markkinatalous ohjaa kuluttajille sitä mitä he haluavat: ympäristötietoisempia ratkaisuja.

Tämähän on tuhannen taalan paikka ottaa roolia ja tehdä oikeastaan vain se, jonka Oulun rakennusvalvonta on aina osannut: toimia suunnannäyttäjänä ja ”hoksauttajana”.

RAKENNUSVALVONTA VAI VAIKKA RAKENNUSPALVELUKESKUS JA SEN TAKSAHINNOITTELU?

Oulussa rakennuslupien hinnat ovat Suomen keskitasoa, eli ei kalleimpia, mutta ei myöskään halvimpia. Voisi väittää, että hinnoittelu on siis linjassa. Vai voisiko olla, että keskitaso ei olekaan tyydyttävä taso, vaan olisi ylppeyttä hoitaa asiat tehokkaammin kuin kukaan muu ja saada taksat alhaisemmaksi kuin muut? Toisten seuraaminen ei tässä ole mitään eteenpäin katsomista, vaan matkimista. Uusia innovatiivisia toimintoja, tehokkuutta ja palvelua peräänkuulutetaan.

Jos taas palveleva ja tulevaisuuteen katsova toimintatapa edellyttääkin toiminnan pyörittämiseksi korkeampia taksamaksuja, niin myös se täytyy ymmärtää. Täytyy nähdä, mikä on lakisääteistä toimintaa ja mikä on muuta

palvelua. Rakennusvalvonta ei saa tuottaa voittoa monopoliasemaansa hyödyntämällä, eli kaikki kulut pitäisi ohjata tehokkaaseen toimintaan.

Tälläkään hetkellä pientalon lupamaksu ei kata keskimääräisen pientalokohteen luvan käsittelyyn tarvittavan resurssin kustannuksia. Kun ollaan aivan rehellisiä, niin isojen hankkeiden avulla rakennusvalvonnan työtä kehitetään ja hommaa viedään eteenpäin, vaikka isoäänisimpiä ovat yleensä yksittäisten pientalojen lupanhakijat.

Isojen projektien lupamaksut tulevat maksuun heti luvan myöntämisen jälkeen, kun taas kyseisten hankkeiden suurin katselmointityö saattaa olla enimmillään vaikkapa kahden vuoden päästä. Valtion ohjeistus ei kuitenkaan anna mahdollisuutta jakaa kohteiden lupamaksua useammalle vuodelle, joten rahoitus ja työ pahimmillaan kulkevat ihan täysin eri vuosisykleissä.

Tähän emme kuntatasolla voi muuten vaikuttaa kuin viemällä viestiä valtiotasolle ja kehittämällä ehdotuksia toimivammasta ja reaali maailmaa lähempänä olevasta systeemistä. Pienen kunnan tai kaupungin yksi isompi yksittäinen investointi lähes halvaannuttaa rakennusvalvonnan toiminnan, mutta tuloja edellisiltä vuosilta ei voi ohjata seuraavalle vuodelle, jolle työ kohdistuu. Tilanne on sietämätön. Tästä pitäisi Oulun älähtää.

Rakennusvalvontaa ei pidä tässä lupahinnoittelumielessäkään erottaa kunnan muusta roolista. Kuntalaisten ja lupanhakijoiden yhdenvertainen käsittely ja pientaloasiakkaiden ohjaaminen ovat tärkeää, kun katsotaan esimerkiksi kuntaan muuttavien ihmisten määrää, kunnan imagoa tai kokonaismielikuvaa kunnan toiminnasta. Rakennusvalvonta on mukana joka ikisessä kiinteistö-hankkeessa - siis aivan joka ikisessä. Tämä tarkoittaa sitä, että sidosryhmiä on paljon ja mielikuva kunnan palveluista ja ystävällisyydestä kulminoituu suuresti rakennusvalvonnan toimintaan.

Ei ole yhdentekevää millainen mielikuva Oulusta on uusien toimitilojen hakevien yrittäjien keskuudessa, pientalosta haaveilevien perheiden keskuudessa tai kansainvälisten investoijien keskuudessa. Lupamaksu on vain yksi osa tätä mielikuvaa, mutta palveluasenne on paljon suurempi osa.

Hankala tilanne on tasapainoilla lakisääteisyden, tiukan ohjaavuuden, kustannustehokkuuden ja veto voiman lisäämisen viidakossa. Rakennusvalvonta tulisikin käsitellä kunnan palveluna, eikä pelkkänä lakisääteisenä pakko-toimintana. Asenneremontti on ennenkin muuttanut toimintoja haluttuun

suuntaan niin rakennusalalla kuin muualla. Miten olisi rakentajien palvelu-toimisto valvonnan sijaan? Kyse ei ole mahdottomaksi muuntautumisesta, kun ajatellaan rakennusvalvonnan palvelutoiminnan kehittämistä, vaan pikem-minkin älykkäästi oivaltamisesta.

Vai olisiko rakennusvalvonta uusi tulevaisuuden katsastuskonttori? Yksityiste-tään toiminta ja selkeytetään sitä, jolloin kilpaillaan sekä hinnalla, palvelulla, että laadulla. Ehkäpä kaukaa haettu esimerkki, mutta tulevaisuuden rohkeat teot vaativat ajattelua tämän päivän laatikon ulkopuolelta.

YHDESSÄ ETEENPÄIN

Jos on isosti annettu, niin pitää vastuullisesti ja rohkeasti osata myös tilannetta käyttää. Kuten alussa todettiin, Suomen kansallisvarallisuudesta on sidottu rakennuksiin peräti 45 %. Näin ollen rakennusvalvonnalle ja sen ohjaukselle pitäisi saada kaikki keinot saattaa tämä omaisuus aina vain paremmalle tasolle. Tilannehan on käsittämättömän herkullinen ja täynnä mahdollisuuksia. Sanojen ”turvallinen” ja ”terveellinen” alle kiteytyy todella paljon toimintamahdollisuuksia, joiden kaikkien tulee vain ja ainoastaan tähdätä näiden sanojen mukaiseen lopputulokseen.

Vaikka toimintaehdotuksia rakennusvalvonnalle voisi kirjailla viikkokausia ja tekstiä tulisi pienen kirjaston kirjojen tarpeisiin, niin suurimpina asioina tuon tässä, kuten monessa muussakin tilanteessa yhteenvedoon sanat asenne ja yhteistyö. Päätetään mihin mennään, nähdään mahdollisuudet ja tehdään töitä päämäärän eteen. Jalat maassa olevia visionäärejä lisää rakennusvalvon-tojen johtoon ja tekijöiksi, niin johan alkaa tapahtua.

Niin pitkään, kun valvonnat ja ympäristöministeriö puhuvat samaa kieltä positiivisten mahdollisuuksien suhteen, on käsissämme tulevaisuus, jossa perheet asuvat terveissä taloissa, toimistotyöntekijät saavat terveellisen sisäilman ja rakennusalalla keskitytään virheiden korjaamisen ja selittelyn sijaan aivan johonkin muuhun. Oululla on kaikki eväät olla suunnannäyttäjät ja se rooli on jaossa, kun se vain otetaan.

Pistän äskeisessä tietoisesti ”pienää” idealismia kehiin visionääriajatusten lisäksi, sillä joskus pitää uskaltaa fiilistellä, vaikka kuinka päätyisikin aika ajoon takaisin maanpinnalle. Jos ihmiskunnan historiassa ei olisi janottu parempaa, niin heittelisimme vieläkin kivillä saalistettavia eläimiä ja asuisimme luolissa.

Sinisilmäisesti vielä uskon parempaan tulevaisuuteen, yhteistyöhön ja aitoon haluun tehdä parempaa myös rakentamisessa ja siitä idealistisesta ajatuksesta en arjen haasteiden edessä halua luopua. ■

Hanna Haipus

LUONTO ON VIELÄ MEIDÄN

Kati Jurkko

Ilmastoahdistus, energiaratkaisut, kiertotalous, biotalous, metsiemme käyttö, luonnon monimuotoisuuden vaaliminen, luonnonsuojelu, vesistöjemme tila – ympäristö- ja luontoasiat ovat nyt enemmän ja laajemmin puheissa ja otsikoissa kuin koskaan aikaisemmin. Maailmanlaajuinen huoli ympäristömme tilasta on saanut kansanjoukot liikkeelle ja kansalaiset vaati- maan valtioilta ja teollisuudelta toimia ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi.

Kaupungistuminen etenemisen vauhtia Suomessa kuvaa se, että uusista asun- noista lähes 90 prosenttia rakennetaan suurimpiin kaupunkeihin ja niiden lähistölle. Oulu on yksi näistä kaupungeista. Miten me Oulussa pystymme vastaamaan ilmasto- ja ympäristöhaasteisiin, tarjoamaan kaupunkilaisille viih- tyisän ja terveellisen elinympäristön, toimivat palvelut ja työpaikkoja? Katso- taan asiaa luonto- ja ympäristönäkökulmista.

Kun oululaisilta kysyttiin Oulun ympäristöohjelman 2020–2026 laatimisen yhteydessä, millainen heidän mielestään on terveellinen ja viihtyisä elinympä- ristö, vastauksissa korostuivat asiat, jotka tutkimustenkin mukaan parantavat ja tukevat ihmisten terveyttä, hyvinvointia ja henkistä tasapainoa. Seuraavaan tarinaan olen kerännyt oululaisten vastauksista yhdenlaisen vision tulevai- suuden Oulusta:

Oulu-ihminen asuu mukavasti kadun ainoan keltaisen kerrostalon ylimmässä kerroksessa. Oulu-ihminen tapaa naapurinsa talon katukerroksessa, jonne on rakennettu viihtyisät yhteiset oleskelutilat. Ikkunasta näkyvät vihreät puut ja pensa- rat, rusakot ja oravat viihtyvät pihalla ja pikkulintujen parvi pyrkii silloin tällöin levottomaan lentoon laskeutuen jälleen ruokailemaan lasten viereen, jotka kirmailevat leikkipuistossa.

Bussi- ja raitiovaunupysäkki on kivenheiton päässä. Bussit kulkevat sähköllä, osa paikallisesti tuotetulla biokaasulla, kuten myös suuri osa oululaisten omista autoista, joten valkoiset hanget eivät mustu pakokaasuista – kuten eivät myöskään energialaitoksen päästöistä. Oulussa on siirrytty hiilineutraa- liin sähkön ja energiantuotantoon.

Oulu-ihminen hyppää bussista pois Merikosken tienoilla: hän on menossa kalastamaan. Paikalla näyttää olevan paljon muitakin, jotkut ovat tulleet kaukaakin kokemaan kalastuksen ihanuutta lähes keskellä kaupunkia. Meri- koski on jälleen koski sen jälkeen, kun siinä alettiin juoksuttaa enemmän vettä. Hieman kauempana huutaa risteilylaivan sireeni: yksi ryhmä on taas

*menossa meriristeilylle. Kaunis päivä on saanut ihmiset liikkeelle: liikunta-
puistossa kuntoillaan, laatikkoviljelijät kitkevät rikkaruohoja ja kalastajien
siimat viuhuvat ilmassa. Kävelyllä oleva mies poimii tyhjän karkkipussin
maasta ja vie sen vieressä olevaan muovinkeräyspisteeseen. Oulu-ihminen
heittää uistimen veteen ja alkaa kelata – heti tärppi!*

Visio luo meille tulevaisuudennäkymän Oulusta, joka ei ole nykyisenkaltainen, vaan nykyistä kehittyneempi, parempi, viihtyisämpi; Vetovoimaisempi ja pito-voimaisempi, sellainen kaupunki, jossa elää terveitä, tyytyväisiä kaupunkilaisia. Utopiaa? No, Oulussa ei ole aina kesä, aina ei paista aurinko eivätkä värit näytä samalta kuin elokuvissa. Mutta muuten kaupunkilaisten toivomat asiat ovat hyvin pitkälle niitä, joita kohti Oulussa jo ollaan menossa.

LUONTOARVOT JA LÄHILUONTO

Rakentamisen paine keskittyy kaupunkikeskustaan ja sen ympärille, ja on ymmärrettävää, että metsien ja viherympäristön väheneminen rakennetun ympäristön tieltä herättää voimakkaita tunteita. Kuuma kysymys on, onko kasvavan kaupungin kehittäminen, joka usein tarkoittaa rakentamista, aina törmäyskurssilla luonnon ja luontoarvojen kanssa? Onko luonto aina se, joka väistää, kun haluamme rakentaa uutta?

Jännitteitä syntyy, kun eri toimijat ovat riippuvaisia toisistaan, mutta perusintressit ovat erilaiset. Esimerkiksi kunnilla on kaavoitusmonopoli, ja rakennuttajat tarvitsevat kuntaa kaavoittamiseen. Kunta tarvitsee rakennuttajia tuottamaan asuntoja tai muita palveluita tarjoavia rakennuksia. Kuntalaiset taas haluavat asua viihtyisässä elinympäristössä, jossa palvelut pelaavat. Elinympäristö rakentuu julkisten ja yksityisten resurssien yhteisvaikutuksesta. Jokaisella toimijalla on siis omat intressinsä, ja siksi eri näkökulma asiaan, esimerkiksi kaavoitukseen.

Eihän sitä voi kiistää: kun rakennetaan, puita kaadetaan ja maata muokataan – ei sillä paikalla enää koskaan tai sataan vuoteen kasva metsä eivätkä samat kasvi- ja eläinlajit. Toisella puolella vaakakupissa painavat tarve uusille asunnoille, uusille yritystonteille, uusille yrityksille ja työpaikoille, jotka kartuttavat kaupungin kassaa elintärkeillä verotuloilla.

On osattava katsoa asioita laajasti, monesta eri näkökulmasta, perustaa mieltä ja päätökset tutkittuun tietoon ja hakea eri osapuolten välille kom-

promisseja, joissa jokainen kokee voittavansa. On tärkeää, että kaupunki luo puitteet ja mahdollistaa monipuolisen yritystoiminnan ja tarjoaa asukkaalleen laadukkaita koteja ja viihtyisän sekä turvallisen asuin ympäristön, ja kuitenkin samalla huolehtii siitä, että luonnonvaroja käytetään kestävä kehityksen mukaisesti luonnon monimuotoisuutta varjellen.

Oulun kaupungin päätöksentekoa ohjaa strategia 2026, jonka kaikkien yhteinen visio on valovoimainen Oulu. Ympäristö- ja luontonäkökulmasta strategiasta kannattaa poimia lause: ”Vahvuusiamme ovat monimuotoinen luonto sekä elävät alueet ja kylät. Oulu on meren, järvien ja kolmen joen kaupunki.” Strategian mukaisesti olemme hiilineutraali kaupunki vuonna 2040, jossa vetovoi-
matekijänä on luonto, luonto joka on aina lähellä.

Vuonna 2019 valmistunut Oulun ympäristöohjelma 2026 on yksi strategian toteuttamisohjelmista. Se kattaa koko kaupunkiorganisaation toiminnan, vahvistaa elinkeinoelämän kehittämismahdollisuuksia ja ohjaa kaupungin päätöksentekijöitä, henkilöstöä, asukkaita ja yrityksiä ympäristövastuulliseen toimintaan.

Meidän on sovittava samaan kuvaan molemmat: metsät, niityt, muut biotoopit, uudet tiet, infra ja rakennukset. Haetaan kompromisseja ottamalla eri osapuolten intressit huomioon; tutkitaan tarkasti paitsi kohdealue, myös laajempi alue: jos tästä nyt kaadetaan metsä ja rakennetaan taloja paikalle, niin mikä sen vaikutus on kasveille, eläimille ja alueella asuville ja vieraileville ihmisille. Talousmetsiä pitää hoitaa ja mielellään lisätä niiden kasvua esimerkiksi puutuhkalannoituksella ja näin lisätä metsiemme hiilinielua. Metsiä pitää suojella silloin, kun sille löytyy hyvät perustelut.

Oulun Kokoomuksen kaupunkipoliittisen ohjelman kärkiteemat vuosille 2020–2025 ovat toimeentulo, osaaminen, elinympäristö ja välittäminen. Kaikkien näiden teemojen käsittelyä ja esillä pitämistä tarvitaan, kun ollaan jännitteisessä tilanteessa luontoarvojen ja alueen kehittämisen välillä. Osaamista löytyy kaupungilta ja sitä pitää päättäjien osata hyödyntää. Pitää myös pyytää lisätietoja ja selvityksiä, kunnes voimme käsi sydämellä sanoa tekevämme päätökset tietoon pohjautuen. Kun on tietoa, voimme sanoa, mikä merkitys vaikkapa alueen rakentamisella on yrityksille, työntekijöille ja sitä kautta kaupungin verotuloihin. Voimme myös arvioida, soveltuuko alue rakentamiseen vai ovatko sen luontoarvot tärkeämmät. Välittämisen teema läpäisee kolme muuta, ja samalla heittää vastuuta myös jokaiselle kuntalaiselle: on myös sinun vastuullasi, millaisessa kaupungissa elämme.

Muutama ajatus kaupungin viherympäristöistä:

- Lähellä asuinpaikkaa olevat viherympäristöt ovat tärkeitä ihmisen terveydelle, hyvinvoinnille ja henkiseen tasapainolle.
- Viheralueiden saavutettavuus on tärkeä asia kaupunkisuunnittelussa. Esimerkiksi vanhukset, lapset, näkövammaiset ja muut erikoisryhmät tarvitsevat viheralueita lähellä asuinpaikkaa.
- Monipuoliset viher- ja virkistysalueet houkuttelevat liikkumaan.
- Terveystta ja hyvinvointia voidaan tukea sekä houkuttelemalla ihmisiä luontoon että tuomalla luontoa rakennettuun ympäristöön.
- Luonnon hyvinvointivaikutusten tuotteistamisessa on liiketoimintapotentiaalia ja mahdollisuuksia uusille palveluinnovaatioille, joilla on merkitystä kaupungin verokertymälle ja ehkä myös vientituotteina.

MERELLINEN SUISTOKAUPUNKI OULU

Oulun kaupungin suistokaupunkivisio hyväksyttiin valtuustossa syksyllä 2019. Se on strateginen ohjeistus, joka ohjaa periaatteillaan Oulujoen suistoalueen maankäyttöä ja kehittämistä. Vastaavanlainen Merikaupunki Oulu -tavoitesuunnitelma valmistuu vuoden 2020 loppuun mennessä. Taustalla on oululaisten toive saada kaupunkiin lisää merellisyyttä matkailun, tapahtumien ja veneilyharrastuksen näkökulmista. Toiminnallisuuden lisäksi usein nostetaan esille, että Oulun pitäisi profiloitua merikaupunkina – tosin nyt ilahduttavasti olen kuullut entistä enemmän puhuttavan Oulusta suistokaupunkina.

Asetan itseni henkilön asemaan, joka olisi kiinnostunut yrittäjänä järjestämään kalastusmatkoja Oulujoelle, jokisuistoon ja läheiselle merialueelle. Vene, kalastusvehkeet ja osaaminen ovat kunnossa. Millaiset olosuhteet pitäisi olla? Venepaikka siellä missä ihmiset luontaisesti liikkuvat, turvallinen ja helppo vesireitti, mukavat näkymät veden päältä rannalle ja rannalta vesistön suuntaan, himoittuja saaliskaloja, liiketoimintaa tukevat muut palvelut ja yritykset, poutasää ja ikuinen kesäkausi sekä tietysti se tärkein: paljon asiakkaita. Hieman laajemmin ajateltuna tarvitaan myös muun muassa parkkipaikkoja, hyvät liikenneyhteydet sekä vahvaa merellisyyteen kohdistettua imago- ja tapahtumamarkkinointia.

Kaupunki voi tehdä paljon kehitystyötä ja yrittäjyyttä tukevia toimia monella sektorilla. Tärkeintä on tehdä suunnitelma, joka on tarpeeksi laaja ja kattaa monet eri hallinnonalat – ja vaikka suistokaupunkivisio ja merikaupunki-

suunnitelma eivät olekaan juridisesti päteviä, pitäisi niiden olla ohjaamassa toimintaa ja päätöksiä.

Tässä yhteydessä on hyvä nostaa myös Visit Finlandin tavoite Suomen olla Pohjolan houkuttelevin matkailukohde vuoteen 2025 mennessä. Oulun seudulta markkinoinnin kohteiksi nostetaan rannikko, Oulujärven järvimaisema ja Syötteen lappimaisuus. Tämä tavoite pitää olla myös meidän tavoitteemme.

Kehittämisiäideoita suistojen ja meren Oulusta (luontoarvot tutkien ja huomioiden):

- avata näkymää merelle siellä missä se on mahdollista ja kannattavaa
- veneilyolosuhteiden kehittäminen
- Kellon Kiviniemen ja Oulunsalon Varjakan kehittäminen: siellähän meri on läsnä
- keskustan vesialueiden kehittäminen yritystoimintaa tukevaksi
- merellisten tapahtumien järjestäminen: tanssi- ja laulutapahtumia, lastentapahtumia, liikunta- ja urheilutapahtumia – ja niiden tehokas markkinointi
- Nallikarin hyödyntäminen entistä enemmän tapahtumapaikkana, esimerkiksi urheilukisojen
- Ranta-Toppilan kehittäminen harrastus- ja virkistyskäyttöön
- matkailun ohjelmapalveluiden kehittäminen
- laivavierailut (isojen laivojen osalta vaatii syvän sataman), myös perinnelaivojen vierailut, jotka voisivat tehdä lyhyitä yleisöretkiä Oulun edustan merialueelle
- joki- ja merimatkailun kehittäminen (infra)

Haluan nostaa kalastuksen omaksi luvukseen siitä syystä, että olen intohimoinen kalastaja. Vaikka kalastan enimmäkseen sisävesissä haukea ja ahventa, seuran paljon vaelluskalakeskustelua myös työni kautta. Vaelluskaulojen luonnonkierron palauttaminen vaellusyhteyksien kehittämisen ja ympäristön parantamisen avulla ovat nyt ajankohtaisia maailmanlaajuisesti, niin myös Oulussa.

EU-komissio on vuonna 2019 antanut ohjeen voimakkaasti muutettujen vesien tilan parantamisesta. Tähän liittyvät vesienhoitosuunnitelmat ja voimalai-

tosluvat. Vaelluskalojen osalta tämä tarkoittaa, että enää ei riitä, että kalat pääsevät nousemaan ylöspäin, vaan niiden on päästävä myös alaspäin.

Oulussa keskustelu käydään Merikosken ympärillä, ei ainoastaan vaelluskalayhteyksien takia, vaan myös matkailun ja kaupunkikuvan vetovoimatekijänä: Pitäisikö pato purkaa, voisiko kosken palauttaa lisäämällä virtausta, kehitetäänkö nykyistä kalatietä? Minulla ei ole tarpeeksi tietoa eikä asiantuntijuutta ratkaisemaan näin isoja kysymyksiä. Uskon, että lähivuosina ja -vuosikymmeninä Suomessa ja Oulussa seurataan muualla maailmassa tapahtuvaa kehitystä, eli muutoksia rakennettuihin vesiympäristöihin on tulossa.

Mitä ikinä ratkaisut ovatkaan, tulee niiden perustua tutkittuun tietoon, eri osapuolet huomioivaan keskusteluun ja päätöksentekoon. Lähtökohtaisesti tulee pyrkiä sellaisiin ratkaisuihin, joissa eri osapuolet tuntevat voittavansa, ei häviävänsä. Tiedän, että tilanne on erittäin haastava ja mielipiteet voimakkaita. Tämänhetkissä keskustelussa on hyvää se, että enimmäkseen puhutaan keinoista ratkaista tilanne, ei niinkään siitä, pitääkö jotain tehdä vai ei.

RAKENTAMINEN, LIIKENNE JA ENERGIA KESTÄVÄSSÄ KEHITYKSESSÄ

Rakentaminen, energiantuotanto ja liikenne ovat tärkeässä roolissa, kun puhutaan kestävästä kehityksestä ja ilmastonmuutoksen hillitsemisestä. Oulun tavoitteena on olla hiilineutraali vuonna 2040. Kaukaiselta tuntuva vuosiluku on kuitenkin lähellä, eikä toimia voi lykätä ollenkaan.

Yksi tärkeimmistä loikeista kohti hiilidioksidipäästöjen hillitsemistä otetaan, kun Oulun Energian uusi biovoimalaitos otetaan käyttöön marraskuussa 2020. Oulun Energian tuotantolaitosten hiilidioksidipäästöt vuonna 2017 olivat noin 500 000 tonnia. Uusi voimalaitos enemmän kuin puolittaa ne. Rikkidioksidin ja pienhiukkaspäästöt pienenevät hurjasti verrattuna vielä käytössä olevan Toppila 1 -voimalaitoksen päästöihin.

Puun lisäksi biovoimalaitoksessa poltetaan puuta eli biomassaa ja jonkin verran myös kierrätyspolttoainetta. Uuden biovoimalaitoksen myötä luovutaan myös turpeen käytöstä, tosin vasta 2040-luvulla. Puun toimitusketju työllistää maakunnassa ison joukon ihmisiä. Vaikutuksensa on myös sillä, että metsiä aletaan kysynnän kasvaessa hoitaa paremmin erityisesti ensiharvennusten osalta. Turpeen tuottaminenkin työllistää vielä pitkään, eikä ole mitenkään pois luettua, että turpeelle löytyisi muuta käyttöä kuin polttaminen energiaksi.

Oulun Energiassa biovoimalasta tuottaa lämmön ja sähkön lisäksi myös höyryä. Teollisuushöyry mahdollistaa biojalostamojen syntymisen integroituneena biovoimalaitoksen viereen. Synergiaetuja muiden viereen rakennettavien teollisuuslaitosten kanssa saadaan myös puun käytöstä, kenties myös kierrätyspolttoaineen. Suunnitelmaa Laanilan biokampuksesta pitää edelleen pitää yllä, aktiivisesti kehittää ja lähteä viemään eteenpäin. Haasteita jopa satojen miljoonien eurojen investoinneissa riittää, mutta haasteet on luotu ratkaistaviksi. Biojalostamoiden lisäksi Oulussa on paljon tutkimusta ja osaamista biotalouden ja kiertotalouden uusille innovaatioille ja sitä kautta mahdollisuuksia täysin uudella liiketoiminnalla.

Keinoja vähentää päästöjä ja toimia kestäväällä tavalla:

- Tavoitteena on maankäytön ja kaavoittamisen keinoin kannustaa oululaisia ympäristöystävällisiin ja kestäviin asumis- ja muihin ratkaisuihin. → asumisen tiivistäminen, korkea rakentaminen keskustassa.
- Rakentamisessa ohjataan kestäviin ratkaisuihin.
- Uusia innovatiivisia ratkaisuja kehitetään aktiivisesti, hyvänä esimerkkinä kaukolämmön paluuvien talteenotto, esimerkkinä Making city -hanke, jossa Kaukovainiolla kiinteistöistä tulee energiantuottajia.
- Raideliikenne, lähijunaliikenne, yhteiskäyttöautot, sähköautot ja biokaasuautot aktiivisesti kehitykseen ja käyttöön. Kuitenkin on niin, että yksityisautoilu pysyy merkittävänä pitkien etäisyyksien kaupungissa ja paikoitustilaa keskustasta on löydyttävä työssä käyville ja lyhytaikaiseen pysäköintiin.
- Joukkoliikenteessä kilpailutettava biokaasubusseja.
- Valtakunnallisesti: Käyttövoimavero poistetaan kaasu- ja sähköautoilta. Auton muuntamista kaasuautoiksi tuetaan määräaikaaisesti konversiotuella.
- Luonnonvarojen hyödyntäminen kestäväällä tavalla → metsä, vesi, luonnonantimet → liiketoimintamahdollisuuksia.
- Uusia innovaatioita tuettava, Oulusta voi tulla merkittävä biotalouden keskittymä → yliopistolle tukea tutkimukseen ja kehitykseen.
- Bio- ja kiertotaloudessa on merkittävää kasvu- ja vientipotentiaalia. Tämä tulisi nostaa kaupungin strategiaan ja BusinessOulun yhdeksi kärkiteemaksi.

ROHKEASTI JA KESKUSTELLEN KOHTI PAREMPAA TULEVAISUUTTA

Tätä kirjoitusta kirjoittaessani harmittelen, että näin laajasta aiheesta on mahdollista kirjoittaa vain pintaraapaisuja. Ilmasto- ja luontoasiat, kestävä kehitys ja biotalous ovat teemoja, jotka läpäisevät koko kaupungin toimintaa ja päätöksentekoa.

Monet ratkaisut ja tulevaisuuden kehityssuunnat on jo kirjattu kaupungin toimintaa ohjaaviin ja sitoviin ohjelmiin. Rohkeasti ja ennakkoluulottomasti ottamalla näitä sovittuja askeleita uskon, että pääsemme Oulussa jopa hehkuttamaan, miten hienosti osaamme yhdistää pehmeät arvot kovempiin arvoihin – luonto- ja ympäristöarvot talouden ja kasvun sanelemaan joskus karuihinkin faktoihin ja lukuihin.

Jos jotain voisin toivoa, niin sitä, että koska julkisen keskustelun perusteella monella on vahvoja ja perusteltuja mielipiteitä vaikkapa metsien hakkuista ja kaavoituksesta, niin nämä keskustelut pitäisi pystyä käymään oikeaan aikaan oikeassa paikassa, eli silloin kun asioita valmistellaan ja kun vielä voi vaikuttaa asioihin. Kaupunki voi ottaa tästä koppia osallistamalla kaupunkilaisia vuoropuheluun entistä paremmin, ja tiedottamalla entistä vaikuttavammin, kunta- laiset heräämällä omaan vastuuteen kaupunkimme tulevaisuudesta.

Oulu-ihmisen visio viihtyisästä elinympäristöstä, jossa palvelut pelaavat, on mahdollinen, kun pyrimme aktiivisesti ja avoimesti eri osapuolten intressit tunnistaen win-win ratkaisuihin, joista tulevaisuudessa voimme yhä useammin käyttää sanoja ympäristöystävällinen ja kannattava. ■

Kati Jurkko

KESTÄVÄSTI KASVAVA OULU

Niilo Heinonen

Oulu on reilun 200 000 tuhannen asukkaan pohjoisen Suomen kaupallinen, kulttuurinen ja hallinnollinen keskus. Onko Oulu kuitenkin sen näköinen?

Kaupunkisuunnittelulla tarkoitetaan suppeassa merkityksessä kaupungin maankäytön suunnittelua eli pitkälti kaavoitusta. Laajemmassa merkityksessä kaupunkisuunnittelu on nimensä mukaisesti kaupungin suunnittelua: toimintojen sijoittumista, asumisen kehittämistä, palveluiden, liikenteen, kiertotalouden ja energihuollon järjestämistä sekä katujen, torien, puistojen ja muiden kaupunkitilojen suunnittelua. Kaupunkisuunnittelulla siis vaikutetaan ihan jokaisen kuntalaisen arkeen.

Kaupunkisuunnittelu luo edellytyksiä kaupungin taloudelliselle kestävyydelle eli muun muassa yhdyskuntarakenteen, liikkumisen ja palveluiden järjestämisen taloudellisuudelle sekä toisaalta taloudellisen toimeliaisuuden synty miselle. Sillä vaikutetaan vahvasti kaupungin kilpailukykyyn ja imagoon – vetovoimaan houkutella uusia asukkaita, yksityisiä palveluita ja työpaikkoja. Kaupungilla on myös keskeinen rooli esimerkiksi toimivien asuntomarkkinoiden ja rakentamisen kilpailun synnyttämisessä.

Kestävä kaupunkisuunnittelu huomioi maapallomme rajallisen kantokyvyn: ilmaston, luonnon monimuotoisuuden ja vesistöjen tilan sekä resurssien rajallisuuden. Se huomioi myös kaupungin sosiaalisen kestävyden: jokaisella on kotikaupungissaan oikeus osallisuuteen ja sosiaaliseen hyvinvointiin. Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi sosiaalisen segregaatoin eli eriytymisen ehkäisyä sekä aitoja mahdollisuuksia osallistua kaupungin kehittämiseen.

Oulun kaltaisen Suomen mittakaavassa suuren kaupungin kestävä kasvu edellyttää saumatonta maankäytön, rakentamisen ja liikenteen suunnittelua. Yhteensovitusta on tärkeää tehdä myös yhteistyössä seudun muiden kuntien ja valtion kanssa. On väliä, miten asuminen sijoitetaan ja millaisten kulkuvälineiden varaan ihmisten liikkuminen suunnitellaan. Kaupunkisuunnittelulla on iso vaikutus siihen, kuinka toimivaa ihmisten arki kaupungissa on.

MAAILMA MUUTTUU – JA NIIN MYÖS KAUPUNGIT

Maailma muuttuu kiihtyvällä tahdilla. Muutos on entistä vahvemmin koko maapalloa koskettava – eli globaalia. Globaalit muutosvoimat eli megatrendit ovat tapa jäsentää käynnissä olevaa kehitystä.

Megatrendeistä voimakkaimpia ja huolestuttavimpia lieenee maapallon kantokyvyn murros, joka ilmenee ennen kaikkea ilmaston lämpenemisen, mutta myös luonnon monimuotoisuuden köyhtymisenä, vesistöjen ja merien saastumisena sekä jäteongelmien kasvuna ympäri maailman. Elintapamme uhkaa viedä jälkipolviltamme mahdollisuuden elää maailmassa, jollaisena me sen tunnemme.

Maapallon kantokyvyn rajat on otettava entistä vahvemmin huomioon myös kaupunkien suunnittelussa. Miten asumme? Miten liikumme? Miten rakennamme? Näillä kaikilla on vaikutuksia hiilijalanjälkeemme, luontomme monimuotoisuuteen ja vesistöjemme tilaan. Osana kaupunkisuunnittelua on oleellista pohtia, miten rakennamme kaupunkiympäristöstämme kestävä.

Esimerkiksi liikenteen päästövähennystavoitteiden saavuttaminen on pitkälti kiinni kaupunkien kyvystä suunnitella maankäyttöä, asumista ja liikennettä yhtenä kokonaisuutena. Jatkossa uudisrakentaminen on ohjattava toimivien joukkoliikenneyhteyksien varteen. On tavoiteltava entistä tiiviimpää ja eheämpää yhdyskuntarakennetta, jossa päivittäinen liikkuminen voi perustua useimmilla meistä ensisijaisesti joukkoliikenteeseen ja pyöräilyyn.

KAUPUNGISTUMINEN JATKUU – KOSKA HALUAMME SEN JATKUVAN

Toinen keskeinen kaupunkien elämää muuttava megatrendi on kaupungistuminen. Suomessa väestön keskittyminen maalta kaupunkiseuduille jatkuu, mutta keskittymistä tapahtuu myös seutujen sisällä: kasvu keskittyy entistä voimakkaammin keskuskaupunkeihin ja ennen kaikkea niiden ytimiin. Eikä ole selvää, että kaikki kaupungin kasvavat – päinvastoin.

Suomessa kasvavia kaupunkiseutuja on jatkossa joidenkin skenaarioiden mukaan enää kymmenkunta. Kasvukeskukset imevät väkeä maaseudun lisäksi siis myös muista kaupungeista. Mitä kaupunkien päättäjien pitäisi ajatella kaupungistumisesta?

Ensiksi olisi hyvä tiedostaa, mihin kaupungistuminen perustuu. Jokainen muuttopäätös perustuu yksilölliseen valintaan. Kaupungistuminen ei siksi ole mielipidekysymys, jota kannattaisi – tai voisi – joko kannattaa tai vastustaa. Kaupungistuminen näyttää olevat suunta, jonka kasvava määrä meistä ihmisiä on valinnut.

Siksi päättäjän olisi oleellista vastata seuraaviin kysymyksiin: Miten voimme varautua kaupunkien kasvuun? Miten voimme mahdollistaa kaupunkien kasvun? Miten voimme tehdä kaupungistamme vetovoimaisen? Miten voimme varautua siihen, ettei kaupunkimme olekaan kasvukeskusten joukossa? Pyrin tässä kirjoituksessa vastaamaan osaltani kolmeen ensimmäiseen kysymykseen. Neljäs kysymys on kiusallisempi, joten käsittelen sitä tarpeen vaatiessa joskus myöhemmin.

LASKEVA SYNTYVYYS JA IKÄÄNTYVÄ VÄESTÖ MUUTTAVAT KAUPUNKEJA

Kolmas keskeinen länsimaita muokkaava muutosvoima on väestörakenteen murros, jonka taustalla ovat toisaalta laskeva syntyvyys ja toisaalta ihmisten keskimäärin pidempi elinikä. Murros aiheuttaa suuria haasteita hyvinvointiyhteiskunnan rakenteille, jotka on rakennettu vuosikymmenten aikana sen varaan, että nuoremmat ikäluokat rahoittavat ikääntyneiden palvelut ja eläkkeet.

Kaupungeille ja kunnille pienenevä lapsimäärä tarkoittaa pienempää tarvetta kouluille ja päiväkodeille. Vastaavasti ikääntyvä väestö kasvattaa tarvetta hoivapalveluille. Asuntopolitiikan näkökulmasta väestörakenteen muutokset näkyvät muuttuvina asumistarpeina – lapsiperheiden omakotitalojen sijaan on tarjottava aiempaa enemmän asuntoja 1–2 hengen talouksille. Eikä muospaineet rajoitu vain asuntojen kokoon, vaan myös ihmisten palvelutarve muuttuu. Kysyntä kotiin toimitettaville tai ainakin lähipalveluille kasvaa.

Rakentamisessa ikääntyvä väestö on huomioitava myös esteettömyyden näkökulmasta. Entistä suuremmalla osalla aktiiviväestöä voi olla haasteita liikkumisen, näkemisen ja kuulemisen suhteen. Tämä haastaa sekä asuntopolitiikan suunnittelun että meille kaikille yhteisen kaupunkiympäristön suunnittelun.

KANSAINVÄLISYYS JA MUUTTOLIIKKEET OVAT TULLEET JÄÄDÄKSEEN

Neljäs selkeä megatrendi on kasvavat kansainväliset muuttoliikkeet, jotka ovat seurausta globalisoituvasta maailmasta. Oulu on aina ollut kansainvälinen kauppakaupunki, jonka kautta terva, metsäteollisuuden tuotteet ja matkapuhelimiin liittyvä teknologia ovat suunnanneet kohti maailmanmarkkinoita. Kansainvälisyydestä ja globaalista maailmasta on ollut meille oululaisille yksiselitteisesti enemmän hyötyä kuin haittaa.

Ikääntyvä väestö ja heikkenevä huoltosuhde (suomeksi: työvoiman ulkopuolella olevien, kuten lasten ja vanhusten määrän suhde työtä tekevien määrään) pakottavat meitä kasvattamaan kansainvälisten osaajien rekrytointia, jos ja kun hyvinvointiyhteiskunnan hedelmistä halutaan nauttia myös jatkossa.

Kansainvälisyys olisi hyvä huomioida jatkossa entistä vahvemmin kaupunkia ja sen palveluita suunniteltaessa. Palveluiden on oltava saatavissa monikielisesti, mutta myös kannustimet oppia suomen kieltä pitää olla kohdallaan. Kielen ja kulttuurin opiskelu sekä työ tai opiskelu ovat parhaita tapoja kotoutua uuteen kotikaupunkiin. Meidän on tehtävä yhdessä kaikkemme, jotta Ouluun rekrytoidut osaajat myös viihtyvät täällä. Se on yhteinen etumme.

TEKNOLOGINEN KEHITYS MAHDOLLISTAA UUDENLAISEN OSALLISUUDEN

Viidentenä kaupunkien kannalta keskeisenä megatrendinä nostan esiin teknologisen kehityksen – etenkin siitä näkökulmasta, miten se muuttaa ihmisten tiedonsaantia ja mahdollisuutta osallistua elinympäristönsä kehittämiseen. Lainsäädäntö on antanut tähän kasvavissa määrin mahdollisuuksia jo aiemmin, mutta väitän, että teknologian kehittyminen tulee mullistamaan osallisuuden kaupunkisuunnittelussa.

Uudet sosiaalisen median sovellukset mahdollistavat aiempaa nopeammin oikea-aikaisemman vuorovaikutuksen kaupunkilaisten, päätöksentekijöiden ja myös viranhaltijoiden välillä. Tämä väistämättä kasvattaa virkakoneiston ja poliittisten päättäjien viestinnän työmäärää, mutta kaupunkilaisille se luo uudenlaisia mahdollisuuksia osallistua kotikaupungin kehittämiseen.

Teknologian kehityksen myötä kaupunkiympäristön muutosten havainnollistaminen voi ottaa suuria harppauksia. Kaupunkilaisten hyödynnettäväksi voidaan tuottaa 3D-mallia vaikkapa koko kaupungista, ja yksittäisten kaavahankkeiden visualisointi voi edetä kauniista havainnekuvista realistiseen kolmiulotteiseen virtuaaliodellisuuteen, jossa kaupunkilainen voi tutkia kaavamuutoksen vaikutuksia lintuperspektiivin sijaan jalankulkijan näkökulmasta.

Teknologia mahdollistaa aidon vuorovaikutuksen eri osapuolten välillä. Perinteisten, kankeiden ja pullakahvintuoksuisten kaavatiedotustilaisuuksien sijaan vuorovaikutus voi tapahtua verkossa interaktiivisissa virtuaalitilaisuuksissa, joihin jokainen voi osallistua työpäivän päätteeksi omalta kotisohvalta.

Myös itse kaupunkiympäristöstä voi tulla digitaalisempi. Tästä ensimmäisiä sovellutuksia tästä lienee joukkoliikenteen mobiiliapplikaatiot, joiden kautta voi tutkia aikatauluja, seurata reaaliajassa linja-autojen liikkeitä sekä maksaa matkansa.

ANNETAAN OULUN KASVAA JA KEHITYÄ

Oulun kaupungin kasvu perustuu ennen kaikkea siihen, kuinka vetovoimaisena kaupunkina Oulu koetaan.

Väitän, että tulevana vuosina kaupungin kohtalon ratkaisee ikäluokkani – nuorten aikuisten – suhtautuminen kotikaupunkiimme. Meidän on väistämättä mietittävä, mikä tekee Oulusta pääkaupunkiseutua, Tamperetta, Turkuja, Jyväskylää, Kuopiota ja muita yliopistokaupunkeja houkuttelevamman ympäristön asumiseen, työntekoon, opiskeluun ja perheen perustamiseen – elämiseen?

Kysymys on helppo esittää, mutta siihen vastaaminen on vaikeampi rasti. Tätä nimittäin pohtivat kuntapäättäjät joka viikko ympäri Suomen kaupungin koosta riippumatta. Jopa Helsinki joutuu näitä pohtimaan verrokkeihinsa eli muiden maiden pääkaupunkeihin ja kasvukeskuksiin peilaten.

Olennaisinta on tietenkin se, että perusasiat ovat kunnossa: kaupungin palvelut toimivat, asumisen hinta on kohtuullisella tasolla ja kaupungista löytyy mahdollisuuksia toimeentuloon – töitä tai edellytyksiä yritystoiminnalle.

Kilpailu muiden kaupunkien rinnalla vaatii myös muuta. Joillekin se voi tarkoittaa kattavaa tapahtumatarjontaa, elävää kaupunkikulttuuria, vetovoimaista korkeakoulutusta, monipuolisia liikunta- ja ulkoilumahdollisuuksia tai vaikkapa perusopetuksen musiikin, liikunnan ja kuvataiteen erikoisloukkia. Myös kaupungin yleisellä ilmapiirillä ja siitä syntyvällä imagolla on luonnollisesti vaikutusta asuinpaikan valintaan. Siihen voimme myös jokainen itse vaikuttaa.

Kun vetovoiman elementit ovat kunnossa, on muuttoliikkeisiin kyettävä vastaamaan riittävällä ja monipuolisella asunto- ja tonttitarjonnalla. Vaikka kaupunki käyttäisi minkälaisia työkaluja asumisen hinnan säännöstelyyn, ei hintakehitykseen voi vaikuttaa lisäämättä uusien asuntojen määrää. Riittävä tarjonta on ainoa kestävä vastaus kohtuuhintaisen asumisen tavoitteisiin.

Oulussa kasvua on toteutettu entistä vahvemmin täydennysrakentamisen kautta eli olemassa olevia asuinalueita täydentämällä tai osittain uudelleenrakentamalla. Tämä on monessa suhteessa kestävä strategia.

Ensinnäkin uudet asunnot syntyvät alueille, joilta löytyy jo valmiiksi palveluja. Uusien asukkaiden myötä palveluvalikoima voi myös vahvistua, mistä myös alueen pidempiaikaiset asukkaat hyötyvät.

Toisekseen täydennysrakentaminen on kaupungille taloudellinen tapa kasvaa: kunnallistekniikka ja muu infra on jo valmiina, eikä siihen tarvitse investoida miljoonatolkulla, kuten uusilla asuinalueilla.

Kolmanneksi täydennysrakentaminen on myös ympäristöystävällinen vaihtoehto, sillä tiiviissä kaupungissa liikkumisen tarve on vähäisempää ja matkoja voi hoitaa hyvin jalkaisin, pyörällä tai joukkoliikenteellä. Onkin olennaista, että täydennysrakentamista kohdistetaan ensisijaisesti toimivien julkisen liikenteen yhteyksien solmukohtiin ja varteen. Tästä lisää myöhemmin.

Minun Oulussani...

- Kaupungin vetovoimaan ja kasvuun uskalletaan investoida.
- Uudisrakentaminen toteutetaan ensisijaisesti tiiviinä täydennysrakentamisena hyvien joukkoliikenneyhteyksien varteen.
- Kaupunkikeskustan lisäksi kehitetään määrätietoisesti kaupungin aluekeskuksia Kaakkuria, Ritaharjua ja Hiukkavaaraa sekä Haukiputaan, Kiimingin ja Oulunsalon entisiä kuntakeskuksia.
- Asumisen hintakehitys pidetään kurissa turvaamalla riittävä asunto- ja tonttitarjonta.
- Asunnottomuutta torjutaan ja asunnottomat asetetaan ensisijalle kaupungin vuokra-asuntoyhtiön Sivakan asuntokompleksissa.

KAUPUNKIKESKUSTA TARVITSEE VETOVOIMATEKIJÖITÄ

Keskustan kehittäminen on nostettava Oulun kaupunkikehityksen kärjeksi. Mitä olisi kaupunki tai kaupunkiseutu ilman vetovoimaista keskustaa?

Kilpailukykyinen kaupunki tarvitsee vetovoimaisen keskustan. Oulu on yli 200 000 asukkaan kaupunki, mutta se ei valitettavasti näy keskustassamme. Pysäköintilaitos Kivisydämen rakentamisen viivästyminen parilla vuosikymmenellä jätti kaupunkikehitykseen ison korjausvelan. Tuota velkaa on nyt korjattava. Tavoitteena on oltava keskustan ja sen lähialueiden asukkaiden, työpaikkojen ja liiketilojen määrän voimakas kasvattaminen.

Kasvava asukasmäärä turvaa palvelut. Se luo kysyntää ravintoloille. Se tekee keskustan kaupallisista palveluista lähipalveluita entistä useammalle. Vain kasvavalla asukasmäärällä voimme turvata monipuolisen ja laadukkaan kivi- ja jalkamyymälöiden palveluvalikoiman.

Kivisydämen rakentamisen myötä keskustassa on käynnistynyt asunto- ja toimitilarakentamisen hankkeita. Kauppakeskus Valkea lienee tästä paras esimerkki. Potentiaalia laajemmalle kehittämiselle kuitenkin olisi. Kaupungin on osaltaan vauhditettava keskustaa kehittävää täydennysrakentamista.

Kaupunki on onneksi jo toiminutkin hankkeiden mahdollistamiseksi. Kulu-neella valtuustokaudella olemme keventäneet uusien rakennushankkeiden pysäköintiä ohjaavaa niin sanottua pysäköintinormia. Tästä kiitos kuuluu kokoomukselle sekä valtuustosalin vasemmalle laidalle.

Uusi kevyempi normi on edistyskäsittely. Se mahdollistaa pysäköinnin rakentamisen aiempaa markkinaehtoisemmin: pysäköintipaikkoja tarvitsee rakentaa vain sen verran, että ne menevät kaupaksi rakentamisen kustannukset kattamaan markkinahintaan. Aiempi tiukempi normi pakotti rakennusliikkeen rakentamaan ylimääräistä pysäköintikapasiteettia, jonka rakentamisen kustannuksia jouduttiin jyvittämään asuntojen hintoihin. Pysäköinnistä siis maksoi siivun, omisti autoa tai ei. Tällä on arvioitu olleen merkittävä asuntojen hintojen nostava vaikutus.

Kaupunki on myös laatinut Heinäpään alueelle erityisen täydennysrakentamisen toteutusselvityksen, joka tarjoaa taloyhtiöille valmiita konsepteja tonttien täydennysrakentamiseen. Keinovalikoima vaihtelee maltillisesta lisärakentamisesta aina kattavaan purkavaan täydennysrakentamiseen eli olemassa olevien rakennusten korvaamiseen uudisrakentamisella. Kaupunki on luonut Heinäpään täydennysrakentamiseen myös merkittäviä taloudellisia kannustimia: alennettu kaavoitusmaksu, edullisempi maankäyttösopimuskorvaus uudesta rakennusoikeudesta sekä olemassa olevien rakennusten kevyempi pysäköintinormi.

Uudisrakentamisen lisäksi vetovoimainen keskusta tarvitsee henkisiä vetovoimatekijöitä. Niitä edustavat muun muassa ainutlaatuinen rakennusperintömme. Mitä olisi Oulu ilman tuomiokirkkoa, kaupungintaloa, torin maka-siineja, Rotuaaria, Raksilan ja Karjasillan pientaloalueita sekä muita kaupunkimme tunnusmerkkejä?

Eikä kaupunki olisi mitään ilman sen aktiivisia ihmisiä! Oulussa on oltava mahdollisuus järjestää tilaisuuksia, harrastaa, nauttia, kuunnella, nähdä, kokea ja liikkua. Työn, opiskelun ja muun arjen vastapainona on löydettävä kulttuuria, ulkoilumahdollisuuksia ja muuta vapaa-ajan tekemistä. Kaupunkilaisten ja yritysten aktiivisuutta ei saa tukahduttaa pykälillä ja lupaviidakoilla. Kaupunkiympäristö ja kaupungin tilat ovat tarkoitettu kaupunkilaisia varten – tehdään siis kaikkemme, jotta mahdollisimman moni pääsisi niistä nauttimaan.

Minun Oulussani...

- Keskustasta ja sen lähialueista rakennetaan entistä urbaanimpaa ja tiiviimpää kaupunkiympäristöä. Keskustan asukasmäärä kasvaa reippaasti.
- Kävelykeskustaa laajennetaan ja pysäköintiä ohjataan Kivisydämeen. Tarpeen vaatiessa Kivisydäntä laajennetaan.
- Rakennettua kulttuuriympäristöä suojellaan. Kaupunki näyttää esimerkkiä pitämällä huolta omista arvokkaista rakennuksistaan.
- Kaupunki mahdollistaa elävän kaupunkikulttuurin syntymisen ja säilymisen. Kaupunki kannustaa vapaaehtoistoimintaan ja kaupunkitilan hyödyntämiseen.
- Kouluja ja muita kaupungin tiloja avataan aiempaa enemmän kaupunkilaisten ilta- ja viikonloppukäyttöön. Isolla rahalla tehtyjä rakennuksia ei kannata pitää tyhjillään.

KORKEAA JA KORKEATASOISTA

Arkkitehtuurilla on keskeinen merkitys kaupunkien houkuttelevuudelle. Pohjoisen Suomen pääkaupunkina ja arkkitehtikoulutusta tarjoavana kaupunkina Oulun on huolehdittava rakentamisen laadusta ja kaupunkiympäristön kauneudesta.

Kaupunkiympäristön rakentamiseen vaikutetaan kaavoituksella, maapolitiikalla sekä rakentamisen ohjauksella ja valvonnalla. Näiden lisäksi kaupungin visioilla, suunnitelmilla ja erilaisilla toteutus selvityksillä on vaikutusta.

Kaupungin rooli kaupunkisuunnittelussa ei saa supistua vain harmaaksi valvoksi viranomaistahoksi. Kaupungin ja sen päättäjien on oltava aktiivisesti luomassa suuntaviivoja siihen, miten kaupunkia rakennetaan – vuorovaikutuksessa kaupunkilaisten, järjestöjen ja yritysten kanssa.

Laadukkaan kaupunkikuvan syntymiseen vaikuttaa moni asia. Kaikki lähtee kuitenkin siitä, että kaupungin päättäjillä on vahva tahtotila laadukkaan ja myös kauniin kaupunkiympäristön rakentamisesta. Työkaluja rakentamisen ohjaamiseen kyllä löytyy, jos niitä halutaan käyttää.

Erityisen tärkeää korkean laadun edellyttäminen on korkean rakentamisen hankkeissa. Yli 8–9-kerroksiset kerrostalot vaikuttavat maisemaan laajasti Oulun tasaisen maanpinnan ansiosta. Korkean rakentamisen hankkeissa on arvioitava tarkkaan rakennuksen kerrosmäärän vaikutuksia ympäristöönsä.

Maisemallisten näkökulmien lisäksi on otettava huomioon korkeuden vaikutukset esimerkiksi pysäköinnin määrään. Rakennusten kivijalalta eli 1. tai 2. kerrokselta on edellytettävä kaupallista tai yhteisöllistä toiminnallisuutta. Mykät, ikkunattomat seinäpinnat kivijalassa eivät edistä elävän kaupungin rakentumista.

Korkea rakentaminen ja sijoittuminen on mietittävä tarkkaan. Se kuuluu oikein suunniteltuna osaksi keskustan täydennysrakentamisen työkalupakkiin. Rakentamisen korkeus ei ole kuitenkaan itseisarvoista. Tavoitteena on oltava tiivis ja eheä korttelirakenne. Korkealle rakentamiselle sopisi ennen kaikkea rautatien ympäristö, jossa rakennusten korkeuden aiheuttaman varjostuksen haitat jäävät pienemmäksi kuin vaikkapa Rotuaarin ympäristössä.

Minun Oulussani...

- Luodaan mielenkiintoista ja laadukasta kaupunkiympäristöä kaavoituksen, tontinluovutuksen, rakennusvalvonnan ja alan toimijoiden yhteistyöllä. Edellytetään erityisesti korkealta rakentamiselta korkeatasoisia arkkitehtuuria.
- Kaupunki näyttää esimerkkiä laadukkaasta rakentamisesta ja arkkitehtuurista omista rakennushankkeissaan.
- Uskaletaan rakentaa korkeasti ja korkeatasoisesti. Korkeaa rakentamista sijoitetaan etenkin rautatien varteen sekä harkitusti muualle keskusta.

TOIMIVA LIIKENNE ON TOIMIVAN KAUPUNGIN PERUSTA

Toimiva liikenne kuuluu kaikille. Jollekin se tarkoittaa sujuvuutta nelostiellä, toiselle kattavaa kaupunkipyöräjärjestelmää. Kolmannelle ehkä näppäriä city-busseja.

Kaupunkiliikenne tulee kokemaan suuren murroksen lähivuosina ja ennen kaikkea tulevina vuosikymmeninä. Suurten kaupunkien kasvupaine edellyttää kykyä suunnitella ja toteuttaa entistä tiiviimpää kaupunkia, jotta uusille kaupunkilaisille kyetään osoittamaan koti. Kuten jo aiemmin tässä tekstissä kirjoitin, kasvavassa kaupungissa ainoa keino pitää asumisen hintaa kurissa on asuntotarjonnan määrätietoinen kasvattaminen etenkin suosituimmilla asuinalueilla.

Tämä luo sekä haasteita että mahdollisuuksia kaupunkien liikennejärjestelmille. Toisaalta kasvava ihmismäärä tarkoittaa kasvavaa liikennemäärää kadulla. Ellei järjestelmätasolla tapahdu muutoksia, tarkoittaa se siis myös kasvavia ruuhkia. Lisäksi tiiviimpi kaupunkirakenne edellyttää toissijaisten toimintojen, kuten esimerkiksi pysäköintikapasiteetin väistymistä asumisen tieltä. Vaihtoehtona on toki toteuttaa pysäköintiä laajamittaisesti maan alle, mutta se on kohtuullisen kallista. Tilanne luo kasvavan paineen löytää vaihtoehtoja yksityisautoilulle.

Toisaalta tiiviimpi kaupunki luo mahdollisuuksia toimivan joukkoliikenteen kehittämiseen. Joukkoliikenne nimittäin tarvitsee (tehokkaasti toteutettuna) nimensä mukaisesti joukkoja – suurta määrää ihmisiä.

Yksittäisen ihmisen näkökulmasta olennaista on arjen toimivuus ja valinnan mahdollisuudet. Siksi se onkin hyvä ottaa lähtökohdaksi kaupunkiliikennettä suunniteltaessa. Taustalla on tietenkin otettava huomioon kaupunkien kasvun ja tiivistymisen vaikutukset, mutta aidosti toimivimman ratkaisut löytyvät, kun järjestelmää suunnitellaan käyttäjä edellä. Koska yksittäisiä ihmisiä on kaupungissa lukemattomia, on kaupungin liikennejärjestelmän tarjottava lukemattomia vaihtoehtoisia tapoja hoitaa liikkuminen paikasta A paikkaan B.

Jollekin oma auto on luontevin ja jopa ainoa tapa saada arki rullaamaan. On suhattava monta kertaa päivässä kodin, päiväkodin, koulujen, työpaikan ja harrastusten väliä. Kilometrejä kertyy ja välimatkat ovat pyörällä pidempiä. Näissä tilanteissa yksilöille ja perheille on löydettävä kaupungistamme mahdollisuus asua ja elää.

Jollekin toiselle pyörä on luontevin tapa liikkua. Koti, työpaikka, lasten päivähoito ja vapaa-ajan palvelut ovat näppärästi pyörämatkan etäisyydellä toisistaan. Loskaisimmilla keleillä citybussi auttaa hädässä, yksisuuntaisilla matkoilla matka taittuu näppärästi kaupunkipyörällä. Autolle on satunnaista käyttöä, mutta tarpeen täyttää mainiosti taloyhtiön yhteiskäytössä oleva sähköauto.

Kolmannelle ainoa järkevä vaihtoehto on joukkoliikenne, sillä iän myötä heikentyneen näkökyvyn takia autoilu ja pyöräily eivät ole enää turvallisia vaihtoehtoja. Kävellessä hoituvat kaupassa ja apteekissa asiointi, mutta terveyspalvelut ja uimahalli sijaitsevat kävelyetäisyyden ulkopuolella. Tarvittaessa apua kauppareissuun saa myös aikuisilta lapsilta tai taloyhtiö lapsiperheiden vanhemmilta.

On hyvä muistaa, ettei kaikilla kansa ihmisillä ole taloutensa puolesta varaa autoon tai terveytensä puolesta pitkiin pyörä- ja kävelymatkoihin. Osa elää asuinalueilla, joilla joukkoliikenne toimii vain lasten koulukyytien osalta. Useimmille meistä arkiliikkuminen on eri kulkumuotojen yhdistämistä aina tilanteen mukaan. Siksi on hyvä, että liikennejärjestelmä tarjoaa vaihtoehtoja.

Minun Oulussani...

- Jokaiselle oululaiselle turvataan arjen toimivuus ja liikkumisen vaihtoehdot. Kaupunkia suunnitellaan liikenteen eri kulkutavat huomioiden.
- Kaupunkiympäristöä kehitetään vahvemmin kävelijöiden ja pyöräilijöiden ehdoilla. Kattava pyörätieverkko on Oulun vahvuus.
- Joukkoliikenteen kehitetään ruuhkien välttämiseksi ja arjen helpottamiseksi. Kaupunki selvittää ratikan rakentamisen mahdollisuudet.
- Yhteiskäyttöautojen käyttöönottoa edistetään. Entistä useammalle oululaiselle mahdollistetaan toimiva arki ilman omaa autoa.
- Asuntorakentamista ohjataan keskeisille sijainneille ja joukkoliikennereittien varteen.

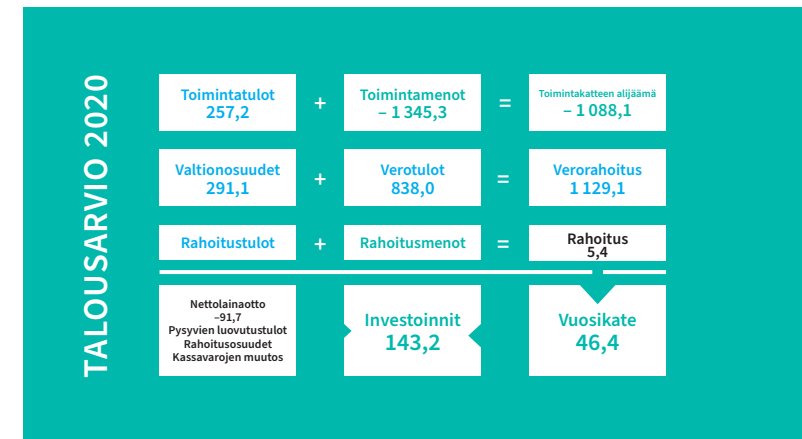
Niilo Heinonen

OULUN TALOUS KUNTOON - MUTTA MITEN?

Jarmo J. Husso

Toimintakate, vuosikate, poistot, investointien suhde, taseen vahvuus... ei, tässä artikkelissa ei pureuduta kuntatalouden terminologiaan eikä tuloslaskelmien hienouksiin. Tämä artikkeli on tarkoitettu Sinulle, joka haluat selkosuomella tietoa kotikaupunkisi talouden nykytilasta ja mahdollisuudesta nauttia hyvinvointikaupunkimme palveluista myös tulevaisuudessa. Oulun talouden lyhyt oppimäärä, ole hyvä.

Kuntien talous on sitten vuoden 2017 heikentynyt jatkuvasti. Oulun kaupunki ei tee asiassa poikkeusta. Vuodesta toiseen tilinpäätökset ovat vahvasti alijäämäisiä. Huolestuttavinta asiassa on se, että jo budjetointivaiheessa käy selväksi, että tuleva vuosi tulee päättymään alijäämään.



Kuva 1. Oulun talousarvio 2020.¹

Tämä kuva kertoo pähkinänkuoressa kaiken Oulun kaupungin taloudesta (lähde: Oulun talousarvion 2020 esittelymateriaali). Jokaisen kuntopoliitikon on osattava nämä luvut ulkoa kesken unien. Mistä kaupungin rahat tulevat, mihin ne riittävät ja miksi lainamäärä koko ajan kasvaa? Kokonaistilanteen kannalta olisi toivottavaa, että mahdollisimman moni kuntalainen sisäistäisi taulukon viestin.

Jos mitään talouden tasapainottamista ei tehdä, vuosikate muuttuu sekin negatiiviseksi 2023 ja velan määrä ylittää miljardin rajan 2025.

¹ Lähde: Oulun talousarvion 2020 esittelymateriaali.

KUINKA PALJON ON MILJOONA SEKUNTIA?

Tutkijat ovat yrittäneet selvittää tavallisen asukkaan ”käsityskyvyn” kunta-talouden euromääristä. Lopputuloksena on se, että vaalikentillä vastuulliset, taloudesta huolehtivat ehdokkaat ovat heikoilla – heitä ei yksinkertaisesti ymmärretä. Allekirjoittanut on testannut tätä useissa tilaisuuksissa. Miljoona sekuntia on 11 vuorokautta. Miljardi sekuntia on 30 vuotta. Myönnetään, että tämä tuntuu uskomattomalta ja koska artikkelin kirjoittaja on poliitikko, kannattaa poistaa varminkin taskulaskimesta ja tarkistaa itse.

Kansalaisen on jotenkin mahdollista käsittää, että uusi hulppea kattohuoneisto Oulun keskustassa maksaa miljoona euroa, mutta miljardi on meille jokaiselle käsityskyvyn saavuttamattomissa. Oulun velka on saavuttamassa tuon maagisen luvun lähivuosina. Jos alkaisimme maksaa sitä takaisin euro/sekunti-maksuohjelmalla, takaisinmaksuun menisi todellakin 30 vuotta. Tätä ei ole suunnitelmissa, sillä vuosittain velkaa ollaan ottamassa lisää.

Velkaakin on monenlaista: puhutaan investointivelasta ja syömävelasta. Investointiin otetun velan odotetaan tuovan elinvoimaa ja hyvinvointia tulevana vuosina. Hyvä niin.

Syömävelka on sitä vaarallisinta velkaa. Sitä ottamalla katetaan päivittäisiä palveluita kuntalaisille. Tilanne on sama, jos kotitalous ottaisi pikavipin maksaakseen edellisen pikavipin erääntymisen. Kierre on valmis.

”EI KUNTATALOUTTA VOI HOITAA SAMALLA TAVALLA KUIN YRITYKSEN TAI PERHEEN TALOUTTA!”

Tähän lauseeseen törmäämme usein. Menemättä yksityiskohtiin kaikki taloudet alkavat muistuttamaan toisiaan siinä vaiheessa, kun rahat ovat loppu. Silloin esitetään klassinen kysymys: ”Onko meillä tulo- vai meno-ongelma käsissämme?”

Yhdestä suusta on todettu, että Oulun kaupungilla on ensisijaisesti tulo-ongelma. Ratkaisu olisi lisätä uusia yrityksiä, investointeja ja elinvoimaa. Surullisinta on tietenkin se, että luetellut tulopuolen parannuskeinot ovat kaikkien kaupunkien ongelmia, myös valtiontalouden ongelmia, mutta niihin ei ole Suomen hallitus – mikään niistä – keksinyt nopeasti toimivaa reseptiä. Ei varsinkaan nykyinen vasemmistohallitus. Miten siis yksittäisen kunnan tai

kaupungin kuvitellaan ratkaisevan tulopuolen ongelmia tavalla, joka saisi aikaan muutoksia nopealla aikataululla? Ei mitenkään.

Keinot on keksittävä, ne on otettava käyttöön, mutta niistä syntyvät tulopuolen ratkaisut ovat vaikeasti arvioitavissa ja varmuudella ne eivät ole nopeavaikuttaisia.

On siis tehtävä sama kuin kuka tahansa perheen taloudesta huolta kantava tekisi. On karsittava menopuolta. Sen vaikutukset näkyvät välittömästi. Jokainen tietää, käsittää ja ymmärtää tämän, mutta kaupunginvaltuuston kokouksessa asia muuttuu todella vaikeaksi toteuttaa. Kukaan poliitikko ei ole halunnut valtuustoon päättämään ikävistä asioista. Seuraavat vaalit ovat jo ovella. Tästä on kysymys, kun päätöksentekokykyä talousasioissa testataan. Kokoomus on vastuullisen taloudenpidon puolue. Kokoomuksen valtuutetut uskaltavat kertoa asiat rehellisesti ja kohdata ikävät uutiset silmästä silmään tarkoituksenaan pelastaa hyvinvointimme nykyiset palvelut.

MISTÄ ON KUNNAN ELINVOIMA TEHTY?

Oulun kaupungin tulee olla vetovoimainen. Sen tulee pystyä houkuttelemaan kaupunkimme uusia asukkaita ja yrityksiä. Yliopistokaupungin ja maakunnan suurimman koulutuskaupungin on kyettävä pitämään tulevaisuuden tekijät Oulussa ja sen lähikunnissa. Tarvitaan siis pitovoimaa.

Yrityskannan on oltava monipuolinen ja uusia aloja on innovatiivisesti ja ennakkoluulottomasti houkuteltava kaupunkiin. Kilpailukyky on avainsana valtioiden välisessä globaalissa menestyksessä – ihan sama taistelu käydään kaupunkien välillä. Miksi Oy Yritys Ab haluaisi sijoittua Suomeen ja siellä sijaitsevaan tuuliseen Oulu-nimiseen kaupunkiin? Työvoiman ja työpaikkojen on kohdattava. Oulun on itse tehtävä tässä asiassa se kovin ja arvokkain työ. Kukaan ei tule Ouluun avuksemme ja siksi meidän tulee keksiä ratkaisut itse.

Riittävät julkiset palvelut ovat elintärkeitä perheelle, joka harkitsee muuttoa tai pysymistä Oulussa. Lapsiperheen palvelutarpeet ovat toisenlaisia kuin aktiivisen nuoren uraohjuksen. Oulun on tarjottava sopiva kattaus kaupungin kiihkeää sykettä ja maaseudun mieltä rauhoittavaa ilmapiiriä, kansainvälisen ICT-maailman ehdotonta kärkeä ja samaan aikaan monimuotoisia kulttuuri-palveluita. Tärkeää on, että Oulu näyttää, kuulostaa, maistuu ja tuntuu Oululta.

Sosiaalinen pääoma ja yhteisöllisyys ovat tärkeitä, sillä vain siten luodaan jotakin uutta ja poikkeuksellista. Uskotaan ja uskalletaan olla rohkeita. Siitä on elinvoima tehty. Mutta sitä ei voi tehdä ilman vahvaa kuntataloutta. Vaali-sloganit sikseen, sillä sanonta ”raha ja rakkaus lentävät ikkunasta samaan aikaan” pitää kuntataloudessakin paikkansa.

Oulun toimintakate on heikentynyt vuodesta 2013 lähtien, valtionosuusriip-puaisuus on kasvanut ja poistojen taso on laskenut. Suunnan on muututtava ja Oulun vuosikatteen pitää kaksinkertaistua. Perheet ja yritykset arvostavat pysyviä arvoja, tasapainoista kuntataloutta, jossa epävarmuus ja kokonaisve-rotukseen kohdistuvat nousupaineet eivät laske elinvoimaa.

MIKÄ ON IHAN VARMAA TULEVAISUUDEN OULUSSA?

Ennustajaeukkona ja visionäärinä oleminen on uhkarohkeaa ja usein veik-kaammekin väärää hevosta. Tilastot pettävät nekin, mutta silti on turvallista todeta muutama megatrendi, joka väistämättä vaikuttaa Oulun talouteen ja palvelurakenteeseen. Pähkinäkuoressa on kysymys tästä: mitä väestö- ja ikärakenteen muutos vaikuttaa palvelutarpeeseen?

Nollavuotiaat ovat jo vähentyneet kaikissa kaupunginosissa. Työikäisten määrä on sekin vähentynyt kanta-Oulua lukuun ottamatta. Toisaalta yhteenlaskettu väestönmuutos on ollut positiivista lukuun ottamatta Yli-litä ja Kiiminkiä.

Pohjois-Pohjanmaalla yli 65-vuotiaiden osuus kasvaa maassamme eniten. Oulun kaupungissa yli 75-vuotiaiden osuus kasvaa yli 10 000 ikäihmisellä vuoteen 2025 mennessä.

Ikääntyneiden määrä on kasvanut kaikissa kaupunginosissa. Nämä edellä olevat tiedot eivät ole ennustuksia, vaan ne ovat jo tapahtuneita tosiasioita. Kehitys jatkuu samansuuntaisena kiihtyvällä tahdilla ja kuntatalouden on sopeuduttava muutokseen. Palvelurakenteen on muututtava väestönmuu-tosten tahdissa. Vaihtoehtoja ei ole.

On väistämätöntä, että joidenkin palveluiden tarve tulee olennaisesti vähene-mään ja vastaavasti jotkin kasvavat dramaattisesti.

Näiden megatrendien yhteensovittaminen on tulevaisuuden kuntatalouden elinehto. Se tulee vaatimaan rakenteellisia muutoksia. ”Isot muutokset tarvit-

sevat järeät työkalut” tai ”Vakavaa sairautta ei aspiriinilla hoideta” -letkau-tukset osuvat kerrankin kohdalleen. Ottakaamme esimerkki: kädestä pitäen tapahtuva hoito ei poistu mihinkään, mutta kohde muuttuu. Varhaiskasva-tuksen (päiväkodit) asiakkaat vähenevät nopeaan tahtiin ja tilalle tulee kiih-tyvästi kasvava joukko erikuntoisia ikäihmisiä. Oulun kaupungin henkilöstön on sopeuduttava tähän rakennemuutokseen. Muutosvastarinnalla emme saa mitään positiivista aikaan.

”VEROT VALTION MAKSETTAVAKSI”

Tämä puoli-ilkeä tokaisu ei ole ihan tuulesta temmattu ajatus, sillä todellisuu-nessa sitä käytännössä tapahtuu. Valtio on sisällyttänyt Oulun kaupungille yli 900 pakollista tehtävää ja kustannusten kattamiseksi Oulu saa valtionosuuksia. Oulun tulopohjaa siis tasataan valtionosuuksiin perustuvalla verotulojen tasauk-sella. Tällä pyritään pitämään nimelliset kunnallisveroprosentit kohtuullisina.

Mikä on kohtuullista? Asia on luonnollisesti määrittelykysymys, mutta kokoo-muslainen ajattelu lähtee siitä, että kokonaisveroaste ei voi enää nousta. Kuntaveron korotus on siis todellisuudessa ahkerien työtätekevien ihmisten työn rankaisemista. Muistakaamme kuitenkin, että ”valtion raha” on meiltä veronmaksajilta kerättyä rahaa. Verotulot (sis. valtionosuudet) talousarvi-ossa 2020 ovat 1 139 564 €² Summa on niin valtava, että kyllä sillä on katettava hyvinvointiin liittyvät peruspalvelut Oulun asukkaille.

Oulun talouden kannalta kiusallista on se, että viimeisen parin vuoden suotuisa työllisyyden parantuminen ei juurikaan näy verotulojen kasvuna.

TYÖLLISYYS

Valtiontalouden yhteydessä on usein esitetty väite, että yhden prosentin nousu työllisyysasteessa parantaa julkisen talouden tasapainoa noin yhdellä miljardilla. (Tätä kirjoitettaessa Sanna Marinin hallitus yrittää nostaa työllisyysasteen 75 %:n tasolle. Suomessa se on 71,8 % ja Oulussa 68,0 %.³)

² Budjettikirja, Oulun kaupunki 2020.

³ Tilastokeskus 2018.

Sama pätee Oulun kaupungin talouteen. Kun on työtä, niin on hyvinvointia, verotuloja tuloutetaan kaupungille riittävästi ja palvelut pystytään ylläpitämään. Oulu on mukana eturintamassa työllisyyskokeilussa, jossa kaupungin oma osuus työllisyyden hoidossa korostuu. Panostukset ovat kovat ja odotukset vielä kovemmat. Tästä kokeilusta on otettava kaikki mahdollinen irti. Kuntatalouden tasapainottamisessa ”työllisyyden sakkomaksujen” vähentämisellä on iso merkitys. Oulu maksaa niitä vuosittain yli 20 miljoonaa euroa. Tämä ei ole ainoastaan itsekkäästi Oulun asia, vaan lähikuntien ja koko maakunnan työllisyysasteen paraneminen luo kokonaisvaltaista hyvinvointia ja tulevaisuudenuskoa alueelle.

MITKÄ OVAT NE KEINOT, JOILLA TALOUS TASAPAINOTETAAN?

On harmillista, että äitini perusohje taloudenpitoon ”ei ne suuret tulot, vaan ne pienet menot” on menettänyt julkisessa taloudenpidossa merkityksensä. Yksilötasolla jokainen hyväksyy ja ymmärtää, että asioiden ollessa tietyssä pisteessä on alettava tekemään toimenpiteitä.

HELPOIMMIN SANOTTU KUIN TEHTY?

Seuraavassa listassa on lyhyesti esitetty selkosuomella ne keinot, jotka ovat yleisellä tasolla mahdollista käyttää. En ole sisällyttänyt tähän paikallispolitiikan kuumaa perunaa, ns. Laesterän listaa, jonka poliittinen käsittely on parasta aikaa kiivaimmassa vaiheessa. Keskityn siis keinoihin otsikkotasolla, joista yksityiskohdat on kuitenkin valittava:

Henkilöstö: Oulun suurin menoerä. Tätä kirjoittaessani TES-neuvottelut ovat kiivaimmillaan ja pelkästään yleiskorotuksen vaikutukset – tietämättä neuvottelutulosta – tulevat lisäämään menoja kymmeniä miljoonia euroja vuodessa. Tätä ei, ihme kyllä, ole lainkaan huomioitu budjetissa eikä tulevien vuosien taloussuunnittelussa. Suuren kuntaliitoksen jälkeen viiden vuoden ”irtisanomissuojia” herätti kysymyksen siitä, kuinka laajat YT-neuvottelut päättymisen jälkeen käytäisiin? Olivatpa syyt mitä tahansa, niin merkittäviin työsuojelumuutoksiin tai irtisanomisiin ei ole ryhdytty. Henkilöstöraporttien tarkka tutkiminen osoittaa, että suuresta eläköitymisien (keskimäärin 370 hlöä/v.) määrästä huolimatta henkilöstömenot ovat kasvaneet vuosittain. Pysyvät säästöt eivät toteudu ilman henkilöstövaikutuksia.

Koulutus ja palveluverkko: Ikuinen kiistakapula, jossa vuorovuosina yksittäinen koulu nousee julkisuuteen. Koulutusverkkoa on pyrittävä tehostamaan, ei niinkään seinistä säästämällä, vaan takaamalla oppilaille opinpolku, jossa taataan laadukas opetus, laajat ainevalinnat ja terveet tilat. Palvelut tulee keskittää sinne, missä niiden toteuttaminen on kokonaisedullisinta ja – laadukainta. Tämä keskustelu ei tule loppumaan koskaan, mutta toimenpiteistä päättäminen on silti poliitikkojen epäkiitollinen tehtävä.

Oulun kiinteistömassa: Veronmaksajat (Oulun kaupunki) omistavat yli 650 kiinteistöä. Osa niistä on purkukuntoisia, osa sisäilmaongelmaisina, osa käyttämättöminä ja osa vajaakäytössä. Kuntatalouden kannalta luulisi, että joustava tilahallinto olisi vähiten kärsimystä tuottava sopeutuksen keino. Tila- ja tonttitehokkuutta on nostettava. Leasing, elinkaari ja vuokrausmahdollisuus tulee ottaa keinovalikoimaan jokaisessa hankesuunnitelmassa. Tilamodulit, ulosvuokraaminen ja vastuullinen kiinteistönhoito pitävät korjausvelan kauempana. Osa veronmaksajien omistamista kiinteistöistä on viime vuosina kiihtyvällä vauhdilla joutunut vahvan suojelun kohteeksi. Tätä talouden rasitetta tulisi välttää tekemällä oikeat toimenpiteet riittävän ajoissa, ettei kaupungin vastuulle jäisi käyttökelvoton, mutta rankasti suojelumääräyksiin kahlittu omaisuus. Esimerkkejä löytyy useita.

SOTE: Sosiaali- ja terveystoimi on suurimman tulevaisuuden haasteen edessä. Uusi tulevaisuuden sairaala OYS on suurin yksittäinen investointi veronmaksajilta. Erikoissairaanhoidon kustannukset eivät tule nekään laskemaan, mutta integraatioeduilla ja maakunnallisella vuoropuhelulla nousukulmaa voidaan loiventaa. Suurin ongelma on kuitenkin perusterveydenhoito: 10 % asiakkaista tuottaa 90 % kuluista. Kannattaa siis ehdottomasti keskittyä tuohon 10 % osuuteen ja yhtenäistää asiakkaan hoitoketju poistamalla ne käynnit, jotka voitaisiin hoitaa ”kerralla kuntoon, kun kerran tänne asti on tultu”. Sote-uudistus tarvitaan ja se on välttämätön. Vuosikymmenten harjoittelu asian ratkaisemiseksi soisi tulevan käytäntöön.

SIKU: Sivistys, kulttuuri- ja liikuntapalvelut ovat toinen suurista palvelukokonaisuuksista, jonka on mukauduttava muuttuvaan tilanteeseen. Varhaiskasvatuksen päiväkodit muuttuvat tulevaisuuden ikäihmisten käyttöön. Alaluokkalaisten määrä perusopetuksessa vähenee vääjäämättömästi ja vuosikymmenen loppupuolella tämä surullinen ikärakenteen tsunami ulottuu jopa lukioikäisiin. Aikaa siis ei ole juurikaan hukattavaksi. Henkilöstön työtehtävät tulevat muuttumaan, koska niin moni varhaiskasvatuksen ja nuorison palveluksessa olevan on sopeuduttava aivan uuteen ja eri ikäiseen asiakaskuntaan.

Talouden arviointi: Kaikkia ehdotettuja säästötoimenpiteitä tulee arvioida sekä lyhyellä että pitkällä tähtäimellä. Hetken huumaa vie turmioon. Vuosikatteen tulee kattaa poistot ja sen on oltava nettoinvestointien kanssa tasapainossa. Taskulaskimen käyttö samoilla numeroilla antaa aina saman lopputuloksen käyttäjästä riippumatta. Miksi ihmeessä yhteisymmärryksen ja konsensuksen löytyminen kylmien tosiseikkojen kanssa on niin vaikeaa? Ne toimenpiteet, jotka sisältävät arvotuksia, poliittisia perinteitä tai vaalien lähestymisen aiheuttamaa populismia, ovat jotenkin ymmärrettävissä. Se kaikki on vain politiikkaa, mutta vastuullinen taloudenhoito perustuu tiedolla johtamiseen ja tosiasioiden kunnioittamiseen.

Verotus: On aivan varmaa, että vihervasemmiston suunnalta ratkaisuksi kaivetaan kunnallisveron korottaminen. Ensimmäiset orastavat vaatimukset tästä on jo lausuttu valtuustossa. Tässä kohdin on otettava keskusteluun mukaan kiusallinen verotuksen yksityiskohta: efektiivinen kunnallisvero. Suomeksi: vain 60 % nimellisestä kunnallisverosta (Oulussa 20,0) keskimäärin todellisuudessa toteutuu erilaisten vähennysten, huojennusten ja tulonsiirtojen takia. Näin ollen veronkorotuksista ei aina ole ennakkoon oletettua hyötyä. Vaikutus on lyhytaikainen ja rakenteelliset valuviat jäävät muhimaan ja odottamaan seuraavaa veronkorotusesitystä.

Päätöksenteko- ja toimeenpanokyky: Jokainen työelämässä oleva tietää, että tuloksellisuus ja kehittäminen ovat arkipäivää työpaikalla. Näille tavoitteille luodaan mittarit ja työmenetelmiä kehittämällä, työhyvinvointia lisäämällä ja silkalla ahkeruudella. Oulun kaupunginvaltuusto, -hallitus ja kaupunginjohtaja vastaavat kaupunkimme johtamisesta. Talouden kysymyksissä esiin nousee usein uskomukset siitä, että virkamiesten valmistelu on tarkoitushakuista, he eivät osaa laskea tai ”sammutettu, mutta väärin sammutettu” vaikuttaa lopulliseen päätöksentekoon. Tämä on vaarallinen ilmiö ja jokaisella valtuustokaudella jokainen poliitikko joutuu neljä kertaa päättämään talousarviosta. Jatkuvasti alijäämäisten tuloslaskelmien aika pitäisi päättyä.

LOPUKSI

Talouden tasapainottaminen ei tarkoita sitä, että kaikesta on luovuttava tai kaikki kaunis ja hyvä loppuisi. Ei. Kysymys ei ole siitä, etteikö neuvolatoiminta jatkuisi, etteikö kirjaston loistavat palvelu jatkuisi, etteikö teatterissa ja konserteissa annettaisi ikimuistoisia elämyksiä – ei.

Lapsemme saavat maailman korkeatasoisinta opetusta käytännössä maksutta, katuvalot palavat edelleen, saamme korkealuokkaiset terveyspalvelut edelleen ja vanhuuteemme suhtaudutaan arvokkuudella. Kaikki säilyy, mutta ei ennallaan. Palvelukokonaisuuksiin on tultava muutoksia ja toimintatapojen on kehityttävä. Sinun ja minun on hyväksyttävä muutoksen mahdollisuus positiivisena ja annettava oma osuutemme rakkaan kotikaupunkimme kehittämiseksi. ■

Jarmo J. Husso

KASVUSUUNTANA KANSAINVÄLISYYS

Teija Ruokamo

Oulu on ollut aina kansainvälinen. Kivikauden meripihkalöydöt kertovat vaihtokaupasta ja rauta-ajan ase- ja korulöydöt viittaavat avoimesti muihin kansoihin suhtautuvaan oululaisuuteen. Oulu on ollut keskeinen tervakaupunki. Tervakaupan vientikauppa oli Oululle merkittävää liiketoimintaa jo 1600-luvulta lähtien. Oulu oli Suomen tervakaupan keskus kilpaillen maailman johtavan tervasataman asemasta Venäjän Arkangelin kanssa. Tervakauppaa hallitsivat Tervaporvarit, jotka olivat Oulun johtavia kauppiassukuja.

Tervan myynti hiipui tervahovin tulipalon ja laivateollisuuden kehittymisen myötä 1900-luvun alussa. Oulun kauppiaskulttuuria jatkoivat muut elinkeinot, kuten matkailu Oulujoen koskireitillä, lohien myynti, Åströmin nahkatehdas ja Oulun Konepaja. Rakenteelliset muutokset ovat muuttaneet ja lakkauttaneet alueemme elinkeinoja. Oulujoki padottiin energian saantiin vaikuttaen lohien myyntiin ja matkailuun, muovi syrjäytti nahan ja hevosten käyttö työvoimana lakkasi, joten satuloiden ja hihnojen menekki arvatenkin väheni.

Myöhemmin nousimme ylös Nokian ja siihen liittyvän mobiiliteknologiaosaamisen avulla joutuen myöhemmin myöntämään, että tämäkin menestystarinan loppu oli sama kuin muillakin Oulua kannatelleilla vientialoilla.

Oululaisuutta sisukkuutta edustaa uudistumiskykymme. Nokian jälkeinen it-alan startup-yritysten nousu on ollut hyvä esimerkki siitä. Nokian nousun ja menetyksen kautta saatu mobiiliosaamiseen keskittynyt osaaminen on laajentunut mm. pankkialoille tuoden pankkialan yrityksiä Ouluun mobiiliteknologiaosaamisen perusteella.

SUOMI – VIENNIN PERÄHIKIÄ

Oulu ei ole kansallisesti yksin vientikaupan vähäisyyden kanssa. Suomessa on moniin muihin EU-maihin verrattuna lukumääräisesti vähän kansainvälistyneitä pk-yrityksiä ja vientiä harjoittavien yritysten toimialat ovat kapealla sektorilla. Pohjois-Suomessa haasteena on teollisuuden ja elinkeinotoiminnan pitkistä etäisyyksistä ja luonnonoloista johtuva, muuta maata heikompi kilpailukyky.

Pohjois-Pohjanmaan alueella on paljon pk-yrityksiä, joilla on innovatiivisia tuotteita ja palveluita. Yrityksiltä löytyy merkittävästi potentiaalia kansainvälistyä. Henkilöstö on korkeasti koulutettua ja valmiudet yliopisto- ja korkeakouluyhteistyölle ovat olemassa.

Mikä on ollut kansallisesti ja alueellisesti esteenä kansainvälistymiselle? Syitä on monia. Kansallisesti esteitä ovat muun muassa tukirakenne, joka tukee investointeja laitteisiin, sekä kansainvälistymistuet, jotka kohdentuvat innovaatioihin ja tuotekehitykseen. Meillä on osaamista, loppuun hiottuja tuotteita sekä palveluita, mutta segmentointi, kohdennettu myynti, markkinointi, verkostot ja digitaalisten ostopolun luominen ovat vielä lastenkengissä.

Vertaillen Suomen pk-yritysten toimintaa vaikkapa Ruotsiin tai Viroon, ruotsalaiset keskittyvät enemmän strategiaan, myyntiin ja markkinointiin, Virossa digitaalisuuden hallinta ja verotusmalli tukevat yritysten kasvua ja sitä kautta vientiä. Business Finlandin tukirakenne ohjaa yrityksiä ostamaan osaamista tuotekehitykseen sekä markkinaselvityksiin, mutta myynnin ja markkinoinnin osaamiseen ei ole saatavilla tukia. Tämä on se suurin puute, mitä insinööri-lähtöinen yritysmaailma kaipaisi.

Yritysten ja yliopiston kansainvälinen houkuttelevuus ovat olleet hyvinkin kilpailukykyisiä kansallisilla mittareilla. Mahdollisuudet olla taas keskeinen vientikaupan keskus, ovat olemassa. Oulussa on osaaminen ja edellytykset. Nyt pitää viedä osaaminen kansallisesta kansainväliseksi.

KANSAINVÄLISYYS VOI OLLA MONIMUOTOISTA

Oululaisen tervaporvarin bisnesmalli ja avoimuus kansainvälistymiseen voitaisiin lanseerata uudestaan. Tervaporvarit antoivat kainuulaisten tehdä tuotannon ja hoitivat itse myymisen verkostojen ja osaamisensa kautta. Tämä on nykyäänkin ns. ruotsalainen bisnesmalli. Moni ruotsalainen yritys tuottaa alku- tai koko tuotannon muualla. Ruotsalainen yritys hoitaa brändäyksen ja myynnin.

Miksi tehdä itse koko prosessi alkutuotannosta lopputuotteen myyntiin? Harvemmin maailmalla tämä malli on tapana. Jokainen yritys voisi keskittyä oman osaamiseen. Yrityksen ei tarvitse hallita yksin raaka-aineen valmistusta, tuotantoa, jatkojalostamista, myyntiä ja markkinointia. Jokaiseen osa-alueeseen löytyy osaajat.

Suuruuden ekonomia ei palvele meidän pientä suomalaista kansaamme, siksi kansainvälisen kaupan nykyaikaiset mallit olisi aika ottaa käyttöön myös meillä. Kansainvälistymisen kautta yritykset voivat laajentaa asiakaspohjaansa, joka etenkin alihankkijayrityksillä on monesti hyvin kapea.

Elvytetään oululainen kauppiaskulttuuri. Kielitaitoisina ja korkeakoulutettuina osaamme kyllä myydä ja markkinoida, kunhan sille annetaan arvo päätöksenteossa, strategioissa ja toiminnassa.

TALouden TASAPAINOA MONIMUOTOISELLA YRITYSTOIMINNALLA

Tilastojen mukaan uudet työpaikat syntyvät pk-yrityksiin. Yrityksien merkitys kunnalle on keskeistä, koska yritystoiminta auttaa verotulojen ja työllistymisen kautta, mutta tuo myös muuta oheistuottoa, kuten liikematkaajia, logistiikkaa ja medianäkyvyyttä. Yritysten sijoittuminen Ouluun vahvistaa Oulun brändiä ja parantaa myös taloudellista tilannetta.

Oulun yritysraenteessa sekä kaupungin tukitoiminnalla on toteutettu samaa linjaa kuin kansallisestikin. Panostukset ovat olleet tietyille rajatuille toimialoille. Digitalisoituneessa maailmassa vientikauppa ei enää välttämättä ole tavaravientiä, vaan se voi olla palveluita, osaamista, matkailua ja luovia aloja. Oululaisia kansainvälisiä menestyksiä ovat olleet mm. elokuvatuotannot ja televisio- sekä suoratoistopalveluihin tuotetut sarjat, joista maininnan arvoinen on esimerkiksi Kaikki synnit-sarja, jonka ykköskauden on laskettu tuottaneen Oulun alueelle jo miljoona euroa. Myös kansainvälistä menestystä on kerännyt oululaiset tuotantoyhtiön tuottama Eränkävijät-sarja.

Oulussa on luovien alojen osaamista. Kulttuuripääkaupunkihankkeen tulisi kerätä yhteen kulttuuri- ja luovien alojen osaajat. Kulttuuri – myös ruoka-kulttuuri ovat yksi vahva osa-alue matkailun vetovoimatekijöinä. Oulua pienemmän kaupungit, kuten Kotka, Hamina, Kemi ja Rovaniemi ovat hyödyntäneet kulttuuria sekä ruokaelämyksiä vetovoimatekijöinä sekä alueen asukaille, että matkailijoille.

MATKAILU VIENTITUOTTEENA

Matkailun mahdollisuudet ovat miltei hyödyntämättä Oulussa. Emme osaa nähdä alueemme erityisyyttä. Meille on itsestäänselvyttä puhdas ilma, jäätynyt meri, horisontin näkeminen, pilvet, tuuli, marjat, sienet, puhdas pohjoisen ruoka, luontopolut, solisevat vedet ja aallot. Nämä ovat Aasian suurkaupungeista tuleville elämyksiä. Tulevaisuudessa matkailussa tulee korostumaan puhtaan luonnon elämykset. Kuitenkaan näitäkään elämyksiä emme voi myydä ilman tuotteistamista, myyntiä ja markkinointia.

Matkailumarkkinoinnissa on aikaisemmin keskitetty ohjaamaan matkailijoita pois Oulusta, Oulun lähialueille. Kuitenkin meillä on Oulussa paljon annettavaa matkailijoille. Meillä on neljä vuodenaikaa. Meillä on vesistöjä; joet, järvet ja meri. Niillä on sekä käyttöarvoa, elämyksellisyyttä että visuaalista merkitystä. Alueellamme on yrityksiä, jotka ovat oivaltaneet yritystoiminnassaan elämyksellisten palveluiden tarjoamisen matkailijoille; huskyajelut, ruokailut luonnonhelmassa, saunaelämykset.

OSAAJAPULA KASVUN HIDASTEENA

Yrityksiltä löytyy potentiaalia ja halua kansainvälistyä. Kauppakamarin yrityksiin suunnatun kyselyn perusteella Kauppakamarin selvityksessä lähes puolet (49,1 %) vastanneista yrityksistä oli kohdannut hankaluuksia uuden työvoiman rekrytoinnissa ja alueella on riittämätön työvoiman tarjonta (59,60 %).

Toimialat Pohjois-Suomessa ovat jakautuneet voimakkaasti mies- tai naisvaltaisiin aloihin. Talouden rakennemuutos on poistanut teollisia työpaikkoja, mutta myös luonut uusia; esimerkiksi kaivosalalle. Tämä ei ole hyödyttänyt Oulua alueena, koska Oulussa ei ole kaivannaisteollisuutta. Muutosaikaa eletään myös naisvaltaisilla aloilla. Mahdollisen sote-uudistuksen myötä noin puolet näistä yleensä julkisten alojen työpaikoista tulee kohtaamaan rakenne muutoksen, mikä aiheuttaa epävarmuutta.

Eri alueilla on oltava tarjolla töitä miehille ja naisille, jotta perheiden on helpompi muuttaa työn perässä. Keskittyminen kapean segmentin toimialoihin ei mahdollista puolison työssäkäyntiä. Yritysten työntekijäpulaa on helpotettava. Yksi tapa on saada korkeasti koulutettuja työperäisiä maahanmuuttajia työllistymään alueen yrityksiin. Kielitaitoinen työvoima edistää myös vientiponnistelujen tuoden oman kulttuurisen osaamisen ja kielitaidon yrityksen käyttöön.

LOGISTISET VIENNIN ESTEET POIS

Liikenne- ja logistiikkahankkeilla voidaan lisätä koko Pohjois-Suomen elinkeinotoiminnan kannattavuutta ja saavutettavuutta. Liikennettä tukevilla ratkaisuilla alueen vetovoimaisuus elinkeinotoiminnan sijoittumisen ja laajentamisen kannalta kasvaa. Liikennekysymykset ja kuljetuskustannukset ovat yrityksille tärkeä kasvu- ja kilpailukykytekijä sekä merkittävä peruste investointi- ja sijoittumispäätöksiä tehtäessä.

Liikenteen ja logistiikan sujuvuus ja toimintavarmuus vaikuttavat kaikkiin elinkeinoelämän sektoreihin aina teollisuudesta palveluliiketoimintaan. Yritysten liiketoimintaedellytyksiin vaikuttavat esimerkiksi raaka- aineiden ja valmiiden tuotteiden kuljetuskustannukset, logistiset mahdollisuudet, logistiikan toimivuus ja alueen saavutettavuus.

Pohjois-Suomen pk-yritysten saavutettavuutta tukevan liikenneinfrastruktuurin kehittämisessä painopiste tulee olla kestävän liikenteen ratkaisuissa. Kestävän liikenteen ratkaisut sekä vähähiiliset kuljetusjärjestelmät tarkoittavat muun muassa kuljetuksien siirtämistä kumipyöriltä raiteille (yhdistetyt kuljetukset) sekä näitä tukevien, pullonkauloja poistavien infrastruktuuritoimien sekä informaatioteknologiaan perustuvien liikenteenohjauksratkaisujen toteuttamista. Nämä toimenpiteet tukevat sujuvaa ja ennustettavaa liikennettä ja kuljetuksia.

Itä- ja Pohjois-Suomen liikenteelliset pullonkaulat tieliikenteen osalta ovat toiminnallisesti puutteellisia tiejaksoja ja liittymäkohtia, jotka ovat keskeisiä elinkeinoelämän kuljetusten kannalta.

VISIO NYKYAIKAISEN TERVAPORVARIUDEN OULUSTA

Uskon, että tahtotila on kaikilla oululaisilla sama; saada taloudellisesti kestävä kaupunki, joka katsoo eteenpäin. Tavoitteeseen päästään tekemällä yrittäjyyden ja elinkeinotoiminnan kaupunkistrategia, jossa huomioidaan eri toimialojen kautta kansainvälistymisen mahdollistaminen. Kumppanina Business Oulu, Oulun Kauppakamari, Oulun yliopisto, Oulun ammattikorkeakoulu ja Pohjois-Pohjanmaan yrittäjät sekä paikalliset yrittäjähdytyskeskukset.

Huomioidaan yritystoiminta, matkailu ja vienti kaikessa päätöksenteossa. Kolmen kysymyksen taktiikka auttaa miettimään tekojen vaikuttavuutta: Miten tämä hyödyttää elinkeinotoimintaa? Miten tämä vaikuttaa elinkeinotoimintaan? Kuka tai ketkä ovat päätöksessä kohderyhmänä? Mittarit ovat tärkeitä tapoja seurata kuinka voimme päätöksillä parantaa yritysten toimintaedellytyksiä. Mittareiden tulee olla numeraalisia.

Ei pidetä salaisuutena osaamistamme, upeaa kansainvälisellä mittapuulla pientä kaupunkiamme, vaan tuodaan yhdessä esille se kaikki kaunis, laadukas ja hyvä mitä meillä on. Se on meissä ihmisissä.

Maailmaa kiertäneenä paluumuuttajana näen kotikaupunkini kauniina, kompaktina korkean osaamisen kehtona. Vahvuutemme on arjessa, luonnonläheisyydessä ja osaajissa. Meillä on kaikki mahdollisuudet olla monialaisesti kansainvälisen kaupan johtava kaupunki. Nyt emme vie tervaa vaan osaamista, palveluita ja innovaatioita. On luonnollista, että me kokoomuslaiset pidämme yllä viennin kulttuuria Oulussa. ■

Teija Ruokamo

JOHTOPÄÄTÖKSET: KAUPUNGIT KORONAN JÄLKEEN

Sini Ruohonen

Kädessäsi tai ruudullasi on kirja, jossa on visioitu Helsingin, Oulun, Tampereen, Turun tai Vantaan tulevaisuutta. Teokset toimivat matkappaina Suomen suurimpiin kaupunkeihin. Viiden kirjan sarjana ne avaavat ainutlaatuisen näkymän suomalaiseen kaupunkipolitiikkaan historiallisena vuotena 2020.

Kuten saatesanoissa todettiin, lähes kaikki kirjoitukset laadittiin juuri ennen koronan aiheuttamaa yhteiskunnallista mullistusta. Tekstit eivät kuitenkaan ole vanhentuneet kevään edetessä – päinvastoin. Ne osoittavat, kuinka kestävällä pohjalla kirjoittajien ajattelu kotikaupunkiansa tulevaisuudesta on.

Yli 50 kirjoittajan näkemyksistä on syntynyt tämä johtopäätösluku, joka on kaikkien kirjojen yhteinen.

MITÄ ON KAUPUNKIPOLITIikka? MIKÄ ON KAUPUNKIVISIO?

Keskustelemme kaupunkipolitiikasta usein valtioneuvoston näkökulmasta. Lain-säädäntö ja valtioneuvostojen jako asettavat toki selkeät raamit sille, mitä kaupungeissa tehdään. Mutta paljon myös jää oman harkinnan varaan; millai-siin palveluihin panostetaan, miten houkutellaan yrityksiä, mihin investoinnit kohdennetaan ja kuinka talousvastuuta kannetaan?

Kaupungeissa toteutetaan liikkumisen ratkaisuja, tuotetaan kasvatusta ja koulutusta, huolehditaan terveydestä, rakennetaan uutta, korjataan vanhaa ja luodaan lukemattomia vapaa-ajan mahdollisuuksia.

Kaupunkipolitiikka pitäisi nähdä yhteiskunnallisena vaikuttamisena, jota tehdään kaupungeissa. Usein myös koko kaupunkiseudulla. Eikä pelkästään valtuustoissa tai lautakunnissa, vaan myös yhdistyksissä ja yhteisöissä, yrityk-sissä ja korkeakouluissa. Unohtamatta kansallisia ja kansainvälisiä verkostoja.

Kaupunkivisioiden tekemiseen pitäisikin osallistua poliittisten päättäjien ja virkavalmistelijoiden lisäksi pitkä lista muitakin toimijoita. Toivottavasti kirjat rohkaisevat osallistumaan visiointiin. Ehkä joku myös innostuu lähtemään mukaan politiikkaan.

MEGATRENDIEN MERKITYS KASVAA

Kaupungit kilpailevat kasvusta. Vain kasvavat kaupungit ja kaupunkiseudut pystyvät vastaamaan siitä, että palvelut toimivat ja kehittyvät tulevaisuudessakin. Onnistumista mitataan asukkaiden määrällä ja tyytyväisyydellä, yritystoiminnan ja työllisyyden luvuilla ja esimerkiksi yliopiston houkuttelevuudella. Pärjätäkseen kansallisessa ja kansainvälisessä kilpailussa, kaupungin on oltava vetovoimainen, elinvoimainen ja pitovoimainen.

Kilpailussa menestyminen on aina suhteellista – mikä kaupunki pärjää paremmin kuin toinen? Koronan myötä kilpailutilanne on kuitenkin kaupungeille sama jopa globaalisti. Ensin nyt kevään ja kesään 2020 akuutissa poikkeustilassa. Hetken päästä myös talouskriisin selättämisessä.

Myös megatrendit ovat globaaleja. Useimmissa länsimaissa tulevaisuuden mahdollisuudet ja haasteet kietoutuvat samoihin virtauksiin. Kaupungistuminen, digitalisaatio, väestön ikääntyminen ja kestävä kehitys vahvistuvat koronan aikana ja sen jälkeen.

Miltä kaupunkien visiot näyttävät megatrendien valossa?

KAUPUNGISTUMINEN – MISTÄ VETOVOIMA SYNTYY?

Kaupungeista löytyy työtä ja toimeliaisuutta, joten ne houkuttelevat ihmisiä ja yritystoimintaa. Saavutettavuus, verkostot, osaamispääoma ja alustatalouden mahdollisuudet ovat kaupunkien vahvuuksia. Koronan aiheuttama poikkeustila on osoittanut innovaatioiden merkityksen. Taantumasta nousemiseksi tarvitaan uutta liiketoimintaa, uusia toimintamalleja.

Teija Ruokamo kiteyttää kaupungin omaleimaista historiaa ymmärtäen *Huomisen Oulu* -kirjassa, mistä kaupungin kasvustrategia syntyy: ”Nyt emme vie tervaa vaan osaamista, palveluita ja innovaatioita.”

Kaupungistumisen ydintä on osaamisen keskittyminen – puhutaan osamisklustereista, joissa on huomioitu alueelliset erityisvahvuudet. Tripla Helix -mallissa kaupungin, korkeakoulujen ja yritysten yhteistyö on tiivistä ja vaikuttavaa.

Osaaminen perustuu lasten ja nuorten koulutukseen. Kasvatustyön ja opetuksen merkitys nousevat esiin kaikissa kirjoissa. Leena Kostiainen perustelee *Menestyvä Tampere* -kirjassa erinomaisesti, kuinka resurssit tulisi kohdentaa universaaleihin peruspalveluihin, joita ovat neuvolat, varhaiskasvatus ja peruskoulu. Niiden kautta saavutetaan kaikki ikäluokan lapset ja nuoret.

Kaupunkien vetovoimaisuus syntyy myös mahdollisuudesta voida hyvin. Ulkoilua, liikuntaa, kulttuuria ja tapahtumia. Kaupungit mahdollistavat asukkailleen ja matkailijoille kiinnostavaa tekemistä ympäri vuoden. Millaisia palveluja tarvitaan? Miten resursseja lisätään uusilla kumppanuuksilla yritysten ja järjestöjen kanssa?

DIGITALISAATIO – VALLANKUMOUKSELLINEN VOIMA

Digiloikkaa on koronan myötä otettu kouluissa ja monissa vapaa-ajan palveluissa – välttämättömyydestä on tullut hyve. Toivottavasti poikkeustila on ponnahduslauta uudenaiseen toimintakulttuuriin. Onnistunut digitalisaatio parantaa palvelujen saatavuutta ja tuo kustannussäästöjä.

Jouni Markkanen kirjoittaa *Menestyvä Tampere* -kirjassa erittäin osuvasti muun muassa siitä, miksi pdf-dokumentit tulisi julkishallinnossa kieltää. Ja mitä tulisi niiden tilalle. Muutosvastaisuus on hallinnon perusvirtaus, jonka korjaaminen on poliitikkojen tehtävä.

Digitalisaatio vaatii hallinnolta monialaisuutta. Kuinka kaupunkien organisaatiot matriiseineen taipuvat siihen, että toimialojen välillä tieto liikkuu ketterästi? Miten järjestelmähankintoihin saadaan riittävä osaamista? Osataanko tunnistaa se, että IT-ala kehittyy nopeammin kuin mikään muu sektori?

Yritykset ovat monesti julkishallintoa ketterämpiä. Monet yritysmaailmasta kunta- ja poliittiseen nousseet ihmettelevät hallinnon hitautta ja kankeutta. Esimerkiksi lean-mekanismien hyödyistä kaupungin toiminnoissa kertoo osuvasti Mia Nygård *Helsinki* -kirjassa.

Usein saa kuulla, kuinka verkkopalvelujen rinnalla tulee ylläpitää fyysisiä asiointimahdollisuuksia tasavertaisuuden nimissä. Poikkeustilan jälkeen on kriittisesti arvioitava kaikki paperiset palvelumuodot ja lopetettava niistä ne, jotka todistetusti hoituvat yhtä lailla ellei jopa paremmin digitaalisissa ympäristöissä. Palvelupisteissä tulee olla päätelaitteet ja opastusta tarvitsijoille.

Koulujen opetuksen muuttuminen lennossa verkkovälitteiseksi on ollut taidon näyte kaupungeilta. Ne ovat toimenpanneet sutjakkaasti sen, mitä valtiovalta on edellyttänyt. Jo hyvän aikaa on esitetty, että etäopetus mahdollistaisi nykyistä laajemman ainevalikoiman kouluissa. Kevät etäkouluissa osoitti, että valmiudet ovat jo olemassa.

VÄESTÖN IKÄÄNTYMINEN

Väestön ikääntyminen asettaa monenlaisia vaatimuksia niin palveluille, liikkumiselle kuin asumiselle. Seniorit tulisi nähdä myös toimintakykyisinä yhteiskunnallisina osallistujina, koska monesti eläköitymisen jälkeen on vielä useita vuosia mahdollisuuksia osallistua järjestötoimintaan tai muuhun työhön yhteiseksi hyväksi. Kaupungeissa toimeliaisuuteen on paljon mahdollisuuksia.

Korona ei sinänsä vaikuta ikääntymisen trendiin, mutta ei myöskään poista tätä koko väestöä kohtaavaa uutta tilannetta. Ikääntymisestä syntyy lisääntyvien tarpeiden rinnalla myös ns. poisvalintojen ja muuntautumisen vaade. Kun syntyvyys laskee ja lapsia on vähemmän, päiväkoteja ja kouluja pitää karsia. Kasvavissa kaupungeissa tilanne on toki helpompi kuin muissa kunnissa.

Helsinki-kirjassa Seija Muurinen ja Sirpa Asko-Seljavaara pohtivat, kuinka nyt nousussa olevat trendit ovat itseasiassa uusvanhoja ja sopivat hyvin ikäihmisille: yhteisöllisyys ja kiertotalous ovat tuttuja elämäntapoja vuosikymmenten takaa.

Sosiaali- ja terveyspalvelujen merkitys hyvinvointiyhteiskunnan selkärankana on konkretisoitunut koronakeväänä. Hoidon resurssointi, henkilökunnan riittävyys, sairaanhoitopiirien rooli ja kaupunkien oman toiminnan merkitys ovat kaikki nousseet uutisoinnissa nyt esiin.

Kun sote-uudistusta valmistellaan, tulee kaupunkien näkemykset ottaa huomioon. Miten kaupungeissa tehtävä ennaltaehkäisevä työ hyvinvoinnin eteen otetaan huomioon sote-rahoituksessa? Millainen järjestelmä on asiakkaan kannalta sujuva ja samalla kustannustenjaon näkökulmasta oikeudenmukainen? Mitä heikkouksia ja vahvuuksia korona on nykymallissa tuonut esiin? Ainakin sen, että sote-alan korkean tason asiantuntijuutta löytyy muualtakin kuin valtion virastoista. Tätä joukkoa tulisi kuunnella tarkoin.

Pentti Huovinen antaa konkreettiset eväät sote-uudistuksen toteuttamiselle suurimmissa kaupungeissa Ainutlaatuinen Turku -kirjassa. Ikääntyvien palvelutarpeen arviointi on avainasemassa siinä, että palvelut kohdentuvat oikein ja oikea-aikaisesti ja että niitä voidaan myös mallintaa ja ennakoida, mikä tuo kustannussäästöjä.

Sote-uudistus kytkeytyy vahvasti väestön ikääntymiseen ja myös kaupunkien roolin kasvamiseen. Ratkaisu vaikuttaa oleellisesti niin asukkaiden hyvinvointiin, palvelujen tasoon ja saatavuuteen kuin myös kaupunkien budjetteihin.

KESTÄVÄ KEHITYS

Kestävässä kehityksessä kaupungit ovat edelläkävijöitä. Siinä missä EU:n direktiivit ja ympäristölainsäädäntö muuttuvat hitaasti, kaupungeissa toteutetaan kunnianhimoista ilmastopolitiikkaa. Julkinen keskustelu osoittaa, kuinka ympäristövastuullisista ratkaisuista syntyy usein aluepoliittisia kysymyksiä, on kyse sitten yksityisautoilusta tai teollisuudesta. Kaupunkien sisällä tällaista ristiriitautuvuutta ei pitäisi olla.

Strategisesta ja kokonaisvaltaisesta johtamisesta ilmastoasioissa kirjoittaa kaupunkiyhtiöiden osalta helsinkiläinen Matti Parpala. Kaupunkipolitiikkaa ei esimerkiksi pääkaupungissa tehdä suinkaan vain valtuustossa – kaupunkikonserniin kuuluu yli 140 yhtiötä tai yhtiön kaltaista yksikköä. Parpala pohtii aiheellisesti, miten kaupungin poliittinen tahto esimerkiksi ilmastonmuutos-työssä siirtyy onnistuneesti yhtiöiden toimintaan.

Joukkoliikenne nähdään tärkeänä ympäristöratkaisuna ja se on toki laajemminkin kaupungistumistrendin ytimessä. Ympäristönsuojelun lisäksi sujuva joukkoliikenne vapauttaa kallisarvoista aikaa yksityisautoilusta muuhun tekemiseen, kuten Sami Kanerva toteaa *Uudistuva Vantaa* -kirjassa. Samasta aihepiiristä kirjoittaa erittäin osuvasti *Huomisen Oulu* -kirjassa Niilo Heinonen.

Kestävä kehitys on kaavoitusta ohjaava ajattelutapa muunkin kuin liikenteen osalta. Korkea ja tiivis rakentaminen nähdään tehokkaana kaupunkitilan käytönä ja myös myönteisenä ympäristöratkaisuna, kun viher- ja virkistysalueita jää riittävästi ihmisten käyttöön.

Kaupunkien välisessä yhteistyössä ja kilpailussa ympäristöajattelu on myös imagotekijä. Ei ole sattumaa, että hiilineutraaliustavoitteet on asetettu Turussa vuoteen 2029 ja Tampereelle vuoteen 2030.

Yksi näkökulma kestäväan kehitykseen on kaupungin luonto ja sen tarjoamat virkistytymismahdollisuudet – aihe, joka jää usein vähälle huomiolle. Korona-aikana ihmiset ovat tutustuneet lähimetsiin ja ulkoilureitteihin. Ympäristöteko vailla vertaa. Millaisia luontoelämyksiä kaupunkilaiset kaipaavat? Monille ainakin puhdas meri ja puhtaat vesistöt ovat ensiarvoisen tärkeitä.

Luonnon kasvavasta merkityksestä hyvinvoinnille visioivat esimerkiksi vantaalainen Otso Kivimäki, turkulainen Ville Laakso ja oululainen Kati Jurkka. Heillä kaikilla on esittää myös konkreettisia ehdotuksia luonnon ja luontoelämyksien parantamiseksi.

ENTÄ TALOUS?

Kuntatalouden ongelma on perustavanlaatuinen ilman koronakriisiäkin; valtio säättää kunnille lisää lakisääteisiä tehtäviä tai vähintään suosituksia antamatta niille riittävästi lisää rahoitusta. Korona pahentaa tilannetta. Hallituksen rajoitus- ja hoitotoimenpiteiden lasku on tulossa pitkälti kaupunkien maksettavaksi.

Valtio auttaa talousvaikeuksissa jotenkin, mutta kaupungeille jää tehtäväksi niin sopeutuksia kuin elvyttäviä toimenpiteitä.

Talousaiheiset pohdinnat kirjoissa osoittavat, ettei kaupunkien talous ole oikein tähänkään saakka ollut riittävän kestävällä pohjalla. Suunnitelmallisuutta vastuulliseen taloudenhoitoon tarvitaan entistä enemmän – säästöllistat pitenevät ja investoinneista tulee entistä harkitumpia.

SOPEUTUKSIA – JUUSTOHÖYLÄLLÄ VAI KOHDENNETUSTI?

Jos siis tähän asti on ollut huoli kuntataloudesta, kaupunkien velkaantumisesta, kestävyysvajeesta ja veronkorotuspaineista, on koronan myötä tilanne vieläkin haastavampi.

Sen lisäksi, että koronasta tulee kuntien maksettavaksi merkittävä sote-lasku, myös tuloja jää saamatta; liikunta- ja kulttuuripalvelujen käytön pysähtyminen, joukkoliikenteen supistuminen, tapahtumien peruuntumisen myötä syntynyt kassavaje ja yritystoiminnan hiipuminen lomautuksineen aiheuttavat merkittävän kassavajeen.

Kaupungeissa on tehtävä valintoja talouden sopeuttamiseksi. Miten tehdä säästöt oikeudenmukaisesti ja vaikuttavasti?

Yleensä poliittinen sopu löytyy helpommin, kun otetaan juustohöylällä vähän jokaiselta sektorilta. Myös kategoriset linjaukset, kuten rekrytointi ja matkustusiellot, ovat yleensä suosittuja ratkaisuja. Helppous ei kuitenkaan kulje käsi kädessä vaikuttavuuden kanssa. Toiset toimialat, kuten kaavoitus ja rakentaminen, tuovat kaupungin kassaan tuloja.

Sakari Rokkanen tiivistää *Uudistuva Vantaa* -kirjassa hyvin: ”Tiivis ja korkea rakentaminen haluttuihin kaupunkikeskuksiin kasvattaa kaupungin verotuloja ja maanmyyntituloja. Turhan yksityiskohtaista sääntelyä kannattaisi hiukan lieventää, jotta arvokkaimmille tonteille voitaisiin rakentaa enemmän asuntoja.”

Myös sivistyksen ja palvelujen sektoreilla olisi tärkeää kohdentaa sopeutuksia – kyse on poliittisista valinnoista. Panostetaanko lapsiin, perheisiin, työikäisiin, opiskelijoihin vai senioreihin? Jos esimerkiksi liikuntapalvelun pääsymaksuun tehdään korotus, keneen se kohdistuu? Kaupungeissa tulisi tehdä talouden sopeutuksiin strategiset linjaukset ja löytää peruseriaatteen, joihin ratkaisut pohjaavat.

Ensi kevään kuntavaalit eivät osaltaan helpota päättäjien urakkaa. Harvoin tulee asukkailta kiitosta siitä, kun palveluja karsitaan tai hintoja nostetaan. Toivottavasti esimerkiksi paikallinen media osaltaan avaa kipeiden päätösten taustoja eikä ainoastaan arvostelee vaikeita ratkaisuja. Olisi tärkeää, että kaupunkien asukkaatkin näkisivät kokonaiskuvan. Kaupunkipolitiikka ei ole yksittäisten ryhmien edunvalvontaa, vaan yleisen edun vaalimista ja kompromissien löytämistä.

VAATIMUKSENA TOIMINTATAPOJEN MUUTOS

Sopeutustoimien rinnalla taloutta pitää tervehdyttää hallinnollisilla uudistuksilla ja toimintakulttuurin muutoksilla. Myös keskustelu kuntaliitosten välttämättömyydestä on viritettävä uudelleen.

Kuten edellä esitettiin, digitalisaatio on omaksuttava nyt kokonaisvaltaisesti julkiseenkin hallintoon. Oikein toteutettuna saavutetaan säästöjä henkilöstömenoissa, tehokkuutta ja parempaa palvelua.

Kaupunkien organisaatiot ovat isoja. Hallinnon virtaviivaistamisen apuna on hyvä käyttää ulkopuolista konsultaatiota, kuten monissa kaupungeissa on jo tehtykin. Muutostarpeet hahmottaa paremmin etäältä kuin sisältä.

Yhden luukun -palvelumallia esittää kirjasarjassa niin maahanmuuttajien työllistymisestä kirjoittava Muhis Azizi (*Ainutlaatuinen Turku*) kuin perhepalvelujen tulevaisuutta avaava Mono Kuoppala (*Huomisen Oulu*). Näkökulmana on asiakaslähtöisyys, mutta samalla todennäköisesti syntyisi kustannussäästöjä.

Olisi tärkeää, että hallinnon uudistaminen hahmotetaan jatkuvana prosessina. Uudistus ei ole itseisarvo, mutta tarkoituksenmukaisuutta on punnittava jatkuvasti. Kokeiluista ei pidä automaattisesti tehdä pysyviä. Päättäjien tehtävä on vaatia uudistuksia. Kun kaupungit luovat omat exit-strategiansa koronaan, on painotettava hallinnollista ketteryyttä.

KASVUINVESTOINNEILLA UUTEEN NOUSUUN

Sopeutustakin tärkeämpää saattaa olla elvytys. Mitä investointeja viedään nyt vauhdilla eteenpäin, jotta yritystoiminta jatkuu ja työllisyys kasvaa? Investointitarpeita löytyy aina. Nyt tarvitaan priorisointia ja sen avuksi selvät kriteerit.

Kaupunkien omaleimaisuutta kannattaa pohtia. Mitä vahvuuksia kullakin seudulla on? Mistä yhteisöverotulot syntyvät? Investoivat liikennetkaisu, rakennuskohteet ja palvelut tulisi valita siten, että ne ovat tietenkin tarpeellisia, mutta myös tuottavat paitsi lisäarvoa kaupunkilaisille myös euroissa mitattavia tuloja. Mitkä korjauskohteet ovat kiireellisimpiä? Mikä on tärkeää kaupungin asukkaille?

Olisi tärkeää, että julkiset investoinnit saavat liikkeelle yksityisiä sijoittajia. Elvytys toimii parhaiten silloin, kun toimeliaisuus lisääntyy, työllisyys nousee ja yritysten määrä ja liiketoiminta kasvavat.

Lisäksi kaupunkien investointipäätöksissä tulisi huomioida, millaisiin hankkeisiin valtiolta tai EU:lta voidaan saada rahoitusta ja mitkä ovat investointien pitkän aikavälin vaikutukset koko talousalueelle. Suurimmat kaupungit suunnatavat koko kaupunkiseutunsa nousua koronasta. Ehkäpä koko maan.

YHTEISÖLLISYYS, OSALLISUUS JA PÄÄTÖKSENTEKO

Väitetään, että korona on lisännyt yhteisöllisyyttä ja yhteisymmärrystä. Pandemiasta rajoitustoimineen on ainakin tullut sukupolvikokemus, jollaista emme ole kokeneet 1990-luvun laman jälkeen. Mitä omaksumme poikkeustilasta arkeemme jatkossa?

Voisimme ainakin yhä enemmän luoda alustoja virtuaalisille palveluille ja kohtaamisille. Ne eivät korvaa live-tilanteita, mutta ovat oivallisia keinoja tavoittaa toisemme ajasta ja paikasta riippumatta. Jokaisen kaupungin ei tarvitse olla itse tuottajana. Lasten lukuhetki kirjastossa on verkossa nähtävillä ympäri Suomen, samoin esimerkiksi jumppahetki senioreille. Kaupunkien välistä yhteistyötä kannattaa lisätä.

Kaupunkilaisten osallisuutta pitää lisätä. *Huomisen Oulu* -kirjassa Jari Laru kiteyttää: ”Ihmisten tarve vaikuttaa omien asuinalueidensa asioihin ei ole kuitenkaan hävinnyt yhtään mihinkään.” Laura Rissasen ajatus *Helsinki*-kirjassa on puhutteleva: ”Rakennetaan Helsinkiin uusia kylänraitteja ja varmistetaan näin paitsi ekologisesti kestävä myös sosiaalisesti vahva kaupunki.”

Kaupunginosabudjetointia ja erilaisia asukasraateja toteutetaan suurimmissa kaupungeissa. Verkkoa on hyödynnettävä tässä työssä, sillä lähidemokratian on oltava vaivatonta. Vertaisopetus on keino tavoittaa ne, jotka eivät hallitse digiä. Poikkeustila on taatusti nostanut valmiuksia omaksua uusia tekniikoita.

Päätöksentekijöiltä koronakriisi on vaatinut tiedonvälitystehtävän omaksumista. Varsin perinteinen rooli luottamushenkilöille, mutta se on saattanut matkan varrella vaihtua puolivahingossa yksisuuntaiseksi tiedottamiseksi tai jopa jatkuvaksi kampanjoinniksi. Poikkeustilanteessa asukkaat ovat janonneet tietoa siitä, mitä kaupungissa tapahtuu ja poliitikkojen velvollisuus on ollut

selvittää ja informoida kysyjä. Toivottavasti tämä edustuksellisen demokration uusvanha toimintamalli vain vahvistuu kriisin jälkeen.

KATSE TULEVAISUUTEEN – OSALLISTU VISIOINTIIN

Tässä kirjassa, ja muissa kirjasarjan teoksissa, on esitetty lukuisia näkökulmia, ajatuksia, ehdotuksia ja ideoita siitä, mitä kaupungeissa pitäisi tehdä seuraavaksi.

Mikä on tärkeintä juuri nyt? Miltä kaupungit näyttävät pitkällä aikavälillä? Kuinka selätämme akuutit ongelmat? Millaisesta kotikaupungista haaveilemme?

Sukellus Suomen suurimpien kaupunkien, Helsingin, Oulun, Tampereen, Turun ja Vantaan polttaviin kysymyksiin on toivottavasti herättänyt innostuksen kotikaupungin asioihin. Oletko samaa vai eri mieltä kirjoittajien kanssa? Mikä olisi sinun kaupunkivisiosi?

Osallistu keskusteluun kirjoittamalla ja kommentoimalla: #kaupunkivisio2030. Julkaisemme mielenkiintoisimmat puheenvuorot osoitteessa <http://www.toivoajatuspaja.fi/kaupunkivisio2030>. Kaikki kirjasarjan teokset löytyvät niin ikään Ajatuspaja Toivon verkkosivuilta. ■

Sini Ruohonen

MUISTIINPANOJA

Huomisen OULU

Mitä tapahtuu seuraavaksi?

On suunnattava katse tulevaan. Tarvitsemme vision, strategian ja konkreettisia suunnitelmia. Millainen kaupunki Oulu on kymmenen vuoden päästä?

Tässä kirjassa joukko kaupunkipolitiikan taitajia avaa näkökulmia ja esittää ehdotuksia eri aihepiireistä. Sivuilta löytyy uusia ajatuksia laajalti liikenteestä opetukseen, kansainvälisyydestä hyvinvointiin. Ja paljon muuta. Yhdytkö näkemyksiin? Haluaisitko haastaa?

Tutustu myös muiden suurimpien kaupunkien tulevaisuuksiin osoitteessa www.toivoajatuspaja.fi/kaupunkivisio2030 ja osallistu keskusteluun tunnisteella **#kaupunkivisio2030**.